

652 /
1978/3

გეოგრაფიკული
ზოგადი რუკები

გეოგრაფიკული ზოგადი რუკები

4
1978

ჩემი გულია — მშვენიერ მაისს
ხვეწნად მუხლივით რომ ვუვარდები.
სიმღერა ჩანს, სიცოცხლე ჩანს
და უთქმელსი ჩანს ვარდები.
რა არის ნებაჲ ქვეყნად მისთანა,
რომ გამიცვივოს გული მისდამი,
მიჩვენოს სადმე აჭარისთანა,
სხვა რომელიმე კუთხე ახალი,
ახალგაზრდობის დღე, საიდანაც
ჩემგან პირველად ზღვაა ნახული.
მიჩვენეთ სადმე ზღვა ამისთანა.
ან მთები ზღვაში გადასახული.

გ ა ლ ა კ ტ ი ო ნ ი

ლიბრატურულ-მხატვრული მუშა
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
შურობა

ქოჩოხი

საქართველოს საბჭოთა
მწიგნობის კავშირისა და
აზარის განყოფილების
ორგანო

გ ა მ ო დ ი ს 1 9 5 8 წ ლ ი დ ა ნ

შ ი ნ ა ა რ ს ი

6. გუგუნავა — განუზრელი აღმავ-
ლობის გზით 82

კოეზია, კოეზია

6. მაღაზონია — ლექსები 122

რ. ჩაჩანიძე — ერთი გოჭა მიწა
მოთხრობა 15

შ. ზოიძე — ლექსები 34

მ. სიითელიძე — ექვანობა
მოთხრობა, თარგმანი. მ. გოგუაძისა 38

ნარკვევი, რეპორტაჟი

ბ. ზონიძე — სერვეტის სანთელი 48

წერილები

ვლ. შარაშიძე — ბათუმის კომიტეტი
მხარს უჭერდა ლენინს 55

ბ. მუხისაშვილი — დიდი ცხოვრების
სათავე 59

პ. ნაცვლიშვილი — ერთი მხატვრული
სახე წიგნსა და ფილმში 65

მოგონებები, ჩანაწერები

ზრ. ხალვაში — მეგობრობის გეოგრაფია 72

წიგნების მიმოხილვა

ნ. კახიძე — სამხრეთ-დასავლეთ საქარ-
თველოს ისტორიული წარსულიდან 90

16160

4

1978

ივლისი
აგვისტო

აზარის შურობა - გაზეთების გამომცემლობა

რედაქტორი აკაკი შონია

სარედაქციო კოლეგია: ხარიტონ ახვლედიანი, მამია ვარშანიძე
(პ. მგ. მდივანი), ალექსანდრე ჩავლეიშვილი, ფრიდონ ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21.

ტელეფონი — 3-33-71.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 25.8.78, საბეჭდო თაბახი 6, საგამომცემლო 5,
შეკვეთის № 3438, ემ 00728, ქაღალდის ზომა 60×90¹/₁₆, ტირაჟი 2.040.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა
და წიგნის ვაჭრობის საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის აჭარის პოლიგრაფიული
საწარმოო გაერთიანება, ბათუმი, ლუქსემბურგის, 20

საოლქო კოზმობების მდივანი

დასერიყო ერთ დროს, მაგრამ ისტორიის მსახვრალმა ხელმა ვერ
დაწინაურებულთ, ეს „აღყვავებული“ მხარე მოსწყვიტა დედამისი
ქართველოს, გაუმრუდა ეროვნული განვითარების გზა. ზეზლიმთხა

მტრების დაუსრულებელმა თარეშმა გააჩანაგა და დააქვეითა აჭარის ეკონომიკა და კულტურა. ამ კუთხის მკვიდრთ ბევრჯერ დამუქრებია გადაგვარება, ფიზიკური განადგურება. მაგრამ მაინც ვერ მოღრიკეს მათი ამაყი სული. არა, ქედს არ იხრიდა ქართველი კაცი, ებრძოდა მომხდურ გამამთიელებს, სისხლისა და სიცოცხლის ფასად სათუთად ინახავდა დედაენას, ქართულ ზნე-ჩვეულებებს. თუმცა სულში მაინც დაუტოვეს დიდი ტკივილი, რომლის განკურნებასაც შემდგომ ათწლეულები დასჭირდა.

დიდი ტრადიციების კუთხეში, აბუსერისძე ტბელის — გამოჩენილი ქართველი ასტრონომისა და მწიგნობრის მიწაზე ისევ უნდა აღორძინებულიყო კულტურა. განათლება. „პირადად დამივილია აქარა, — წერდა ვაჟა-ფშაველა, — ქობულეთი, კლარჯეთი, ტაო. — დიდებული მესხეთი. დიდებულია იგი ქვეყანა, იქ გაფანტული კულტურის ნაშთები სულია ჩვენი ერისა. წარსულში ჩვენი ძმობა იყო მტკიცე და შეურყეველი, როგორც სალი კლდე. ამიერიდან უნდა აღდგეს იგი უფრო მტკიცე, უფრო შეურყეველი“.

ტყვეობისაგან თავდახსნილი აქარა დაადგა აღორძინების გზას დაიწყო ფაბრიკა-ქარხნების მშენებლობა, გაფართოვდა ნავსადგური, მრეწველობისა და ვაჭრობის განვითარებამ დააჩქარა ბათუმ-

სამტრედიის რკინიგზის გაყვანა, გადაწყდა ბაქო-ბათუმის ნავთობ-სადენის მშენებლობის საკითხი და ა. შ.

კაპიტალიზმის განვითარებას მოჰყვა პროლეტარიატის ჩამოყალიბება, რევოლუციური იდეების გავრცელება. ბათუმის მოძრაობამ მკაფიოდ გამოკვეთილი სოციალ-დემოკრატიული ხასიათი მიიღო მას შემდეგ, როცა 1901 წელს შეიქმნა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ბათუმის კომიტეტი. აი, აქედან იწყება აჭარის სახელოვანი რევოლუციური ტრადიციები.

აჭარის მშრომელთა ცხოვრებაში მეტად მძიმე, შავბნელი ხანა იყო პირველი მსოფლიო იმპერიალისტური ომისა და მენშევიკების უღელური ბატონობის წლები. კიდევ ერთხელ დადგა აჭარის ყოფნა-არყოფნის საკითხი. მუჰაჯირობა ხომ ახალ ტრაგედიად დაატყდა თავს ჩვენს კუთხეს. უცხოელი ოკუპანტების თარეშმა კიდევ უფრო დააქვეითა ისედაც გაპარტახებული ეკონომიკა და კულტურა. ეს იყო არაადამიანური ცხოვრების წლები, მაგრამ აჭარის მშრომელი მოსახლეობა რაღაც საოცარი მოთმინებით ელოდა სანუკვარ დროს.

და ეს ნანატრი დღეც დადგა.

„აფრორას“ ზალჰმა კაცობრიობას ახალი ერის დაწყება ამცნო.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტურმა რევოლუციამ, რომლის ბელადი იყო ვ. ი. ლენინი, დაამხო მეფის თვითმპყრობელობა და ქვეყნად სიმაართლე, ძმობა, ერთობა, თანასწორობა და მშვიდობა დაამყარა.

ოქტომბრის მზემ აჭარაშიც შემოანათა. 1921 წლის 18 მარტს აჯანყებულმა რაზმებმა და წითელი არმიის ნაწილებმა ბათუმი გაათავისუფლეს მენშევიკებისა და უცხოელი ოკუპანტებისაგან, საბოლოოდ დაუსვეს წერტილი მათ პარპაშს. 1921 წლის 16 ივლისს გამოქვეყნდა საქართველოს რევოლუციური კომიტეტის დეკრეტი აჭარის ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის შექმნის შესახებ.

აჭარაში დაიწყო ლენინური იდეების განხორციელება და სულ მალე, ისტორიულად მოკლე დროში, იგი რუსეთის განაპირა ჩამორჩენილი კოლონიური კუთხიდან გადაიქცა მძლავრი მრეწველობისა და მრავალდარგოვანი სოფლის მეურნეობის, მაღალი სოციალისტური კულტურის რესპუბლიკად.

აჭარის მშრომელებს სოციალისტური ინდუსტრიისა და საკრლმეურნეო წყობილების შექმნასთან ერთად საბჭოთა ზელისუფლების უდიდეს მონაპოვრად მიაჩნიათ კულტურული რევოლუციის განხორციელება, რომელმაც ძირფესვიანად შეცვალა ხალხის ყოფნა-ცხოვრება, კულტურული რევოლუცია კანონზომიერება მოვლენა იყო

საბჭოთა კავშირის სხვა ქალაქების უმაღლეს სასწავლებლებში. ასე რომ, აჭარა უმაღლესი განათლების მქონეთა რიცხვით ავტონომიურ რესპუბლიკებს შორის პირველ ადგილზეა.

მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების წლებში აღორძინდა და აღმართა დღიან მიწაზე მეცნიერული აზრი, ლიტერატურა და ხელოვნება.

ექვსი ათწლეულის განმავლობაში აჭარაში შეიქმნა სამეცნიერო დაწესებულებათა ფართო ქსელი. ახლა 11 სამეცნიერო დაწესებულებაში ორასზე მეტი მეცნიერი მუშაობს. ჩვენი სამეცნიერო დაწესებულებების მეცნიერთა, გამოგონებელთა რეკომენდაციები, დასკვნები და შედეგები ფართოდ ინერგება სახალხო მეურნეობაში. ბევრი მეცნიერული მიღწევა და გამოგონება გასცდა რესპუბლიკის ფარგლებს.

ქართული სიტყვა ისევ ძალუმად ხმინობს განახლებულ აჭარაში. და როცა აღორძინებული სიტყვის მადლზე ვლაპარაკობთ, შეუძლებელია არ გავიხსენოთ გულო კაიკაციშვილი, მემედ და ჰაიდარ აბაშიძეები, ხასან მეგრელიძე და სხვები, რომლებმაც დიდი ამაგი დასდეს აჭარის მკვიდრთა გათვითცნობიერებას. აჭარა არასდროს დაივიწყებს მისი ჭეშმარიტი მემკვიდრის პარმენ ლორიას სახელს, პირველ ქართველ საბჭოთა მწერალს, რომელმაც მთელი თავისი შემოქმედება ჩვენი კუთხის გმირულ წარსულსა და დღევანდელობას, დიად აღმშენებლობას მიუძღვნა.

აჭარის მწერალთა ორგანიზაცია ქართული ლიტერატურის საკმაოდ ძლიერი რაზმია. ჩვენი მწერლების ნაწარმოებებს კარგად იცნობენ არა მარტო საქართველოში, არამედ ჩვენი მრავალეროვანი სამშობლოს ხალხებიც.

მწერლებს ტოლს არ უდებენ ფუნჯისა და საჭრეთლის ოსტატები. ისინი ქმნიან ცხოვრებისეულ, ჟანრობრივად და თემატურად მრავალფეროვან ფართო პლანის ნაწარმოებებს, რომლებიც ჭეშმარიტად ესთეტიკურ სიამოვნებას განაცდევინებს მნახველს.

მშრომელთა კულტურულ და იდეურ-პოლიტიკურ აღზრდაში დიდი წვლილი შეაქვს ი. ჭავჭავაძის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო თეატრს, რომელიც მომავალ წელს თავისი არსებობის 100 წლისთავს იზეიმებს.

სოციალისტური ცხოვრების წესის უდიდესი მონაპოვარია ისიც, რომ დღეს აჭარელი ქალი ცხოვრების ჭეშმარიტი შემოქმედია. იგი მამაკაცების მხარდამხარაშენებს ბედნიერ დღევანდელობას და კიდევ უფრო უკეთეს მერმისს. ამის მკაფიო დადასტურებაა ქალების აქტიური საზოგადოებრივ-პოლიტიკური საქმიანობა.

ბევრი სახელოვანი ქალი აღიზარდა ავტონომიურ რესპუბლი-

კაში. ისინი ცხოვრების ყველა უბანზე თავდადებით
წიან. მათ შორის არიან პოეტები და მეცნიერები, ექიმები და ინჟინ-
რები, აგრონომები და მეჩაიეები, მსახიობები და პედაგოგები.
აჭარიდან საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატია ექვსი,
საქართველოსა და აჭარის უმაღლესი საბჭოსი — 48 ქალი. ათასზე
მეტი ქალი დაჯილდოებულია ორდენებითა და მედლებით. აჭარაში
350 გმირი დედაა.

ახალი ცხოვრებით მადლმოსილმა ჩვენმა ქალებმა ქსენია ბახ-
ტაძემ და ასმათ ყოყვაძემ, ნადია ჯინჭარაძემ და ქეთევან გოგიტიძემ
სასახელო საქმეებით შორს გაითქვეს სახელი და მათით კანონიე-
რად ამაყობს დღეს აჭარა.

აი, ასე განვითარდა ჩვენს ავტონომიურ რესპუბლიკაში განათ-
ლება და კულტურა.

აჭარის მშრომელებმა კომუნისტური პარტიის ბრძნული ხელ-
მძღვანელობით ტიტანური შემოქმედებითი შრომა გასწიეს ლენი-
ნური გეგმის განხორციელებისათვის. ამაში ნათლად დავრწმუნდე-
ბით, თუ თვალს გადავავლებთ პირველი ხუთწლედების მატრიანეს.
ეს წლები აჭარაში მართლაც დიად გარდაქმნათა პერიოდი იყო. გა-
ვიხსენოთ თუნდაც აჭარის მრეწველობის სიამაყე, პირველი ხუთ-
წლედის პირმო — ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხანა.
აწვესი, რომელიც ზაპესთან ერთად გვერდში ამოუდგა გოელროს
პირველ მერცხალს, ვოლხოვის ჰიდროელექტროსადგურს. ეს იყო
საბჭოთა აჭარის ახალი ცხოვრების, ახალი სინამდვილის მძლავრი
ნაბიჯები. ჩვენი რესპუბლიკის ინდუსტრიული წარმოების ასეთა
უმავალითო ზრდის კვალობაზე შეიქმნა მრეწველობის სრულიად
ახალი დარგები, ძირუელად შეიცვალა მისი დარგობრივი სტრუქ-
ტურა.

თვალსაჩინო წარმატებებს აღწევენ ჩვენი პარტიის გადაწყვე-
ტილებებით შთავონებული აჭარის მრეწველობის მუშაკები. ბოლო
წლებში ისინი სისტემატურად გადაჭარბებით ასრულებენ სახელ-
მწიფო გეგმებსა და სოციალისტურ ვალდებულებებს. ხუთწლედის
პირველ ნახევარში გეგმის გადამეტებით გამოუშვეს 26,7 მილიონი
მანეთის პროდუქტია. ამასთან იბრძვიან როგორც პროდენობრივი,
ისე ხარისხობრივი მაჩვენებლების გაუმჯობესებისათვის. გასულ სა-
იუბილეო წელს სახელმწიფო ხარისხისნიშნისანი პროდუქციის ხვე-
დრითმა წილმა 18,9 პროცენტი შეადგინა. საგულისხმოა ისიც, რომ
ბათუმურ ნავთობპროდუქტებზე, წყალქვეშაფრთიან კატარღებზე,
ელექტროკარებზე, კვების მრეწველობისა და სხვა მანქანა-დანადგა-

რეგზე, სამკურნალწამლო პრეპარატებზე. მზა ჩაიზე სულ უფრო იზრდება მოთხოვნილება მსოფლიო ბაზარზე.

აჭარის სახალხო მეურნეობის სხვა დარგებთან ერთად წარმატებით ვითარდება ტრანსპორტი, იზრდება მისი მასშტაბები. მხრივ განსაკუთრებით აღსანიშნავია საქართველოს საზღვაო სანაოსნოს საქმიანობა. მისი აღმით დღეს მრავალი გემი სერავს მსოფლიოს ზღვებსა და ოკეანეებს. საქართველოს საზღვაო სანაოსნო ერთ-ერთი მოწინავეა საბჭოთა კავშირში. დღეს იგი გემების საერთო ტონაჟითა და ტვირთზიდვის მოცულობით ჭარბობს საბჭოთა კავშირის საზღვაო ფლოტის რამდენიმე შედარებით ძველ სანაოსნოს. ჩვენი სანაოსნო ახლა შედგება სატანკერო მშრალი ტვირთისა და ჩასასხმელი ფლოტისაგან. ტანკერებისა და მადანმზიდების ეკიპაჟები თავდადებული შრომით ამრავლებენ სამშობლოს სიმდიდრეს. წლევანდელ საკავშირო შეჯიბრებაში პირველი და მეორე კვარტალების შედეგების მიხედვით ჩვენი სანაოსნო პირველ ადგილზე გამოვიდა.

შრომითი გმირობის მაგალითს გვიჩვენებენ ჩვენი სახელოვანი მეჩაიეები. ისინი დარსა თუ ავდარში თავდადებით შრომობენ პლანტაციებში. შედეგიც სახეზეა. მუდამ გადაჭარბებით ასრულებენ სახელმწიფო დავალებებსა და სოციალისტურ ვალდებულებებს. მეათე, ხარისხისა და ეფექტიანობის, ხუთწლედის მეორე წელს ააშუალო საექტარო მოსავალი 7.520 კილოგრამამდე აიყვანეს. ასეთი ეკონომიკური მაჩვენებლისათვის ჯერ მსოფლიოში მეჩაიეობის არც ერთ ქვეყანას არ მიუღწევია.

ჩვენს მეჩაიეებს წელსაც მეტად არახელსაყრელ კლიმატურ პირობებში უხდებათ მუშაობა. ისინი ყოველგვარ ამინდში კრეფენ ჩაის, რომ სიტყვა საქმედ აქციონ და წლელს სამშობლოს მისცენ 57 ათას ტონაზე მეტი ნედლეული.

აჭარაში ბარაქიანი „ოქროს რთველიც“ მალე შემობრძანდება. მეციტრუსეები ამთავითვე ემზადებიან. წელს ხომ მათ ქვეყანას 90 ათას ტონამდე ციტრუსოვანთა ნაყოფი უნდა დაუმზადონ.

წარმატება ერთბაშად როდი მოდის. მას მრავალი ფაქტორი განაპირობებს. მათ შორის მნიშვნელოვანია ეკონომიკისადმი პარტიალური ხელმძღვანელობის სრულყოფა. სამეურნეო ამოცანების წარმატებით გადაწყვეტა ბევრად არის დამოკიდებული იდეოლოგიურ უზრუნველყოფაზე. ჩვენი პროპაგანდისტები, ლექტორები, აგიტატორები, პოლიტინფორმატორები ქმედითად იყენებენ იდეოლოგიური არსენალის სხვადასხვა ფორმასა და საშუალებას — ლექცია-საუბრებს, თვალსაჩინო და ზეპირ აგიტაციას და ა. შ. მათ მშრო-

მელთა ფართო მასებამდე მიაქვთ პარტიის მართალი სიტყვა, განუ-
მარტავენ სკკპ XXV ყრილობის, პარტიის ცენტრალური კომიტეტის
მომდევნო პლენუმების გადაწყვეტილებათა ცხოვრებაში განხორციელების
ციელების დიდ მნიშვნელობას ხალხისა და ქვეყნის საკეთილდღეოდ.

დიდია ძალა ხალხთა მეგობრობისა. ინტერნაციონალიზმისა.
იგი, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ჩვენი წინსვლის უტყუარი კომპასია.
აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა ჩვენი ქვეყნის ხალხთა ლენინუ-
რი მეგობრობის იდეის ცხოვრებაში განხორციელების ერთ-ერთი
შესანიშნავი მაგალითია ჩვენს ქვეყანაში. აქ ერთიან ძმურ ოჯახად
ცხოვრობენ და შრომობენ ქართველები, რუსები, სომხები, უკრაი-
ნელები, ბერძნები, ბულგარელები და სხვა ეროვნების წარმომად-
გენლები.

თავდადებული შრომის, პარტიის ლენინური იდეების განხორ-
ციელებისათვის შეუპოვარი ბრძოლის სიმბოლოა ჩვენი ავტონომი-
ური რესპუბლიკის დროშაზე მოკიაფე სამშობლოს უმაღლესი ჯილ-
დოები — ლენინის, ოქტომბრის რევოლუციისა და ხალხთა მეგობ-
რობის ორდენები. ამაზე მეტყველებს აგრეთვე ბოლო წლებში სა-
კავშირო სოციალისტურ შეჯიბრებაში გამარჯვების აღსანიშნავად
სკკპ ცენტრალური კომიტეტის, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს,
საკავშირო პროფსაბჭოსა და სრულიად საკავშირო ალკკ ცენტრალური
კომიტეტის გარდამავალი წითელი დროშის ზედიზედ ხუთ-
ჯერ მიღება.

მშრომელთა ფართო მასების ახალი პოლიტიკური და შრომითი
აზვირთება გამოიწვია განვითარებული სოციალიზმის კონსტიტუ-
ციის, ქვეყნის ძირითადი კანონის, საქართველოს სს და აჭარის
ასს რესპუბლიკების კონსტიტუციათა პროექტების საყოველთაო-
სახალხო განხილვამ და შემდგომ მიღებამ. ახალი კონსტიტუციების
ერთსულოვნად მიღებამ ერთხელ კიდევ ცხადყო პარტიისა და ხალ-
ხის მონოლითური ერთიანობა. ინტერნაციონალიზმის ის დიდი ძა-
ლა, რომელიც ასე ადუღაბებს ჩვენი მრავალეროვანი სამშობლოს
ყველა ერისა და ეროვნების ხალხებს.

მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის ეპოქაში გვიხდება
ცხოვრება და მუშაობა. ჩვენი დრო, ჩვენი ცხოვრება, ყოველი დღე
აღსავსეა უაღრესად საინტერესო მოვლენებით და უფლება არა
გვაქვს მათ მიღმა აღმოვჩნდეთ. პირიქით, ცხოვრების შუაგულში
უნდა ვტრიალებდეთ, სიახლეებით ვცხოვრობდეთ, რადგან მიღწე-
ული ზღვარი არ არის. ამიტომაც გამუდმებით უნდა ვეძიებდეთ
ახალ და ახალ წარმატებათა მიღწევის „საიდუმლოების“ გასაღებს.
ამიტომაც უნდა ვიცხოვროთ და ვიშრომოთ დღეიწით — დღეს ვი-

მუშაოთ გუმინდელზე უკეთ, ხვალ დღევანდელზე უკეთ. ასეთი
ცხოვრების მოთხოვნა, დროის ლოგიკა.

ვამრავლოთ წარმატებები ჩვენი ხალხის საკეთილდღეოდ და
დაგვისახ მიზნად სკკპ ცენტრალური კომიტეტის ივლისის სესიონის
მისა და საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის XII
პლენუმის დადგენილებებმა. ახლა ამოცანა ის არის, რომ ერთი წუ-
თითაც არ შევანელოთ ბრძოლა ნეგატიური მოვლენების წინააღ-
მდეგ, ჩვენი საქმიანობის ყველა რგოლში განვამტკიცოთ დისციპლი-
ნა, ავამაღლოთ ორგანიზებულობა, უზრუნველვყოთ სახელმწიფო
გეგმების გადაჭარბებით და მაღალხარისხოვნად შესრულება, რაც
თავის მხრივ ხალხის კეთილდღეობის განუხრელი ზრდის საწინა-
არია.

ასე აღორძინდა და აყვავდა აჭარა ლენინური ეროვნული პო-
ლიტიკის მეოხებით, კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა მთავრო-
ბის შეუწელებელი ზრუნვით. და ახლა ამ დიდ სოციალურ-ეკონო-
მიკურ და კულტურულ გარდაქმნათა ფონზე კიდევ უფრო რელიე-
ფურად იკვეთება მომავლის კონტურები, მომავლისა, რომელსაც
თვით აჭარის მშრომელები სკედევენ. ჩვენი სახელოვანი მეჩაიეები
და მეციტრუსეები, მენავთობეები და გემომშენებლები, მეზღვა-
ურები და რკინიგზელები, მწერლები, კულტურისა და ხელოვ-
ნების მუშაკები თავიანთი ღირსების საქმედ თვლიან მშო-
ბლიური კომუნისტური პარტიის ზრუნვას უპასუხონ ახალი დიდი
საქმეებით. ეს უკვე ტრადიციად დამკვიდრდა და გამოხატულებას
პოულობს პარტიისა და ხალხის ურდევ, მონოლითურ ერთიანო-
ბაში.

მზიური აჭარა ამ ტრადიციის ერთგული იყო, არის და იქნება
მუდამ!

ს ა ზ ე ი მ ო

მედილის დილა და დარია,
სიმღერა და ცეკვის ტაში,
ჩიტებიც რამ გადარია —
მზე ამოჰყავთ ყვავილნარში.
გულის გულში ეს მზე მოვა,
როგორ უნდა დაცხრეს გული.
საქართველოს ზეიმი
აჭარაში დაწყებული.
აჰა, წელი!
სანატრელი,
მშობელ მხარის მასპინძლება,
ძველისძველი,
ძველთაძველი

დედა-მვილი, ძმათა ძმები.
მოელვარე მთელი მთვარე
საქართველოს სუფთა ცაზე,
კვლავ ქართული სინარნარე,
სინაზე და სილამაზე.
ჰა, ისუნთქე მთელი მკერდით,
ბედნიერი ხარ და ლალი,
შენი არის მთაც და ფერდიც,
ბაღნარი თუ იალალი.
ო, რა მზე და რა დარია!
საზეიმო ალამს გაეშლი.
სიხარულის ღაღარია
ჩემ საყვარელ აჭარაში!

დ ი დ ი დ ა ლ მ ბ რ თ ი

ღონე მერჩოდა — კლდეს გავანგრევდი,
მადლეგრძელებდნენ — ტკბილად დაბერდი.
ჰოდა, ამ ლოცვამ არ გამაწბილა;
მართლა დავბერდი,
და ისიც ტკბილად.
ოთხმოცი წელი და კიდევ მეტი...
და საყვედური როგორღა მეტქმის!
მაგრამ სიბერე მაინც მალონებს,
რადგან სურვილი უსწრებს ძალ-ღონეს.

იყო — არ არის ღონე და ძალა,
სურვილებს ფუძე გამოეცალა,
თითქოს ეცვალა გემო ყველაფერს,
თითქოს ყველაფერს ფერი ეცვალა.
ვეძებ და ვერსად ვპოულობ წამალს,
და მის ძებნაში კაცი დავღალდი,
ასე დაიწყო ცხოვრების დრამა,
ასე დაიწყო დიდი დაღმართი.

ძ ე ზ ლ ი

გთხოვთ, თუ ასეთი რამ წარმოიშვას,
და თუ საფლავე მიდებდეთ ნიშანს,
გახსოვდეთ ჩემი აზრი მრისხანე —
დადგან უბრალო, თხემელის ხის რამე,
რომ ჩემს ლექსებზე ნაკლები გასძლოს
და ვინც ისურვებს, ყველამ მოაძროს,
თორემ იტყვიან — ყალბი მოდაო,
აქ უსაფუძვლოდ უთქვამთ ოდაო.
ძეგლი თუ დალბა, ახალით შეცვლი,
მაგრამ სად არის ახალი ლექსი!
გიჯობს საფლავი შემოსო ეკლით,
ვიდრე დაადგა უღირსი ძეგლი!

მ ა მ ი ა ბ უ რ ი ე ლ ი

არ მამთავრესო,
შენ ერთხელ გითქვამს,
მაგრამ ეს დარდი არ გაგყვა ღიღხანს.
იცოდი —
დროთა სვლაში ინთქმება
მეფე, მთავარი...
ყველა დავითი ხომ არ იქნება,
ანდა თამარი!

რა სიხარულით მოველი აპრილს,
როცა მზე კალთით ყვავილებს დაყრის,
და უხვად დასდებს ახალ ფერს
ბათუმს, გონიოს, კახაბერს.
როცა ბულბული ჩაარაკრავებს
გადატანილი ზამთრის არაკებს
და შორეთიდან დაბრუნებული
მერცხალი ჭერქვეშ დაიბანაკებს!
არა, აპრილი ისეთი თვეა,
როცა სიშავეც კი სითეთრეა,
გალვიძებული ბუნების თვეა,
სიყვარულის და ბუდობის თვეა,
ლიმილისა და ოცნების თვეა,
წლის სილამაზე და სიკეთეა...
აპრილი? ნამდვილ სიცოცხლის თვეა!

ბათუმი და ქუთაისი

მშრ-იმერ-აჭარელი
ვენ გაყო და რამ გათიშა —
ღვიძლი ძმები საყვარელი
მესხეთისა და ქართლისა.

თქვენი ეშხი როგორ ვთვალთ!
მზეც ერთი გაქვთ უდაისო,
ჩვენი ერის ორთავ თვალთ —
ბათუმო და ქუთაისო!

წ უ თ ი ს ო ფ ე ლ ი

ჰოდა, ერთ ღღეს, თუ ერთ ღამეს,
გაჩვიდნენ ისარი,
არც არავის ჰკითხავს რამეს —
ვინ?
რამდენი წლისა არი?

მერე ისევ მეზობელი
ხელს ჩაუქნევს მეზობელს:
— ეჰ, ასეა ეს სოფელი,
ყველას უნდა გვესმოდეს!

როდემ ჩაჩენიძე

ერთი გოჯა მიწა

პროლოგის მაგიერ

ორასიო პირველად რიო-ნეგროს ნაპირას ენახე. გრძელტარიანი პარკით მიწას ჩიჩქნიდა წელში მოხრილი ორასიო კამაჩო. ძველი გაცრეცილი ტანსაცმელი იქვე ეყარა, ყვითელი ტრუსის ამარა ჩასულიყო სანგარივით გაჭრილ მიწაში გრინგო და ზანტად ჩიჩქნიდა ბლანტ მიწას.

მე: ორასიო, ბალავერს კრი აღბათ, სახლი გინდა აიშენო?

ორასიო: დიას, სინიორ, სახლს ვიშენებ, სამუდამო ბინას. მალე გოჯა მიწა ცეცხლის ფასი გახდება და დაუმარხავი დავრჩები.

* * *

ორასიო კამაჩოს გაელევიდა და თავი ბალიშიდან სწრაფად წამოწია. ბალიშს ვამბობ, თორემ ისე გრუზა თმებით დაფარულ თავქვეშ მხოლოდ ლეგზულივით დახვეული ჯინსის შარვალი ჰქონდა ამოღებული. ეს იყო და ეს, მეტი არაფერი...

ქოხში ბნელოდა და კოპის ხის კარგად გამომხმარი ფიცრის სუნით იდგა. ერთადერთი უმინო ფანჯრიდან ჩანდა ვარსკვლავებით მოჭედილი ჩახჩახა ტროპიკული ცა.

ორასიომ ჯუტის ტომარაზე (რომელიც ლეიბათ ეგო) ფეხები მოითხოო და ფანჯარაში თვალების ფშვინტით გაიხედა. იმის შეგრძნებამ, რომ ქარი ისე ძალუმად აღარ უბერავდა და ოკეანის ლელვაც დამცხრაო, მისამე მოგვარა.

სამი დღის უკან მოვარდა მშრალი პამპერო. ჯადოქარივით დაისისინა და ტალღები ახლახან ჩათვლემილ ძაღლებივით ფეხზე წამოყარა, ააღრი-

ალა. ისეთი ჯოჯოხეთი დატრიალდა, ორასიოს თავი დასაღუპავად გაწვი-
რულ გემზე ეგონა. აქ ისიც უნდა ვთქვათ, ორასიოს ქოხი ოკეანეში წა-
რილი გამომხმარი წითელი ხის ხიმინჯებზე ედგა. ნაპირთან მხოლოდ გა-
ურანდავი ფიცრებისაგან შეკოწიწებული ვიწრო ხიდი აკავშირებდა. აქ
ხიდის სიგრძე სულ ცოტა ორმოციოდე ფუტი მაინც იქნებოდა. ფიცრები
ზოგან უკვე დამპალიყო და თქვენი ჭირიც კარგა ხნის უკან წაეღო, მაგ-
რამ ეს ხელს სრულებითაც არ უშლიდა მის პატრონს, ცალ ფეხს ნაპირ-
ზე რომ დაკრავდა, მეორეთი უკვე კედელ-ჭრილთან იდგა.

ქოხის წინ, ოკეანეს მხარეს მარჯნის რიფების მთელი ტყე ჩანდა. მე-
წამულისფერი რიფები კარგა ხანია ოკეანეს აშორებოდნენ და ახლა წყა-
ლსა და ცას შორის ტალღისმჭრელებივით იდგნენ.

სწორედ ამ რიფების დამსახურება გახლდათ, რომ ტალღები ქოხამდე
გჭრა აღწევდნენ და ორასიოც ჯუტის ძველ ტომარაზე უდარდელად ხვრი-
ნავდა.

ის ვიწრო ხიდიცა და ქოხიც თავათ ორასიომ ააშენა. კაციშვილი არ
მიწვევლებია. ხულიო მხოლოდ ორჯერ მოვიდა. საათის ქანქარასავით აწო-
ნილ-დანწონილად გაანძრია ხელი, მერე ასლუკუნდა: ყელი ამტკივდაო და
მხზამ პირი უყო. ეს იყო და ეს, სანამ კამაჩო წელში წყდებოდა და ქოხს
აგებდა, თოფის სასროლ მანძილზე კაციშვილს არ გაუჭაჭანებია.

ორასიო ზანტად აღგა, ფანჯარასთან მივიდა. სახეში ცივი ქარი მოხვ-
და, იამა. თვალი შეავლო მეწამულისფერი რიფების ტყეს. ლამაზი სანახა-
ობა იყო. ლურჯ კამკამა წყალზე რიფები უშველუბელი ტაძრის გუმბათე-
ბივით აზიდულობენ. ზვიადად და კოხტად ისხდნენ წყლის ცისფერ ფონზე,
ზე, მხოლოდ ჯვარი აკლდათ, რკინის დიდი ლამაზი ჯვარი... უზადოდ გა-
მოედერწა ეს სანახაობა ნაირფერი სურათების უბადლო ოსტატს — ბუ-
ნებას.

ზვირთთაცემა თითქმის რიფებთან თავდებოდა. აქეთ ძალაგამოცლი-
ლი და ოთახის ძალღივით დაჩიავებული ტალღები გადმოდიოდნენ. ვად-
მოდიოდნენ და მწყემსის ნაგაზებივით კი აღარ იღრინებოდნენ, ფინჯები-
ვით წკავწკავედნენ.

და გაახსენდა ორასიოს რა იყო გუშინ, როცა პამპერო უბერავდა და
მარჯნის ეს ლამაზი გუმბათებიც ზანზარებდნენ. ხანდახან ტალღის წამსკე-
რეები ქოხამდეც აღწევდნენ და თეთრი შხეფები უმინო ფანჯარაში ვერ-
ცხლის ფულებივით ცვიოდა.

ლოგინიდან აყოლილი მოთენთილობა ნელ-ნელა ტოვებდა ორასიოს.
შუხლში, მკლავებში ძალა ემატებოდა და მის შავგვრემან, დაძარღვულ
სახეზეც ნელ-ნელა ქრებოდა ღამისეული სიზანტე და გულგრილობა.

ახლა ძლიერ მოუნდა სასაფლაოზე გასეირნება. ეს წესი მას შემდეგ
დასჩემდა, რაც სასაფლაო თავისი იდუმალებითა და ნაღველით უჩუმრად

შემოიბარა მის სამფლობელოში, ძველი დაქანგული გემივით მოვიდა და
ლუზა ორასიოს ეზოში ჩაუშვა.

სასაფლაო კი იქვე, ქოხიდან ნაპირზე გადასასვლელი დამპალი მდინარეში
წინ იწყებოდა. სწორედ ხიდის თავთან სანახევროდ მიწაში, სანახევროდ
წყალში სამუდამო ძილით ეძინა მეპურე ანტონიო კიროვას.

მისმა ჯიბიდან გავარდნილმა ვაჟმა კანიომ მიწის ამ ნაკუწისათვის
ორი ათასი პესეტი ჩაუყაჭა ორასიოს და შემდეგ ცხრ მთას იქით გადაი-
კარგა.

* * *

ის წლების უკან გამოცხადდა კუნძულ მეზონზე. შუადღის ხვატი,
იდგა და ორასიო ქუჩაში მოთენთილი მილასლასებდა. ხუან გარსიას ბარს,
რომ ჩაუარა, ბარის მეპატრონემ ბაჯალო ოქროს ბეჭედი საჩვენებელ-
თითზე რომ ჰქონდა წამოცმული, მინაზე მოაკაკუნა.

ორასიო შეჩერდა. მარჯვნივ რომ გაიხედა, სქელი მინის უკან
ასევე სქელი ძია დაინახა. ისეთი მსუქანი სახე ჰქონდა, ნატრისფერი, ეშმა-
კური თვალები ძლივს მოუჩანდა. კოპის ხის მაგიდასთან იჯდა და ჭრელი,
ცხვირსაწოცით ოფლს იწმენდდა.

იმ ძიამ კეთილად გაუღიმა და ბეჭდიანი თითი დაუქნია.

ორასიოს აღარ დაუყოვნებია, ბარში შელაცუნდა.

— შენ ალბათ, საქმეს ეძებ, მამბილო. — უთხრა ხუან გარსიამ მის
ცხვირწინ რომ დაერჭო.

ორასიომ თავი დაუქნია.

— ჭურჭლის გარეცხვა თუ შეგიძლია?

— შემოძლია!

იმ მსხვილმა კაცმა ახლა ბაჯალოს ბეჭედით მაგიდაზე დააკაკუნა.
ზანგის ზონზორა ქალმა, დახლთან რომ ძლივს დაიზმორებოდა, გამოხედა.

— რას ინებებთ, სინიორ?

— ორი კათხა ლუდი მოგვართვი, მათილდა. — მერე ხუანმა ორასი-
ოს ახედა და მარჯვენა თვალი ჩაუკრა, — დაბრძანდით, საქმელს ხომ არ
ინებებთ?

— რასაკვირველია, სინიორ, ცოტას გეახლებით. ახლახან დავადგო-
ფეხი ამ კუნძულზე და ჯერ ყბები არც კი ამიმუშავებია.

ხუან გარსიამ ზიზლით შეხედა მის წინ დაყუდებულ საშუალო სიმაღ-
ლის გამხდარ კაცს. მერე ისევ დახლისაკენ გაიხედა.

— მათილდა, ბუტერბროდებიც წამოიღე.

— კარგად მოიფიქრეთ, სინიორ.

ორასიო კამაჩო სელის სკამზე ჩამოჯდა და ორივე ხელი მაკრძახე
ფაშალა.

იმ გარსიამ კი ცხვირი ხმაურით მოიხოცა და შარვლის განიერ ნაწილში
დან მეორე ცხვირსახოცი ამოიღო.

— საიდან მოდიხართ, ყმაწვილო?

იკითხა გარსიამ, როცა ის პირველი ცხვირსახოცი, რომლითაც ცხვი-
რი მოიხოცა, სანაგვეში მოისროლა.

— მექსიკიდან, მექსიკიდან გეახელით, სინიორ.

— მაშინვე მივხვდი, ნამდვილი გრინგო ხართ.

ორასიო შეიშმუშნა, მაგრამ სწორედ ამ დროს ბიცოლა მათილდამ
შუტერბროდები დაუყარა და ხმა აღარ ამოუღია.

სალამოთი კი, როცა ბარის სამრეცხაოში ვილაც ინდოელი ქალის გვე-
რდით ჩაცუცქდა, იმ ქალმა უთხრა:

— ორასიო, ღამის გასათევი ადგილი თუ შეარჩიე?

— არა, მაგაზე ჯერ არც კი მიფიქრია.

— მაშინ ჩემთან წამოდი. პატარა ქოხი მაქვს, მაგრამ ორი ადამიანი-
სათვის ფუფუნებაც კი იქნება.

და კამაჩო წაჰყვა იმ ინდიელ ქალს.

ორი კვირის შემდეგ, უქმე ღლეს აივანზე ცხელ ყავას რომ ხვრე-
ბდნენ, იმ ქალმა ასე უთხრა:

— ორასიო, შენ ჯერ ახალგაზრდა ხარ, ძალაც გერჩის და ღონეც.
შენს ადგილზე რომ ვიყო, შევაფურობდელი ხუან გარსიას ბინძურ ბარს,
ჩრდილოეთის მხარეს გადავიდოდი. იქ ერთი დაუსახლებელი ველი ვიცი,
ჯერ კაციშვილი არ გაჰკარებია. მიწა კი მსუყე და მდიდარია. ეს ახლა მო-
ვიდნენ აქ თეთრები, თორემ ექვსი თვის წინ მეზონზე მათი ჭაჭანებაც
კი არ იყო. შვიდად შვიდი ოჯახი ეცხოვრობდით. ხუან გარსია მარიფა-
თიანი კაცი აღმოჩნდა, კობის წარმოება დაიწყო და რადგანაც თავლი გა-
ჩნდა, ბუზიც ყოველი მხრიდან მოფრინდა.

წადი, ჩრდილოეთში, იცოდე, ბედს ეწევი.

* * *

მთელი ღლე მიდიოდა კამაჩო. სულ კლდიანი ადგილები იყო. მზისა-
ვან გავარვარებული გრანიტი ფეხისგულეებს წვავდა. ტინის კლდის სქელი
ზეწარი. რომ გათავდა, ორასიომ აღტქმული ველი დაინახა და სახე გაეხ-
სნა.

საფეხურებივით ჩარიგებული ტინის კლდის ტერასებიდან ნელა ეშ-
ვებოდა ნაირფერი მინდვრების ყვავილებით მოქარგულ ველზე. ასე ეგო-
ნა, ჯოჯოხეთიდან პირდაპირ სამოთხეში შედიოდა. დაიხარა და ყვავილებს

გამართული ჰქონდა. ახლა მინდორზე იწვა და თვლემდა. ცხენის მიწვევით
რომ შემოესმა, გაოფლიანებული თავი ასწია.

ხუანი ცხენზე უხეში მორიგით იდო. ყვითელი პონჩო ეცვა და ცო-
ტათი გაუჩნო ჩამოჰგავდა. ცხენიდან ძლივს ჩამოღოლდა, მასპინძლისა-
კენ წამოვიდა. სანამ ორასიომდე მიაღწევდა, ერთი ოთხჯერ მაინც ამოი-
ოხრა. აშკარად ეტყობოდა, რომ ასთმას გაეძალღებინა.

— ორასიო, — თქვა სტუმარმა ჩიფჩიფით, — ჩემი ძმა გარდაიცვა-
ლა, შენ მას იცნობდი. ამ ოხერ კუნძულზე ისეთი ადგილი ვერ აღმოვა-
ჩინეთ, რომ ბარმა მიწაზე პირი მოიკიდოს. სულ სიბი ქვაა. ნეტავ ის ოხ-
რები დასაბამიდან ამ მიწაზე რომ ეყარნენ, სად მარხავდნენ თავიანთ ჯი-
ლაგს? ორასიო, აქ უნდა დაეცაფლავოთ ჩემი ძმა.

ხუან გარსიამ ერთი ნაბიჯი კიდევ გადადგა კამაჩოსაკენ და აბიბინე-
ბულ მიწას დახედა.

ორასიომ თვალეები ისე მოჭუტა, თითქოს და მზის სხივების დიდი
ჰავლი სახეზე დაცემოდეს. მერე სახე წიწაკანაჰამივით დაეღრიჯა. შეპ-
რუნდა და ზანტად, ზმორებით გაიარა, თავისი ქოხისაკენ წავიდა. სამ წუ-
თში იქედან ისევ ისეთივე სახით გამოვიდა. ხელში ვინჩესტერი ეკავა,
წელზე კიდევ რევოლვერის ბუდე მოუჩანდა. გარსიასთან სულ ახლოს მი-
ვიდა და სასხლეტზე შეყენებული თოფი მის ფეხებთან ფრთხილად დაა-
სვენა. მერე მარჯვენა ხელით რევოლვერის ბუდე გახსნა და მაგარ მუჭში
ვოლტერის ტარი მოიქცია.

ხუან გარსიამ შუბლზე ხელი მოისვა, რაღაც ჩაიჩიფჩიფა, მაგრამ
ამ ჩალაპარაკებისა ორასიომ ვერაფერი გაიგო. მერე ხუანმა ხელები ჯი-
ბეში ჩაიწყო, ისევ სწრაფად ამოაცურა და ჰაერში გაშალა. ბოლოს კი მა-
რჯვენიტო ჭრელი ქისა ამოიღო და მყრალი თამბაქოთი მთლად გამურული
ჩიბუხი მაგრად დატენა.

მთელი ამ დროის განმავლობაში სახემოქმუშული მექსიკელი ბოძიგით
უძრავად იდგა და ელოდა...

ხუან გარსიამ კვამლი მაგრად რომ ჩაისუნთქა და მერე საპნის ბუშ-
ტივით პირიდან და ცხვირიდან გამორეკა, მასპინძელი შეინძრა, ყრუ-
ჩაახველა.

— გრინგო, რა ღირს მიწის ეს ნაგლეჯი?

მექსიკელი ამ კითხვას არ ელოდა და ერთბაშად არ უპასუხნია. მა-
რჯვენა ფეხით თოფი გარსიასკენ გააჩოჩა, ვოლტერის ტარს ხელი უშვა
და მხოლოდ მერე ამოღერდა, ორი ათასი პესეტით.

ერთბაშად ენაზე იკბინა, აჯობებდა ოთხი ათასი ეთქვა.

გარსიამ ისევ მიქაჩა ჩიბუხი. ძალიან მაგარი ნაფაზი დაარტყა. მერე
ნახევრადჩაფერფლილი თამბაქო ხელის გულზე გადმოყარა, თითებით მო-

სრისა, ბოლოს სული შეუბერა და მიწაზე მოაბნია. დაგებული ჩიფჩი-
ფით რაღაც ჩაიდუღუნა და შებრუნდა. ძლივს ალოღდა იმ ბეხრეკ ცაგნ-
ზე და ტინის კლდეებში გაქრა.

მეორე დღეს ორასიოს ქოხთან შვინდისფერი შავრა ვილაც ^{ჩაქვანა} ^{მეორე} ღამე ^{მეორე} ღამე კაცმა მოათხოხარკა. ფილტვების უცნაური ხიხინით ცხენიდან ხო-
ჭოსავით ჩამოლოდდა. ძალიან დიდი თავი ება, ბურთივით გაბერილი ტუ-
ჩები გადამწიფებული ლელვივით გადმობრუნებოდა.

მოვიდა ის კაცი და ორასიოს ორი ათასი პესეტი ჩაუყაჭა. მექსიკელ-მა პირი დააღო და ყვითელი ფართო კბილები გამოაჩინა.

— მიცვალებულს აქ დავმარხავთ.

სტუმარმა ზოზინით გაიარა და სამარის ადგილი მონდომებით მოზო-
მა. იდგა გამოლენიებული ორასით და ფულით ავსებული მარჯვენა მუჭა
მაგრად შეეკრა. ვერც კი წარმოიდგენდა თუ ამ წამცეც მიწაში ასე ოფ-
ლისდაუღვრელად ვინმე ყეყეჩი ორი ათას პესეტს მისცემდა. არა, მთლად
ლენჩი კი ყოფილა ის ხუან გარსია. ერთი მაგრად რომ დაეყვირა, მექსი-
კელი მზად იყო უკან დაეხია. პირიქით კი მოხდა და ახლა კამაჩო იმ
ღმერთს ლოცავდა, მისკენ მოწყალებით რომ გადმოიხედდა.

ხუან გარსიას ძმა მაგრად რომ დაიტრეს და მიწაშიც ღრმად ჩაფ-
ლეს, სწორედ ექვსი თვის თავზე ტინის გორაკებზე ვილაც მხიარული კაცი
გამოჩნდა. შავი, პატარა სომბრერო ეხურა, გრძელი ფეხები ჰქონდა, ხა-
მინჯებზე შემდგარი გეგონებოდათ. ორასით რომ დაინახა, სომბრერო მო-
იშვლია, ისეთი რევერანსი გააკეთა, თითქოსდა საცეკვოდ ეპატივე-
ბოდა.

— სენიორ, **ორასიო**, ჩემი მოკრძალებული სალამი თქვენდამი. როგორც გადმომცეს ამ მიღამოს მეუფე თქვენ ბრძანდებით?

კამაჩომ შობლი შეიქმუხნა და სამ ფუტზე გადააპურჭყა.

— რა გნებავთ, სენიორ?

— მიწა მინდა ვაყიდო ჩემი მეუღლე სენიორა კონჩატასათვის. გად-
მომცეს, რომ თქვენ მიწით ვაჭრობთ.

— Եւմի տառնի լորն.

— სენიორ გარსიას თქვენ ორი ათასად მიჰყიდეთ. იყოს, მე შემიტ-
ლია სამი ათასიც გადავიხადო. ნებას მომცემთ, ავირჩიო სასაფლაოს ად-
გილი?

სტუმარმა გაიარა, ქოხის მიმართულებით წავიდა, გულდაგულ გაიხედ-გამოიხედა, მერე შემობრუნდა და კამაჩოსაკენ გამოემართა.

— ისე კი ცოდვია ამ ადგილების სასაფლაოსათვის დაქუცმაცება. მარიფათიანი კაცი აქ აერობორტს გამართავდა, იქით კიღევ სასტუმროებს. თვითმფრინავები მსოფლიოს ყველა კუთხიდან მოიყვანდნენ ტური-სტებს. გაიჩარებოდა საქმე, კაცი ფულს გააკეთებდა.

იმ ოყლაყმა რაღაც სასაცილოდ ჩაახველა. მერე ცხენზე შეჯდომდა და გვერდებზე დეზები შემოჰკრა.

სტუმარი რომ წავიდა და მზეც ოკეანეში წითელი ბრწყინვალე ღმერთი ჰქვიტ ჩაიძირა, ორასიო ქოხისაკენ წაჩლახუნდა. თავი რაღაცნაირად დამოძიმებოდა და ყურებშიც იმ ოყლაყის ხმა ჩაესმოდა: მწრიფათიანი კაცი აქ აეროპორტს გამართავდა. მერე წარმოიდგინა ქვიან ტერასებზე წამომართული თეთრი, ქათქათა სასტუმროები, მარმარილოს საფეხურები და ღია ვერანდებით, ისეთები, მას რომ უნახავს რიოდე ქანებროში და ბუენოს აირესში. ხალხით სავსე თვითმფრინავები მორიგეობით ჯდებიან მებონზე.

ორასიოს ჯიბეებში ხელი ჩაუწყვია და მთავარ ასაფრენ ბილიკებზე მიაბიჯებს.

აუ, ბიჭო, მოდის და მოდის ფული...

ამ ჭრელი ფერად-ფერადი ზმანებიდან რომ გამოერკვა, შეიშმუშნა და უსიამოვნოდ გააბურჭყა. დასწყევლოს ღმერთმა, ხომ შეიძლება ყოველივე ეს ძალიან ახლოს იყოს, ასე ხელისშესახებ მანძილზე.

მერე ჯუტის ტომარაზე რომ მიეგდო და ჩათვლიმა, ვიღაც შავვვრემანი ქალი დაესიზმრა. ისეთი ლამაზი იყო ის შეჩვენებული, ორასიო ცახცახებდა. მამა აბრამის ბატკანი არც ის ყოფილა, ისეთ თონედან ამოვლებული ლავაში გახლდათ, ჯერ უბრალოდ ანკესი არც კი ესროლა. ნეკის განძრევა ჭირდებოდა მხოლოდ და რაც არ უნდა ზვიადი ასული ყოფილიყო, მის სარეცელს ვერ გადაურჩებოდა.

მაგრამ ახლა რომ დაესიზმრა, სულ სხვა ჯიშის ქალიშვილი გახლდათ და ორასიო მისი თმების სურნელმა საღდაც შორს გაიტაცა.

ეს მომხიბვლელი სიზმარი რომ ნახა და მის შემდეგ ოთხმა გრძელმა მოწყენილმა თვემაც ბებერი, ბეხრეკი კუსავით ჩაიარა, პალმის ჩეროში წამოჭდა. ორასიოს უყვარდა ამ პალმებთან ჯდომა. დაჯდებოდა პალმის ძირში, ზურგს ხის ბადურა პერანგს მიაყრდნობდა, მკერდს ნიავს მოუშვერდა და თვლემდა.

მზე უკვე ეშვებოდა ოკეანისკენ და ტროპიკული ღამეც ერთბაშად უნდა მოვარდნილიყო. ისე როგორც კინოში გამორთავენ ხოლმე შუქს და რამდენიმე წამი აბსოლუტურ სიბნელეში აღმოჩნდებით.

ორასიოს მოეჩვენა, რომ ციდან ნამდვილი ანგელოსი ჩამოფრანდა და მის წინ ფეხზე დადგა.

ორასიო კამაჩო ასხლეტილი წნელივით გაიმართა. ეს ქალი სწორედ ის გახლდათ, სიზმარში რომ ნახა მექსიკელმა. ქალი სულ ახლოს მივიდა. მარჯვენა ხელი ბეჭზე დაადო ორასიოს და ისიც მიხვდა, რომ საქმე ჰქონდა მიწიერ არსებასთან.

— ორასიო, ქმარი მომიკვდა, ძალიან მიყვარდა, მსურს ყველაზე
კარგ ადგილას დავასაფლო.

ორასიო შეიშმუშნა.

— საფლავისათვის ფულის გადახდა მენანება. ამ აქოთებულ სახლში
დოებას რა ვუთხრა, თორემ საფლავი კი არა, ადამიანი არც კი უნდა ღა-
იტირო. ორასიო, ერთი ღამე შენთან დავწვები და ქვითი ვიყოთ.

ქალი აეკრა და ორასიომ იგრძნო, ოფლიან მკერდზე თუ როგორ
უღიტიწებდნენ მაგარი ძუძუს კერტები.

თავბრუ დაეხვა, მაგრამ არ დაბარბაცებულა, მხოლოდ ხელები გაიშ-
ვირა წინ და როცა ქალის მკლავებს შეეხო, სულ ახლო უცხო არსების
აჩქარებული სუნთქვაც იგრძნო. თითქოს და ყველაფერი გადაწყვეტილი
იყო... მექსიკელი მეწყერივით ბრმად, მექანიკურად ვნებათაღელვის დი-
დი მდინარისაკენ მიექანებოდა, მაგრამ სწორედ მაშინ, როცა ხელები ქა-
ლისათვის წელზე უნდა შემოეხვია და ქოხისაკენ ციმციმ გაექანებია, გო-
ნებაში ჭრაქივით მბუუტავმა სხვა უცხო ცეცხლმა გაიელვა. მერე ეს
ჭრაქი დიდ და ნათელ შუქად იქცა, ისეთ შუქად, აეროპორტზე რომ ან-
თებენ ხოლმე დასაფრენი ბილიკების გასწვრივ.

ორასიო კამაჩომ ხელები მოწყვეტით დაუშვა. ერთი ნაბიჯი უკან გა-
დადგა, თავი ჩაქინდრა და ენის ბორძიკით ძლივს ჩაიჩიფჩიფა:

— ფული გაქვთ? სენიორა! მე ფული მირჩევნია, მაპატიეთ, რომე-
ლი ქვეყნის ფული გინდათ, მომეცით, მე ყველას ვღებულობ, ოღონდ
ფული იყოს...

ქალმა შავი, ნაკვერჩხლებივით ანთებული თვალები შეანათა.

— რაო, რა ბრძანეთ? მე ესმერალდა გულარტი ვარ, ჩემი გულისათ-
ვის ორასიო კაცი მაინც ნადრევად გაემგზავრა იმ ქვეყნად. კარგად შემომ-
ხედე, გრინგო, არ მოგწონვარ?

მექსიკელმა ქვემოდან მორცხვად ახედა... მერე თავი ნელა, მძიმედ,
ზოზინით ასწია, ვნებაჩამცხრალი თვალები ერთ წუთს ესმერალდას გაუს-
წორა. ნერწყვი ძლივს გადაყლაპა და ძლივს ჩაიდუღუნა:

— მე ფული მირჩევნია, სინიორა. რომელი ქვეყნის ფული გნებავთ,
მომეცით, სულერთია... მაპატიეთ.

* * *

ორასიო კამაჩო ვიწრო ხიდიდან ნელა ჩამოხტა და ზედ ანტონიო
კიროგას საფლავის წინ დადგა.

კიროგას საფლავი მას მაინც რაღაც განსხვავებულად ეჩვენებოდა.
ფუტურო ხის მსხვილი ჯვარი, როგორც კი ზღვა აღელდებოდა, წყალში
იდგა ხოლმე. სწორედ კიროგას საფლავთან თავდებოდა მიწა და იწყებო-

და ოკეანეთის ლურჯი, უსასრულო ფონი. განსვენებულს თავი რომ ხმელეთზე ედო, ფეხები მარილიან წყალში ეწყო. წყლისა და მიწის ამ ერთ-ციცქნა მიჯნაზე ყვითელ სილაში კაცთან ერთად ბედის რალაც ჩუმად ირონიაც გახლდათ დამარხული. ისე კი იღბალი არ ჰქონია ანტონისთვის. სული რომ ორი თვით ადრე გაეცხო, ახლა უფრო ზევით მეტურე ხესტიდო რომ მარხია, იქ იქნებოდა დასაფლავებული, მაგრამ საიქიოს წასვლა ორი თვით შეაგვიანა და იმ მიწის ნაგლეჯის დაპატრონება ხესტიდომ დაასწრო.

თუმცა აქა-იქ კიდევ გახლდათ დარჩენილი რამდენიმე გაუყიდავი სასაფლაო. უკვე მოზომილი, შემოღობილი, ყოველნაირად მომზადებული აქედან წასული კაცისათვის. ათიოდე ასეთი მიწა ცდებოდა ამ შეპოვარენში, თვითეულ ნაკვეთზე ჯვარის მაგიერ გრძელი უშნო ბოძი იდგა და მაჩეტეთი გაპრიალებულ ფირფიცარზე ფლომასტერით ეწერა 10 ათასი პესეტი, ათიათას ორასი, ათიათას სამასი და ასე შემდეგ... პირდაპირ ცეცხლი ეკიდა, ცეცხლი კი არა, დიდი, უშველებელი კოცონი.

იცოდა ორასიომ, ამ მიწის მუშტარიც რომ გამოჩნდებოდა და არ ჩქარობდა... ანტონიოს კი უკანასკნელ პერანგამდე გაღლეტილი ერთი შვილი დარჩა და აბა ის ღეთის გლახა რისი მიმცემი იყო. ორი ათასი პესეტი ძლივს ჩაუყაჭა და ახლა მამის ფეხები წყალში რომ ლებოდა, თავი ხმელეთზე ისრწნებოდა.

ორასიომ ხის დიდ ჯვარს, ანტონიო კიროვას სასაფლაოზე რომ იყო დამხობილი, ხელი შეახო და რალაც ჩაიბუტბუტა. ნელა გაუარა, ვიწრო ბილიკს დაადგა.

აქეთ-იქით, მარჯვნივ და მარცხნივ, სულ სასაფლაოები იყო ჩარიგებული. უბრალო, სადა სასაფლაოები, გაურანდავი კოპის ხის ფიცრებით შემოკავებული. ასევე ხის მაღალი ჯვრებით სიკოებივით რომ იყო მოფენილი მიწაზე. აქა-იქ ისეთი სასაფლაოც ერია, ირგვლივ ლითონის გისოსები რომ ერტყა. ასეთ საფლავებს რომ გახედავდით, ღმერთო შეგცოდე, იფიქრებდით მაგარ ვოლიერში კაციჭამია მხეცას მაგივრად ჯვარი შეუდგიათო.

ორასიოს არ უყვარდა რკინის გისოსებიანი სასაფლაოები. შორიდან ჭაუვლიდა ხოლმე და ერთადერთ განიერ ბილიკზე გადიოდა. ერთადერთს იმიტომ ვამბობ, რომ ადრე აქ ბევრი ბილიკი იყო, მერე ორასიომ ბილიკები სასაფლაოებად აქცია და მხოლოდ ერთადერთი დატოვა, რომლითაც მიცვალებულები შემოაქვთ ამ თალხიან მიწაზე.

ორასიომ ნელა გაიარა. ტინის კლდეებთან რომ მივიდა, მარჯვნივ გაუხვია, ერთმანეთზე მიჯრილ საფლავებს შორის ძლივს გაიარა და პატარა ხევში ჩავიდა. აქ ხუთიოდე სასაფლაო კიდევ ჰქონდა გასაყიდად დარჩენილი. დღედღეზე ელოდა ქალაქიდან მუშტრის მოსვლას, მაგრამ ასე

მოხდა, რომ უკვე მეოთხე თვე მიდიოდა და სიკვდილს კი არავე ეშინებოდა.

ხანდახან კი პირიქით ხდებოდა. ერთ ძალიან მშვენიერ, ვარსკვლავებით მოჩახჩახებულ მშვიდობიან ღამეს, რაღაცაზე ცეცხლს მოსწავსებელს მიქელგაბრიელი და ადამიანებს დაერეოდა, წიოკობას აუყენებდა. ზედზედ ხოცავდა ცოდვილებსა და სრულიად უცოდვილოებს. ამას მისთვის არავეითარი მნიშვნელობა არ ჰქონდა... მაშინ ორასიო და მისი ერთგული შეგებრილი ხულიო ძლივს ასწრებდნენ საფლავების თხრას.

ხანდახან კიდევ ის დალოცვილი, მიქელგაბრიელზე მოგახსენებთ, კარგად ნაპატიებ ჯორზე შესკუპდებოდა და ჩვენს ცოდვილ მიწაზე რა ცირკებიც არ უნდა დატრიალებულიყო, იმ წმინდა ცხოველის უნაგირიდან ძირს ჩამოსკუპებას არა და არ დაადგებოდა საშველი. რაც არ უნდა საქმეობარი სიტყვები გეთქვათ, მსხვერპლიც რომ ბლომად შეგეწირათ, ყურსაც არ გააპარტყუნებდა.

მაგრამ ორასიომ კარგად იცოდა ერთი ჭეშმარიტება: ადამიანს დაბადების დღიდან თან დასდევს სიკვდილის აჩრდილი. რაც არ უნდა ისწრაფო ცისკენ და რაც არ უნდა იღბლიანი კაცი იყო, ამ აჩრდილს ვერსად დაეშალები. ერთ მშვენიერ დღეს თავს დაგადგება და მარადიული ტანჯვისათვის ნათხოვარ სულს ამოგხდის...

და ელოდა ორასიო სიკვდილს, სხვა კაცის სიკვდილს მშვიდად უცდიდა ორასიო.

* * *

ხევის პირად შეჩერდა. ხელები წელზე შემოიწყო და ქორული მხერგა ფერდობებს ნელა ჩააყოლა. ღელის პირამდე ყველაფერი კარგად რომ დაზვერა, სახე მოექუთრა. მერე ნიკაპიც დაუგრძელდა და ხევისკენ სწრაფად გააპურჭყა.

ზღაზვნით, წელის რხევით ჩაჰყვა საცალფეხო გზას, ღელემდე ჩააღწია და დადგა. მის წინ კამკამა წყალში ოდნავ მოღუნული ადამიანის ნაცურისფერი ჩონჩხი ეგდო.

ორასიომ ზიზლით დახედა არარაობად ქცეულ ცხოვრებას, დაიხარა და ჩონჩხს ფერდებში ჩააფრინდა. ამავე დროს ჩახრინწული, ჩახლეჩილი, რაღაც უცნაურად მიკნავებული და ჩახავებული ადამიანის სმაც შემოესმა.

— ორასიო, მოიცადე, მოგეშველები.

მექსიკელს თავი არც კი აუწევია, ისედაც მიხვდა თუ იქ, ტინის კლდეებთან ვინც იდგომებოდა.

დილით ერთი გაღებული ქალი მოადგა. შუახნისა არ იქნებოდა, მაგრამ ცხოვრებას გვარიანად ეთრია და მთლად ყვითელი სახე მიჰქონდა დაკეცილი. ხუთი ისეთი ლაწირაკი ახლდა, ერთმანეთს ფეხზე რომ ვერ წამოაყენებდნენ. ჭუჭყიანები იყვნენ, გამურული და თმაგაბურძნეული.

— ორასიო, — თქვა იმ ქალმა, — ქმარი მომიკვდა. გახვრეტილი პესეტიც არ გამაჩნია. ქრისტიანები ვართ, ერთი გოჯა მიწა მომეცი, რომ ეს კაცი, როგორც წესია, ისე დავმარხო.

ორასიოს სახე დაეღრია. იმ ქალის წინ გააბურჭყა და ჩაახველა.

— ერთი პესეტიც არა მაქვს, თორემ მოგცემდი.

ქალმა კაბის ქოზა აიღო და ცხვირი ხმაურით მოიხოცა.

თბილი დილა იდგა. დიდი წვიმების სეზონი საცაა უნდა დაწყებულიყო და ჰაერი ცხელი ორთქლით იყო გაჟღენთილი. მიწას ბული ასდიოდა.

— მომეცი, ორასიო, ერთი გოჯა მიწა.

ჩექიკელმა ქალის ფეხებთან ისევ დააბურჭყა და გაიარა.

მერე კამაჩო ქოზის წინ დიდ კუნძზე რომ დაჯდა, ხედავდა ექვსი გაღებული აჩრდილი ცხელი მიწის ხვატში როგორ გალასლასდა მთავარბილიკზე. წინ დედა მილოდავდა, უკან შვილები. ბილიკს რომ დაადგნენ, დედა ერთხელ კიდევ შემობრუნდა ორასიოსაკენ, მაგრამ ორასიო ახლაც ისე იყურებოდა. იმ ექვს აჩრდილს ველარ ხედავდა.

შუადღისას ის ექვსი აჩრდილი ისევ გამოჩნდა. ახლა თან გაუჩანდავი ფიცრებისაგან შექედილ კუბოს მოათრევდნენ. ლასლასით განვლეს მთელი ბილიკი და კუბო ტინის გორაკზე აათრეს. იქ ერთ ფიქალზე დადგეს და ირგვლივ ყორე შემოუწყვეს.

საქმეს რომ მორჩნენ, ისევ ძირს ჩამოლასლასდნენ, მალე კი ტრობაკულ ბაღში მთლად გაუჩინარდნენ.

შუალამისას ორასიო აფთრების ჩხავილმა გააღვიძა. მიხვდა, რომ მძორიკამიები გემრიელად ვახშმობდნენ ადამიანის ხორციით.

ერთ კვირაში დიდი წვიმების სეზონი დაიწყო. ისეთი თქეში მოვარდა, წარღვნა გეგონებოდათ. მოდიოდა და მოდიოდა ნიაღვარი.

ორასიო შინ იჯდა და ყალიონს აბოლებდა.

წვიმამ რომ გადაიღო, სასაფლაოზე გაიარა. გამძლარი მიწის მსუყესუნნი იდგა. ხის დიდი, სველი ჯვრების ქვეშ ყველგან მწვანე ხასხასა ბალახი და მინდვრის ყვავილები ღვიადა. მზეს უკვე ძალაც მოცემოდა და წყლით გაჯერებულ მიდამოს თბილი ოხშივარი ასდიოდა.

ყველაფერი ეს ძალიან ჰგავდა შუა გაზაფხულის გაღვიძებულ ბუნებას. როცა განახლებული ტყისა და ბალახეულის მადლი და ხალისი

რადაც უხილავი ძალებით ადამიანის სულშიც შედის და ჩაძინებული გრძნობების გაღვიძებას ცდილობს.

ორასიომ გაიარა მთავარი ბილიკი და ხეობასთან მივიდა. მასაც ვერცნა სნა ხასიათი და ისე დაბლვერილი აღარ გამოიყურებოდა. მაგაც ვერცნა გადაიხედა თუ არა, მაშინვე ხასიათი გაუფუჭდა. იქ გაღვიძებული ლელს-პირას ადამიანის ჯერ კიდევ თეთრი, თოვლივით ქათქათა ჩონჩხი ეგდო.

კამაჩო, რასაცვირველია, მაშინვე მიხვდა, საიდანაც გაჩნდა ეს თეთრი საფრთხობელა. უსიამოვნოდ ჩაეშვა ხევში. ჩონჩხი ძლივს აათრია და დიდი წვალეებით ისევ ტინის გორაკზე აიტანა. პატარა ქვაბულში ჩაღო და ზევიდან ბლომად დააწყო ქვები.

ორი კვირა რომ გამოხდა, ისევ მოვარდა დიდი თქეში და დილით ის ჩონჩხი კვლავ ხევში ეგდო. ორასიოს არც ახლა დაუხვეია უკან, ჩონჩხი რის ვაივაგლახით ტინის კლდეებში აათრია.

მას შემდეგ დიდი წარღვნა რომ დაიწყებოდა, ორასიო უკვე გრძნობდა თუ დილით ხევში რა ნობათიც უნდა დახვედროდა.

* * *

თავი რომ შემოაბრუნა და თვალიც ფერდობს გაადენა, იქ ხულითა დაინახა. ბამბუკივით გრძელი, გაჩხინკული ხულიო აღონსი ფერდობზე, სარივით ერჭო და კამაჩოსაკენ იყურებოდა. მერე პირი დააღო და დაიჩხავლა თუ დაიჩხრიალა:

— მოიცადე, ორასიო, ახლავე ჩამოვალ და მოგეხმარები.

ორასიომ ნაცრისფერ ჩონჩხს ხელი უშვა. წამოდგა და სახემოქუფ-რულმა თავიდან ბოლომდე ჩათვალიერა სტუმარი.

— მე ვარ, ორასიო, ველარ მცნობ?

— როგორ არა, გიცანი. თუმცა ძნელი დასაჯერებელია, რომ ნამდვილად ენაჭარტალა ხულიო აღონსი ხარ და არა ავი სული.

— ნამდვილად მე ვარ, ორასიო.

ის გრძელი სარი ხევისკენ დაიძრა.

— შენ ისა თქვი, როდის ჩამოხვედი?

— დღეს ჩამოვედი, ორასიო.

— ნახე ის შენი ნათესავი?

— ვნახე, ორასიო.

— მერე, რა გითხრა.

— ძალიან ცუდი ამბავი მითხრა. ყელის კიბო გაქვს, ამოჭრას აზრობა არა აქვსო, სულ ერთია, სამ თვეში მაინც მოკვდებიო.

— ჰოო.

გააგრძელა კამაჩომ და შავი ბრილა თვალებით ახლა ხეობაში დარჩენილ, ჯერ კიდევ გაუყიდავ სასაფლაოს მიწას გახედა.

— ჰოო, სამი თვეც საქმეა.

მზერა სტუმარს გაუსწორა.

— ჰოო, სამი თვე ცოტა როდია.

იმეორებდა უაზროდ, თავში კი სულ სხვა ფიქრი უტრიალებდა.

ხულიო კრუსუნით დაიხარა, ჩონჩხს ბეჭებში ჩააფრინდა. ფეხები ორასიომ დაითრია.

— მჩატეა.

თქვა ადონსმა.

— ჰოო! მჩატეა... კაცმა რომ თქვას, სამი თვე ცოტა არაა... როდის ჯავა სამი თვე.

მერე ნელა დაიძრნენ ფერდობისაკენ. ხულიო წინ მიდიოდა, უკან ორასიო, ხულიო შემობრუნდა.

— ხომ არ აჯობებდა სადმე მიწაში ჩაგვეფლა? მაინც ქრისტიანი იყო, ორასიო!

მექსიკელს სახე დაეღრჩა. ზედ ხულიოს ფეხებთან დააფურთხა.

— შენ ეი, ასე უბრალოდ რომ არიგებ მიწას, აბა, გადმოძხედე, თავისუფალს ხედავ სადმე?

— არა, მაინც ქრისტიანი იყო, როგორ გაშავებულა. ადრე სულ ქაჩათი გაუდიოდა... ისევ მოვარდება ღვართქავი, ორასიო! კვლავ დელეში ჩაათრევს, ტყუილად მიგაქვს.

— იცი რა გითხრა, მგონი დროა საკუთარ სასაფლაოზე იფიქრო, ყველას თავისი ბედი უწყრია.

— ჰოო...

ნიკაპი ჩამოუვარდა ხულიოს.

ჩონჩხი კლდეზე დაასვენეს. მერე ორასიომ ოთხი დიდი ლოდი არგვლივ შემოუწყო. ამ საქმეს რომ მორჩა, ზევიდან მუშტრის თვალით დახედა. ხულიო ჩამოჯდა.

— ორასიო, რაც არ უნდა დიდი ლოდები შემოუწყო, ღვართქავი მოვარდება და ისევ წყალში ჩაათრევს.

* * *

ხულიო ადონსი სასაფლაოზე ამ წლინახევრის უკან გამოცხადდა. ყვითელი დაჰმუჭნული ვიწრო შარვალი ეცვა. ასე გეგონებოდათ, ზედვი ეძინათ. ზემოდან საყელო გაცრეცილი ხალათი ისე ჰქონდა მოხურული, საფრთხობელაზე რომ ჩამოკიდებენ ხოლმე.

შუადღის ხვატი იდგა და ორასიოს ქოქოსის პალმების ჩეროში ეძინა. ხულიო მოვიდა და მის წინ დაჯდა.

ორასიომ გაიღვიძა და ხედავს წინ რაღაც ჭირაფივით გრძელი არსებას.
ბა ზის. ზურგით პალმას მიწოლია და თვლემს.
მასპინძელმა სტუმრის მიმართულებით გააპურჭყა.

ხულომ გაიზმორა.
— წყალი არა გაქვს? ორასიო, ყელი მიშრება. ლამისაა სული გა-
ვაცხო.

ორასიომ ისევ გააპურჭყა. მერე გულიანად დაამთქნარა.
ისეთი მომთენთველი სიცხე იდგა, ნორმალური კაცი დაამთქნარებო-
და, აბა რა იქნებოდა.

— ღელეში ჩადი, გრძელო. თუ ძალიან გწყურია, აი ღელეში. ჩადი
და იქ დალიე ცივი წყალი.

— ძალიან მწყურია, — თქვა სტუმარმა და წამოდგა.

როცა უკან დაბრუნდა, ორასიო ისევ იმ პოზაში დახვდა, პალმის ძი-
რში გაშხვართული. ზურგით იწვა, ხელები თავქვე შეეწყო და თვალები
მიეღულა.

— ორასიო — თქვა ხულომ და ჯაყვა დანასავით დაიკეცა. — მშია,
რამე გეცნება. მაღლია, სულს მოვითქვამ.

მექსიკელმა თვალები დააჭყიტა. მერე გადმობრუნდა და გააპურჭყა.

— მე ათ ღელეში ერთხელ დავდივარ ქალაქში. მთელი ათი დღის სა-
გზალი მომაქეს. ნახე, იმ პარკში თუ რაიმეა. პური და ყველი მაინც იქნება.

— გმადლობო, ორასიო.

მერე, იმ გრძელმა ხულომ სული რომ მოითქვა, ხელები გულმკერდ-
ზე დაიკრიფა და ზურგით ისევ პალმას მიეყრდნო.

— დღეს მეპურე ალექსანდროს ცოლი მოკვდა. დიდი კაპასი ვინმე
იყო ის დედაკაცი. მეზობლის ქალებმა ღრეობა მოაწყვეს საიქიოში მის
წაბრძანებასთან დაკავშირებით. მალე მეპურე აქ გამოჩნდება. სამარის გა-
თხრაში მოგეხმარები, ორასიო.

ერთხელ, ამ ამბიდან სამი თვის შემდეგ, ვიღაც შნაიდერის თუ შნე-
დერის საფლავი ღრმად რომ გათხარეს, ხულო მოიკეცა, ბარს დაეყრდნო
და ორასიოს უთხრა:

— ყელი მაღიმალ მიშრება, როცა ცივ წყალს ვსვამ, მტკივა, ცხელს
რომ ვსვამ, მაშინაც მტკივა, ლუკმას ვყლაპავ, მტკივა — ხმასაც ვკარგავ,
ხომ ატყობ, ორასიო?

ორასიომ ბარი მიწაში ღრმად ჩაასო.

— ვატყობ, ალბათ გაცივდი.

— არა, სხვა საქმეა, მეშინია კიბო არ იყოს.

— ექიმთან წადი.

— მერე ექიმი სადაა? ჩვენთან მეაფთიაქე ისაკა არის ექიმიც, ფერ-

შალიც და ბეზიაქალიც.

მეოთხე დღეს, იმ შნაიდერს თუ შნედერს უკანასკნელი ბარი მიწა
არამ მიაყარეს, ხულიო კვლავ ასლუქუნდა: ჩიკაგოში ჩემი ბიძაშვილი
ცხოვრობსო, მთელი კლინიკა აქვსო. ცოტა ფულს რომ მასესხებდესო, ზღა-
ვით ჩავალ და ვიმკურნალებო. ბიძაშვილს ფულს გამოვართმევ და მე-
ნსას დაგიბრუნებო. კარგი საქმე იქნებაო, ორასიო!

ორასიომ ცას ახედა და ჩაიღიმა.

— შენ ფიქრობ ამერიკელები ისე იარაოდ ფანტავენ ფულს? არა,
მეტირფასო. საკუთარმა ბიძამ, რომელსაც ახალ ორლეანში ბარი აქვს,
მხოლოდ ორჯერ ამომიყორა მუქთად მუცელი, მერე ჭიტლაყი ამომკრა
და გარეთ გამონადგო.

ორასიომ გააპურჭყა.

— ორასიო, მე შინდა ჩიკაგოში წავიდე. ცოტაოდენი ფული მასესხე,
ხომ ხედავ, როგორ უანგაროდ გეხმარები საფლავების გათხრაში.

— ხულიო, ფულს ვერ გასესხებ. თუ შენს ბიძაშვილს სინდისის ნასა-
ხე კიდევ შერჩენია, მისწერე, ფული გამოგიგზავნოს და მერე გინდა ჩიკა-
გოში წადი და გინდა მექსიკაში.

ბიძაშვილისგან ფული რომ მიიღო, ხულიომ მთელი ქვეყანა შეყარა.
თვითონაც უკვირდა და ქვეყანასაც აკვირებდა, ასე იოლად რომ მოვიდა
ქვეყნის სხვა კუთხიდან ბედნიერება. მხოლოდ ორასიოს არ შეუხრია
წარბი. პალმის ჩეროში მიწაზე იჯდა, ზურგით ხეს მიყრდნობოდა და
ოდნავ მოჭუტუთი თვალებით ხულიოს მიჩერებოდა. ამ გამოხედვაში
ბრონიაც იყო და ზიზღიც, სიბრაღეც და დაცინვაც.

ეს მაშინ მოხდა, როცა ორასიოს ის პატარა ქოხი უკვე დანგრეულა
ჰქონდა. ის ადგილი კი, სადაც ეს ქოხი მთელი სამი წელიწადი იდგა,
ოთუსპირად გაყიდა საფლავად. ის კი არა პალმების მოჭრაც გადაწყვი-
ტა, მაგრამ ეს საქმე გადადო, რადგან ჯერ კიდევ ჰქონდა გასაყიდი მიწის
ნაკვეთი. ბოლოს და ბოლოს ამ საქმეს ყოველთვის მოასწრებდა.

ახლა სასაფლაო ზედ ოკეანეს მიაღდა და ორასიო იძულებული გახ-
და სახლი წყალში, მარჯნის რიფებს აქეთ აეშენებია.

ხულიო რომ ჩიკაგოში გაემგზავრა, იმ ღამეს ორასიოს ცუდად ეძინა.
ჯერ იყო და ქარი ამოვარდა და ტალღებიც აამბოხა. მერე ქარი შესუსტდა,
მაგრამ რული მაინც არ მოეკარა.

გათენებისას ჩათვლიმა და მაშინვე ცხვირწინ ის ესმერალდა გამო-
ეცხადა. თეთრი კაბა ეცვა, ისე უხდებოდა, ორასიომ თქვა: ასეთი ღამაზე
ქალი ჯერ არ დაბადებულაო.

იდგა ესმერალდა და გაბრაზებული შეჰყურებდა გრინგოს.

მაშინ ინანა, რატომ არ დათანხმდა... ხომ ადვილად შეეძლო ერთი
უძილო ღამე თაფლწასმულ ცხელ ღუმელზე გაეტარებინა. ჯანდაბას ის
მუთი ოთასი პესეტი.

ახლაც ესმოდა ესმერალდას გაბრაზებული ხმა:

— გრინგო, აჰა ხუთი ათასი პესეტი... იცოდე, დიდ განძს ~~ქაღალდზე~~ ^{ქაღალდზე} მე ღვთის გლახავ, ერთი ღამე ჩემთან დარჩი და სამუდამოდ დაგამახსოვრდება. ქალზე უკეთესი რა უნდა იგემო. სხვა ყველაფერი ტივიზით ჩასვს. ვლის და მაგ უტვინო გოგრაში მოგონების ნასახიც კი არ დარჩება.

გრინგო, ფულს ბედნიერება ჯერ არავისთვის მოუტანია. არც შენ აქნები გამონაკლისი...

ესმერალდა ჰაეროვან რძისფერ ნისლში გაუჩინარდა. ორასიოს კო ძალიან ცუდ გუნებაზე გაელვია.

* * *

ნაცრისფერი ჩონჩხი ქვებში რომ ჩააგდეს და პალმებისაკენ წამოვიდნენ, ხულიომ თქვა:

— ორასიო, ვიცი მალე წერილს წავიღებ. წინასწარ მინდა მოგელაპარაკო. სასაფლაო მომიყიდე, პალმებთან ახლოს მინდა დავიმარხო. ერთი კაცის ადგილი არის. ღმერთს ჩემთვის გაუჩარხია საქმე, ცოლი მე არ მაწუხებს და შვილი.

კამაჩომ ხელები დაიფერთხა.

— კარგი ადგილია, თხუთმეტი ათასი ლირს.

ხულიომ სიმწრით გაიღიმა.

— მოგცემ, მაინც ყველაფერი ოხრად მრჩება. კუბოს ფულსაც დავიჭოვებ და მღვდლისასაც. შენ უნდა დამასაფლაო, მეტი გზა არაა. ნახევარი ქალაქი მე და შენ აქ დავმარხეთ, ამ მიწაში. მე მივიღივარ, შენ რჩები და ახლა შენ უნდა დამმარხო...

* * *

ოთხი თვის თავზე ხულიომ ფეხები გაჭიმა. ღამით მოკვდა. სულის მძაფრი შესუთვა რომ იგრძნო, ადგა და ქოხიდან გამოვიდა. ორასიომ დაინახა, რომ მილასლასებდა, მაგრამ არაფერი უთქვამს, თვალი გააყოლა. დილით, პალმებთან რომ მივიდა, ხულიო წინსწარ ნაყიდ მიწის ნაგლეჯზე ძაღლივით ეგდო და აღარ სუნთქავდა.

ორასიომ ის იმ ღღესვე დამარხა. ჯუტის ძველ ტომარაში გაახვია და ისე დამარხა. ოღონდ იქ იმ ადგილზე კი არა, ხულიომ წინასწარ ოთუხბირად რომ იყიდა, სადღაც ჯანდაბაში წაიღო და იქ ჩაფლა მიწაში. ის ადგილი კი, ხულიომ რომ შეიძინა, ისევ ისე დარჩა მეორედ გასაყიდად.

მერე ის იყო, პარასკევ დილით სიფთაზე ვილაც ორი ახმახი მოვიდა, გაოფლიანებული ცხენები მოაჭენეს, ძირს არც კი ჩამოსულან, ისე ცხენდაცხენ გაიარეს სასაფლაოზე, სულ ბოლომდე, ხეობამდე მივიდნენ. მერე

შემობრუნდნენ და ბილიკს პალმებისაკენ გამოჰყვნენ. ორასიო სწორედ პალმებთან იდგა. ზურგით იმ პალმას მიწოლოდა, ოკეანეს მხარეს რომ იდგა, და დაბლვერილი იყურებოდა.

— გრინგო, — თქვა ერთმა, წითელ შავრაზე რომ იჯდა და დაქვეითდა, — აქედან უნდა აიბარგო, დღესვე უნდა მოუსვა, აქ აეროდრომს ეაშენებო. ქალაქი გაიზრდა, საჰაერო ტრანსპორტი გვჭირდება.

ორასიომ ვერაფერი გაიგო... შეიძლება კარგადაც გაიგო ყველაფერი, მაგრამ ისეთი სახე ჰქონდა, აქაოდა, შენ რომ ალთას ცხენს დააჭენებ, მე ბალთას მატყლს ვპენტავო.

— უნდა წახვიდე, გრინგო! ხვალ აქ ბულდოზერები მოვლენ და მიწას მოასწორებენ.

მექსიკელი პალმას მოშორდა. წინ მხოლოდ ერთი გაუბედავი ნაბიჯი გადადგა.

— მერე, საფლავები?!

— ჩვენმა კომპანიამ პატრონებს უკვე გადაუხადა ფული. ეგ ნუ გადარდებს, გრინგო.

— მე, მე რას მეუბნებით?

— შენ, ეს!

იმ კაცმა, ქვეითად რომ იდგა, მექსიკელს ბრანწი აჩვენა.

ორასიომ შუბლზე ოფლი ზანტად მოიწმინდა. ასევე ზანტად დაიძრა და იმ ფამფალა ხილზე შედგა, ოკეანეში ჩადგმული მისი ქოხისაკენ რომ მიდიოდა. ისე გაიარა მთელი მანძილი იმ ნაცოდვილარამდე, უკან ერთხელაც კი არ მოუხედიო. მერე ქოხში გაუჩინარდა... ხუთ წუთში ისევ გამოჩნდა ხილზე. ხელში ტყვიებით გაძეძგილი ვინჩესტერი ეკავა.

ხიდიდან რომ ჩამოვიდა, თავი მხოლოდ მაშინ ასწია. იმ კაცთან მივიდა, პალმებთან რომ იდგა, და თოფი ფეხებთან დააგდო. თვითონ კი ხელი ვოლტერის ღია ბუდეზე დაიდო. იყურებოდა კუშტად, დაბლვერილი. ნესტოები კორიდის დაღლილი ხარივით ებერებოდა და ყელზე მომდგარი ბოღმა ახრჩობდა.

იმ კაცმა კი თოფს ღიმილით დახედა და ორასიოს წინ დააბურჰყა. მერე მარჯვენა ფეხი სწრაფად გაიქნია და სქელლანჩიანი ფეხსაცმელა ჩახმახს ამოჰკრა.

ორასიოს ეგონა თოფი გავარდებოდა, მაგრამ არცერთ ლულას არ დაუჭექია. კონდახი მიწაზე აცურდა და ზღვისკენ გასრიალდა.

— გრინგო, შენი თოფი დაქანგულია. ამით ყვითელგულა მაკაოსაც ვერ გაუხეთქავ გულს. დილით მოვალთ და აქ შენი ბურღლაც არ იყოს, თორემ ციხეში გამოგალბობ. გაიგე, გრინგო?

იმ წითელ შავრას ზურგზე მოევლო და დეხები შემოჰკრა.

ორასიომ, რასაკვირველია, ყველაფერი კარგად გაიგო, ანდა რა იყო გაუგებარი. ნიავე უკვე აშრიალდა და საცაა გრიგალიც უნდა ამოეხადებოდა.
ლიყო.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

* * *

მეორე დღეს ქარი მართლაც ამოვარდა. ცივი ნორდოსტი უბერავდა და მარჯნის რიფებზეც გამოჩნდნენ კამკამა გრუხუნა ტალღები.

ყვითლად შეღებილი ბულდოზერები სასაფლაოზე ფუნის ხოჭოებივით რომ შემოლოდნენ, ორასიო ხევში სიბ ქვაზე იწვა და ცას შეჰყურობდა, ბულდოზერების ხმა რახანია ესმოდა, მაგრამ წარბიც არ შეუხრია.

ხევიდან მოვრალი კაცივით რომ ამოზანცალდა, იმ ყვითელ ხოჭოებს პალმები უკვე მოეთხარათ და ანტონიო კიროგას საფლავზე აღმართული დიდი ხის ჯვარიც ზედ მიეყოლებინათ.

მერე გრინგომ ისიც დაინახა, მის ფარღალალა ქოხს როგორ გამოაბეს ფოლადის მაჯისსიმსო გვარლი. გვარლის ერთი ბოლო ბულდოზერზე იყო მიბმული. ბულდოზერმა რომ დაითუხთუხა და გაიწია, ქოხმა საცოდავად დაიჭრიალა, თითქოს და სწვევლად ორასიოს ეძახდა. მერე ბნედიანივით შებარბაცდა, ჯერ ზევით წამოიწია, შემდეგ ნაპირისაკენ და ძველი თეთვით დაიფშვნა.

ორასიომ შეჰყვირა, მაგრამ ბულდოზერების ხმაურში მისი ყვირილი არავის გაუგონია. ქარმა დაისისინა და ჰაერში აახვია მის მიერ წლების განმავლობაში ფარღალალა კედლებში ჩაწყობილი დოლარები და ფუნტები, პესოები და კრონი, გულდენი და ლირა, ფრანკები, ყველა ქვეყნის დაწყევლილი ფულები, რომლებიც უშველებელ კოცონებს ანთებენ დედამიწაზე.

ქოხმა რომ თქვენი ჰირი წაიღო და ოკეანის ტალღებში ჩაიმარხა, ორასიომ წყლის ლურჯ ფონზე ღვთის სალოცავით წამომართული მარჯნის რიფები დაინახა.

ეკლესიის გუმბათებივით წამოსულიყვნენ ცისკენ მეწამულისფერო ლამაზი რიფები. მხოლოდ ჯვარი აკლდათ, უბრალო ხის ჯვარი, ასე უხვად, რომ დგამდა ორასიო კუნძულ მეგონის ერთადერთ სასაფლაოზე, იმ გუმბათების თავზე ჯვარიც რომ ყოფილიყო, აა მაშინ კი ნამდვილად ეკლესია იქნებოდა, ღვთის სალოცავი.

მატარებელში გაბონილი ლექსი

მატარებელი გავიდა. სად ლექსი და სად ვაგონი?
რა ვქნა ახლა, რომ აღარ ვარ შენი სიმღერის გამგონი?!
რა ვქნა ახლა, რომ აღარ ვარ შენი ფიქრების მზვერავი?
მე ვიცი, იმას ჩემს მეტი ვერ წაიკითხავს ვერავინ!
მატარებელი გავიდა. — მთებს მიეფარა მერანი,
მე ვიცი, შენს ფიქრს ჩემს მეტი ვერ წაიკითხავს ვერავინ.
ვერავინ ვერ წაიკითხავს ფიქრის ფთილებს და ზეფირებს,
მე ვიცი, იმათ ჩემს მეტი ვერავინ დაიხეპირებს.

გავშვებს, რომლების ბურთს თამაშობენ

თქვენი თამაში — მცირე ომი.	ბურთი მრგვალია, მოედანი...
თქვენი განგაში — მცირე რომი.	სხვა არის მისი სიგრძე-განი.
ახალი ბურთი მოგიტანეთ,	ახალი ბურთი მოგიტანეთ.
აჰა. ბურთი და მოედანი.	რომ ძნელი ბურთი გაიტანოთ.

შეყვარებულ გოგოზე კოსმოსიდან

გამოგზავნილი ლექსი

ახლა სხვა არის მთვარის არია.	მთვარე მთვარეა, რაც მთავარია,
უფრო მთავარი და უმთავრესი.	მაგრამ არ არის მიწა მთვარეზე.

ბოლომდე შენი ერთგული
დავრჩი
დახან ამხელა მყავი სიკეთე.

ჩემი აწყოდან შენს მომავალში
ვიჩეკები და ბუდეს ვიკეთებ.

* * *

შენ ამოიჭერი ჩემს ცხოვრებაში
შენა ქარივით და დამარწიე.
სად დაიკარგა ნეტა ის ბავშვი,
რომლისთვის ოქროს წლები გავწირე.
მე ახლა უცხო ნაპირზე შევრჩი,
გაწბილებული ცხოვრების ზვირთებს.
ანგელოსები მოდიან ჩემში
და ნაკუნ-ნაკუნ მაჭრიან თითებს,
და თითებიდან თოთო წვეთები
ყვავილებივით ეცემა მიწას.
და ეს ჭიუტი სულისკვეთება
ავი ძაღლივით დამდეგს და მიცავს.
და თუ სიკვდილი შემეფეთება,
ხმალივით შუბლში ვახლი კაფიას,
დაიწერება სისხლის წვეთებით
ჩემი პატარა ბიოგრაფია.

წარწერა უცნობი პოეტის საფლავის ქვაზე

ეს საფლავი დიდიაო
მამაზეციერმა ბრძანა.
საკუთარი საფლავიდან
ამაყენეს ძალისძალად.
მავრამ ისევ ამარიდეს
წუთისოფლის ქარს და წვიმებს.

წამილეს და სხვის მაგიერ
სხვის საფლავში ჩამაწვინეს.
ახლა სხვის საფლავში ვწევარ,
ნება სურვილია უფლის.
მიჭერს ვიწრო სასაფლაო,
როგორც ნაქურდალი ტუფლი.

მდინარეები, ჭრელი პეპლები, დიდი მგლები
 ქალაქები, დიდი სოფლები, დიდი ძალები
 მატარებლები, დიდი გზები, მომდევნო უკან.
 შავი ტყეები, დიდი სახლები, მე მივდივარ და
 ყვავ-ყორნები, დიდი დათვები, მივიმღერი.

* * *

საქართველო — ნუგეში,
 თავს ჩაგიდებ უბეში.
 სიბერეშიც მეყვარები, როგორც სიჭაბუკეში.
 მე ვარ შენი ლიდერი, შენი ლელოს გამტანი.
 შენი გაზაფხული ვარ, ზაფხული და ზამთარი.
 როცა თეთრად დაათოვს,
 ზუღადოვს და მადათოვს.
 საქართველოს ვენახები ჩემმა სუნთქვამ გაათბოს.

საქართველო — ნუგეში,
 თავს ჩაგიდებ უბეში.
 სიბერეშიც მეყვარები, როგორც სიჭაბუკეში.

მარგალიტი ამოდუღდა არწივების ბუდეში,
 არწივს ფრთების გაშლა უნდა,
 ცა უნდა და ნუგეში.

მწვერვალების ზვერვა უნდა,
 ლაქეარდების თაყვანი.
 ყრმას სოსელოს დილა უნდა,
 ბაზალეთის აკვანი.

ბაზალეთის ტბა უნდა და წიწამურის ნუგეში,
 არწივს გავიძიება უნდა საქართველოს ბუდეში.
 საქართველო — ნუგეში,
 თავს ჩაგიდებ უბეში,
 სიბერეშიც მეყვარები, როგორც სიჭაბუკეში.

არის ჟივილ-ხივილი,
 ჟღერტული და გალობა.
 ჩიტი—გვრიტი—მარგალიტი
 გალობს ვიწრო წყალობას.
 ჩიტებივით ფართხალებენ
 ჩიტისხელა გულები.
 მზემ მალლიდან ჩამობელტა
 ჩვენი სიხარულები.
 იქით ივრის ქალებია,
 ქალებს იქით იორი,
 ჩიტო—გვრიტო—მარგალიტო.
 ჩიტო,
 ჩიტო,
 ჩიორა!
 მშვიდობა შენს შემოფრენას.
 მშვიდობა შენს გალობას.
 საქართველოს მიწა-წყალი
 არ მოგაკლებს წყალობას.
 ჭიკ-ჭიკ!
 ჭიკ-ჭიკ!
 ტია-ტია!
 გუ-გუ!
 გუ-გუ! გუგული!
 საქართველოს მწვანე ტყიანს
 დიდხანს მინდა ვუყურო.
 იქით მწვანე სერებია,
 ფერიების წყალობა.
 ბულბულს მოუსურვებია
 ჩემს ბაღჩაში გალობა.
 ჭიკ-ჭიკ!
 ჭიკ-ჭიკ!
 ტია-ტია!
 ღამე გაუათენოთ!
 აი თითი!
 აი ია!
 აი საქართველო!
 შაშვი.

მწყერი,
 ქედანი.
 ტყე-ჩიტების ტყვე
 და ბიბლიის დედანი
 საქართველოს ტყე.
 ჭვანის წყალში კალმახი,
 გორას ტყეში ქორი.
 მაისში მაქვს ნანახი
 სამყურაზე თქორი.
 შავი შაშვის ჭახჭახი
 და გავარდნა მეხის,
 წალდიოა და ნაჯახით
 ტყეში წასვლა გლეხის.
 მოთელავს და მოკაფავს
 წიფელას და თელას,
 ხოხობი და კაკაბი:
 სკვინჩა, გულყვითელა, —
 ჟღერტულებენ, გალობენ,
 — კაფე-თესე, გლეხო!
 ქარს შორს მიიქვს იმათი
 ჟრიაშულის ექო.
 კარჩხალი და თეთრობი,
 ჩიკვები და ჩხარტევი,
 ბავშვობიდან ვეტრფოდი,
 მაგრამ თავს ვერ ვართმევდი.
 ფრინველების გალობას
 ვთვლიდი ღვთიურ ჰანგად.
 ბავშვობა და ჰანგები
 ერთად დამეკარგა.
 დავკარგე და ვიპოვე
 (ცას ვეწიე მაშინ)
 ტოროლების სტვენაში.
 ბულბულების ხმაში.
 ბუნებამ გვიწყალობა
 და გვასმინა ყველას,
 ფრინველების გალობა
 და უკვდავი ენა.

თბაკ სავთქრინი

მ ზ ბ ი ა ნ მ ბ ა

„ალი ჯანბს“

„ეს მოთხრობა ყმაწვილკაცობაში დავწერე, მაგრამ გამოქვეყნება მაშინ ვერ გავბედე. ახლა იგი ცხონებულ დედაჩემის წიგნებში ვიპოვე, წავიკითხე და მომეწონა. არ ვიცი რატომ არ მომწონდა წინათ და მივაგდე სადღაც. არც ის ვიცი, რატომ მომწონს ახლა. ალბათ, იმიტომ, რომ ის მაგონებს ჩემს საყვარელ დედას... რაც არ უნდა იყოს, ძვირფასო ჯანბ, ეს მოთხრობა ახლა ჩემთვის ყველაზე ძვირფასია და მას თქვენ გიძღვნი.“

აი რა მიამბო ახმედ სეჰრან ბეიმ.

მაშინ მე ოცი წლისა ვიყავი. მამაჩემი, რომელსაც ფოსტა-ტელეგრაფის დაწესებულებაში დიდი თანამდებობა ეჭირა, აღშფოთებული იყო ჩემი აღვირახსნილი ცხოვრებით. იგი მოეთათბირა დედაჩემს და ხანში შესულ მამიდას. ერთხმად გადაწყვიტეს, გამაგზავნონ სამუშაოდ სადმე პროვინციაში. იანის ვილაეთის ინსპექტორი მამაჩემის მეგობარი იყო. მე ამ ვილაეთის ერთ-ერთ უბანში უნდა წავსულიყავი, ფოსტის მოსამსახურის თანამდებობაზე.

— ძალიან გამხდარი ხარ, შვილო, წახვალ, ისე იქნები, როგორც კურორტზე... ქვეყანას გაიცნობ და დაისვენებ კიდევ, — სიყვარულით მითხრა დედამ.

— არსადაც არ წავალ, ვერ ეღირსებით ამას!

დედა მიხსნიდა, როგორ იმოქმედა მამაზე ჩემმა ბოლო საქციელმა.

თან მეფიცებოდა, მამაშენს რამდენიმე თვეში უკანვე დავაბრუნებო
შენს თავსო.

მე სურვილი მქონდა მენახა ის ადგილები და ამიტომ დავბრუნდი
— წავალ, მხოლოდ სამი თვით!

კარგი თანამდებობა, ჯამაგირი 450 ყურუში — ყოველივე ეს არ იყო
ცუდი. მაგრამ სამი თვით როგორ განვმორებოდი ჩემს საყვარელ მხიარულ
სტამბულს, რომლის გულისთვისაც არსად არ წავსულვარ ამ ხუთი
წლის მანძილზე... მომავონდა, როგორ სასიამოვნო და საინტერესო იყო
მგზავრობა კრეტიდან, სადაც მამაჩემი მსახურობდა. მაშინ ბავშვი ვიყავი,
ახლა კი კარგად გავერთობი; პირველი ნავსადგური, სადაც შევჩერდებით,
სალონიკია, შემდეგ იზმირი, შეიძლება ბეირუთი, მერმე პირეი, ათენა,
გავივლით პელოპონესს, პრევესს, გავჩერდებით იანინაში. აქედან კი გა-
ვემგზავრები ჩემს სამუშაო ქალაქში. კარგი მოგზაურობაა, არა!

დადგა გამგზავრების დღეც. მასღოვს ოჯახთან დროებითი გამოთხო-
ვების ცერემონიალი და მამაჩემის დარიგებანი... ავირბინე ტრაპი და აღ-
მოვჩნდი გემბანზე. სალონიკში გავჩერდით ორი დღე. ორი ღამე გავატა-
რე მხიარულ და ხმაურთან დაწესებულებაში, იზმირშიც ორ დღეს უნდა
გავჩერდეთ, მაგრამ გადაწყვეტილი მაქვს, მოვეშვა ყოველგვარ გართო-
ბას. ამას ათენშიც მოვესწრები. არ მინდოდა გემზე დარჩენა ღამით, რო-
გორც ამას ჩემი თანამგზავრი ჩალმიანი მუსულმანები აკეთებდნენ, და
ავიღე ნომერი ერთ-ერთ სასტუმროში.

ვახშმობისას შევნიშნე, რომ ჩემს გვერდით მაგიდასთან მჯდომი
წვერიანი მამაკაცი ცნობისმოყვარეობით მათვალისწინებდა. ამას მე არა-
ვითარი ყურადღება არ მივაქციე. ბოლოს მან მკითხა სახელი, დაინტე-
რესდა ვინ იყო მამაჩემი, გამოწვდილი მსუქანი თითები ტუჩებთან მო-
მადო და მითხრა:

— ემთხვევ ბიძის ხელს...

შევეცადე გამეხსენებინა რა ვიცოდი ამ კაცის შესახებ. იგი ჩვენი
საელჩოს მდივანი იყო ირანში. ბავშვობაში მასწავლიდა სპარსულ ენას.
წელიწადში ერთხელ მუშარების თვეში ის აგზავნიდა მისალოც წერილებს.
ძალიან სასიამოვნო შეხვედრაა.

ბიძაჩემი სტამბულში ბრუნდებოდა. გამომკითხა როგორ არიან ჩემი
დედ-მამა. გვიან ღამით დავბრუნდი სასტუმროში. ბიძაჩემის ოთახი პირ-
ველ სართულზე იყო.

— ღმერთი იყოს შენი მფარველი, შვილო ჩემო! დილით ადრე გა-
მავიძიე.

ქეიფისა და დროსტარების ნაცვლად ღმერთმა ასეთი შეხვედრით
დამასაჩუქრა. იმედი მქონდა, სტამბულისაკენ დილის გემით მიმავალი
ბიძაჩემი ორდერ სიტყვას შემაწევდა მშობლებთან.

მეორე დილით გვიან გავიღვიძე. სწრაფად ჩავიცვი და ჩავედი ძევით. ბიძაჩემი უკვე ჩაცმული იყო და ფეხს წმენდდა.

— დილა მშვიდობისა! გამაცილებ დღეს?

— ვამაყობ ასეთი პატივით, ჩემო ბატონო! — ეუთხარბო შე. ჩემი ყურადღება მიიპყრო უცნაურმა ნივთმა, რომელიც ნოხზე იდო. რა არის? გავიფიქრე მე, თეთრი ბეწვი თუ პატარა ლეკვი. მიეუახლოვდი, ორი პატარა შავი თვალი მიყურებდა. ეს არც ძალი იყო და არც კატა.

— რა ლამაზია! — წამოვიძახე ჩემდაუნებურად.

— მართლაც ლამაზია, — მითხრა ბიძაჩემმა. — ეს მაიმუნი ერთმა ინდოელმა ვაჭარმა მაჩუქა, როდესაც თავრიზიდან მოვდიოდი. დამენანა მისი გადაგდება ან გაყიდვა.

— როგორ, ეს მაიმუნია? თეთრი მაიმუნი არასდროს არ მინახავს.

— ეს იშვიათი ჯიშისაა, რომელიც მხოლოდ ინდოეთში გვხვდება. ისინი ძალიან ჭკვიანები არიან, — მითხრა ბიძაჩემმა და გადაუსვა ხელი თეთრ, ფაფუკ ბეწვებს. — ვიცი ძალიან მოგეწონა და შენი იყოს. მიჩუქნა.

* * *

რამდენიმე საათის შემდეგ ბიძაჩემი სტამბულში წავიდა და მე დავრჩი ჩემს მაიმუნთან ერთად. ის მართლაც არაჩვეულებრივად ჭკვიანი იყო. არ ჰქონდა არასასიამოვნო ჩვევები, რასაც მისი ჯილაგი ამაჟღავნებდა ზოლმე. ხელში რომ ავიყვანე, პირველად წყნარად იყო და სიამოვნებასაგან კატასავით კრუსუნებდა.

ჩვენ გემბანზე ავედით, მგზავრები ცნობისმოყვარეობით და გაკვირვებით აკვირდებოდნენ ჩემს ლამაზ მაიმუნს, არავის არ ენახა ასეთი თეთრი, ფაფუკი, ლამაზი მაიმუნი.

იზმირის შემდეგ პირეიში გავჩერდით. ვცადე გამეყიდა ჩემი მაიმუნი, მაგრამ საბერძნეთი ღარიბი ქვეყანა აღმოჩნდა, არავინ არ მომცა ათ ლირაზე მეტი. ჩემი მგზავრობა მთავრდებოდა. ბოლოს მივედი იმ ადგილას, სადაც უნდა მემსახურა ფოსტა-ტელეგრაფში. ძალიან სასიამოვნო ადგილი იყო, ყველგან ბაღები და ვაზის ხეივნები, მწვანე ველები და მთები. ჩემი კანტორის მაღალი ფანჯრებიდან სასიამოვნო ნიავი შემოდებოდა. მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი ბერძნები იყვნენ. პირველ დღეებში ადმინისტრაციული საკითხების მოგვარებას მოვუწიდი, ვიცოდი აქ კარგა ხანს მომიწევდა ყოფნა და არა „სამი თვით“, როგორც ამას დედაჩემი მეუბნებოდა. ამიტომ გადაწყვიტე შემექმნა ჩემთვის ხელსაყრელი პირობები. დავასუფთავებინე სამუშაო ოთახი და სავარძელზე ახალი ნაჭერი გადავაკვრე. ამ საკითხების მოგვარების შემდეგ მშობლებს წერილი

გავუგზავნე, და შევუდექი ჩემს საქმიანობას. ტელეგრაფისტი ^{ქალბერი}
ესალმებოდნენ ჩემს ჩამოსვლას.

— კეთილი იყოს თქვენი ჩამოსვლა. — ვკითხულობდი ^{ტელეგრაფისტი}
ფის ლენტზე.

— მოხარული ვარ გაცნობოთ, — ვბასუხობდი მე და, რომ დამეღ-
წია თავი, დავძენდი: — ცოტა შეუძლოდა ვარ!

ტელეგრაფისტის ცხოვრება სულ სხვა სამყაროა, ზიხარ მარტოდ
აპარატთან და გაქვს კავშირი ყველა კოლეგასთან, რომელიც შენგან
შორს არის. პირველად გეკითხებიან რა გქვია, რამდენი წლისა ხარ, ცო-
ლიანი თუ უცოლო. რამდენიმე დღის შემდეგ ეს უხილავი კოლეგები
თავს ნებას აძლევენ და გეკითხებიან ისეთ რაიმეს, რასაც შენი ბავშვო-
ბის მეგობარიც კი თავს არიდებდა. ჩემთვის ცნობილი იყო ეს ამბავი
და მათ ისეთი ტონით ვბასუხობდი, რომ ვერ ბედავდნენ ზედმეტი შეკო-
თხვა მოეცათ. ფანჯარაში ზღაპრული ბუნება ჩანდა. ჯანმრთელობა უკვე
უმჯობესდებოდა. ძილის წამალს იშვიათად ვღებულობდი.

თეთრი მაიმუნი ჩემი მეგობარი და თანაშემწე იყო, მე თუ მეძინა
და ტელეგრაფის აპარატი დარეკავდა, ის მალვობდა.

ერთხელ, სადილის შემდეგ, დავიძინე სავარძელში. რაღაც შეგრძ-
ნებამ გამომადგოდა. ვიღაც ფრთხილად მისვამდა ხელს თმაზე. ნელ-ნელა
გავახილე თვალი და დავინახე ჩემი მაიმუნი. მე ისევ მივეცი თავი ძილს.
როდესაც გავიღვიძე, ის სავარძლის სახელურზე იჯდა, სახეში შემომძკე-
როდა. ასე გრძელდებოდა ყოველდღე.

ერთ დღით ჩემთან მოვიდა ახალგაზრდა ბერძენი გოგონა და
მთხოვა მშობლებისათვის გამეგზავნა დეპეშა, რომ მან კარგად იმოგზა-
ურა. მამამისი საბაყლოს მფლობელი იყო ათენში, თვითონ კი აქ დეი-
დასთან ჩამოვიდა დასასვენებლად. მომეჩვენა, რომ ამ გოგოს მოვეწონე.
დიდი ხნის საუბრის შემდეგ, ჩვენ როგორც მეგობრები, დროებით გამო-
ვეთხოვეთ ერთმანეთს.

ჩვენი მეგობრობა დღითიდღე მტკიცდებოდა. საათობით ვსეირნობ-
დით ჩემი კანტორის წინ. გოგონას ელენე ტეოტორი ერქვა. ათენში ფრა-
ნგული ენა ესწავლა.

ერთხელ, ნაშუადღევს, ვსეირნობდით ხეივანში და ყველა წვრილ-
მანზე ვსაუბრობდით. უცებ დავინახე, ჩვენსკენ თეთრი მაიმუნი მორ-
ბოდა.

— რატომ მორბის? — მკითხა მან.

— არ ვიცი, — ვუბასუხე, — ვნახოთ როგორ მოიქცევა.

ჩემს მაიმუნს ჰქონდა სპეციფიკური ხმა, რომელსაც ტელეგრაფის
სიგნალის დროს გამოსცემდა. ახლაც ამ ხმით ხრიალებდა.

— მაპატიე ქალიშვილო, — ვუთხარი მე, — ალბათ დეპეშა მოვიდა
და უნდა მივიღო.

გავიქეცი კანტორისაკენ, მაიმუნი არ წამომყვას, არავითარი იმედი და არც ზარის ხმა არ ისმოდა. „ალბათ, მაიმუნმა მომატყუა“, გავიქეცი და უკან დაებრუნდი. უცბად რაღაც კივილი მომესმა, შორიდან ჩემს გოგონას სახე ხელებით დაეფარა. თავქუდმოგლეჩილი გავვარდი. გაოცებულმა ვკითხე, რაში იყო საქმე.

— მაიმუნმა სახე დამიკაწრა! — მითხრა მან. მოვიყვანე ექიმი. საბედნიეროდ განაკაწრი არ იყო სერიოზული.

მე მკაცრად გავუჯავრდი მაიმუნს, იგი ჩემს ოთახში იჯდა, თვალები უბრწყინავდა. წავაკლე კისერში ხელი და ოთახიდან გავაგდე. მიწას დაეხეთქა და ისეთი საწყალი თვალებით შემომხედა, რომ მისი დავიწყება არ შემიძლია.

მთელი ღამე მესმოდა, როგორ ფხაჭნიდა კარებს, მეძახდა, კენესოდა, კრუსუნებდა, მაგრამ კარები არ გავუღე. მეორე დღეს აღარ გამოჩნდა. გავიდა სამი დღე და მაინც არ ჩანს. მეოთხე დღეს ვილაც გლეხმა მომყვანა ცოცხალ-მკვდარი.

— მდინარესთან ვიპოვე კლდის პირას, — მითხრა მან.

მისი თეთრი, ფაფუკი ბეწვი გატუტყუიანებული იყო. თვითონ მოთენთილი, საცოდავად იყურებოდა, ეტყობა, მშიერი იყო. მისი უსაყვარლესი ნიგოზი მივეცი, მაგრამ ზედაც არ შეუხედავს. თვალები დახუჭული ჰქონდა. ფრთხილად შეირბა, რაღაცნაირი გულისმომკვლელი კრუსუნი გამოსცა. მე მომჩევენა, რომ ის ტიროდა. მინდოდა, ძალად მეჭმია რამე, მაგრამ არაფერი გამომივიდა. არც ჰამდა და არც სვამდა. ათი დღის შემდეგ მოკვდა. შიმშილით თავი მოიკლა. პატარა, ღამაზმა დედალმა მაიმუნმა იეჭვიანა, რომ გავუჯავრდი, ვერ აიტანა შეურაცხყოფა და თავი მოიკლა შიმშილით. მისი უძრავი თათები რამდენიმე ხნის წინ თმებზე მუაღურსებოდა. გული სინანულით ამევსო ამ პატარა მხეცის მიმართ და მინდოდა მეტირა. მაიმუნს მართლაც რომ გუყვარდი.

* * *

ბევრმა წყალმა ჩაიარა მას შემდეგ, გულში ჩამრჩა სასიამოვნო და სამწუხარო მოგონება ამ ამბისა. ჩემთვის ახლაც უცხოა ეჭვიანობის გრძნობა. როდესაც ვიგონებ ჩემს თეთრ მაიმუნს, გულში რაღაც სინანული ამიტოკდება.

რამდენიმე თავისებურება ცხოველებში უფრო მკვეთრად გამოისახება, ვიდრე ადამიანებში: ჭიუტობა — ვირებში, ერთგულება — ძაღლებში, შურიანობა — კატებში..

შეიძლება ეჭვიანობაც ასეთი თავისებურება იყოს.

თურქულიდან თარგმნა ოთარ გოგუაძემ

აკაკი შონია

ს ერ ვ ე თ ი ს ს ა ნ თ ე ლ ი

სულეიმან დემირჩი ბურსის ციხეში მოხვდა, ბიძაშვილებს კი სერფეთში ეგულებოდათ. სულ არ უცდია თავის მართლება არც პროკურორთან და არც სასამართლოში. ნერვებმა უმტყუნა, თალარს გადაბიჯა, სახლვარზე კანონის დამცველს, იმ წოპწობა იუზბაშს ურიგო სიტყვა აკადრა. არ უნდა ექნა, მაგრამ ახლა რაღა დროსია. გაბრაზებული კაცის სიტყვას რყვია ვერ დაეწევა, გაფრენილი ჩიტი ხომ არ არის, ძირს ჩამოავდო.

უსიტყვოდ ვერ შეელია მემლექეთის ნობათებს. უფრო იმან დასწყვიტა გული, ნაირფერად დასურათებულმა ბაღვების ქითაბმა. ასკერებმა დაკვირვებით ფურცლეს იგი, დიდხანს უკირკიტეს და ჭკუაში დაუჯდათ, ოღონდ სხვა ენაზე რომ იყო დაწერილი, ის გაუკვირდათ—მაჰმადის კაცს სხვა ენაზე ნათქვამი რაღა უნდაო. გულჯიბეშიც რომ იგივე ანბანი უნახეს ლათინურთან ერთად, თვალები გადმოკარკლეს, აქ რაღაც ამბავიათ...

ციხის საკანში სიზმრებმა დაჭამეს სულეიმან დემირჩი. პირველ ღამესვე ბევრი იხეტიალა მთვარის ბორცვებზე და დაღლილ-დაქანცული დაეშვა ძირს. მაშინვე ბაბაი დაადგა თავზე. იგი არც ჯეჰენემიდან მოსულს ჰგავდა და არც ჯენეთის ბინადარს. ისევ ისე იყო, უბრალოდ, გლეხურად. ხორკლიანი თითებით თმა გადაუვარცხნა შვილს, ნიკაპზე ხელი ამოსდო, თავი გადაუწია და თვალეებში ჩახედა, საკნის სარკმლიდან შემოსული მთვარის შუქზე ფერმკრთალი და დასუსტებული ეჩვენა.

— სულია! — წაიჩურჩულა მამამ ისე, რომ ციხის კედლებსა და ჭერს არ მისწვდენოდა. იქნებ არც კი ამოუღია ხმა და ეს სახელი შვილს მოესმა, ასე უნდოდა და იმიტომ.

სულიას სიმწრის ოფლი ჩამოსტიროდა სახეზე, ენა დაება, მამის საცოდაობით დაიწვა. იგი შვილის წინ ქედმოხრილი იდგა, დარცხვენილი და გაფითრებული; შენდობას თუ ითხოვდა.

ბეჩავ მუჰაჯირს ალბათ დარდი მოეძალა, მემლექეთიდან სულთან და-
ბრუნების შემდეგ უფრო იგრძნო, რომ შვილს თავისი სოფელ-ქვეყანა
დაუკარგა.

— ჩ-ჩუუუ... — ვილაცას აჩუმებს სულია. რალა დროს ძველი ანგარი-
შებია, დახურეთ ძველი დევთერი, არ დააფრთხოთ ბაბაი, იყოს აქ, თუნ-
დაც ერთი ღამე გაათიოს მასთან ერთად ამ საკანში...

ამბობენ, როცა შვილს ძალიან უჭირს, მაშინ გამოეცხადებოა მშობ-
ლის აჩრდილი. ამაზე დიდი გაჭირვება არ დასდგომია სულიას. ამგვარი
მარტოობაც არ განუცდია, არც ამისთანა უსაძველო კედელი უნახავს.
სარკმელი კარგად აჩენს ციხის კედლის სისქეს. ბინა-შენობის ოთხ კე-
დელს რატომ არ ეყოფა ამ ერთი კედლის სისქე! სარკმლიდან თუ შემოა-
ღწია ბაბაიმ, თორემ კედელს რას უზამდა.

თუ დაჰკვირებიხართ, საღამოჟამის მოახლოებისას, როცა მზის წაყ-
ვალევი ჯერ ისევ ჩანს, მაგრამ თანდათან იცრიცება და უსახურდება, —
ხეტა ჩრდილები როგორ კარგავენ ფორმას, როგორ განზავდებიან ხოლმე
ბინდში. აი, ასე გაუჩინარდა სულიას ბაბაი.

— ააა!!! — თითქოს უზომოდ დატვირთული, თავაწყვეტილი ავტო-
მანქანის საბურავი გასკდა, ისე დაალო მაგრად მოკუმული პირი სულიამ
და შემზარავი ხმა გამოსცა. ზეზე წამოიჭრა, მიიხედ-მოიხედა, გონს მოე-
გო. ღამეულ მდუმარებაში საკუთარი გულის ძვერა ესმოდა მხოლოდ.
თვალეებზე ცრემლი მოადგა, მის ფშრუჟუნს გარეთაც გაიგონებდნენ, მა-
გრამ არავინ იყო გამგონე. ღამე ებურა ყველაფერს.

საწოლზე ჩამოჯდა. გული კი სთხოვდა წამოწოლასა და სხეულის მო-
სვენებას, მაგრამ გონება ეურჩებოდა, ძილს ებრძოდა სიზმრების შიშით.
შაბათი იყო და დიდი ნენეს ნათქვამი გაახსენდა: შაბათის სიზმარს ჭკუა
არ ეკითხება, მიცვალებულმა ზურგზეც რომ მოგივიდოს, იმ ქვეყანაში
ვერ წაგიყვანსო. ზურგზე თუ იწეკი და ხერხემალი გიხურდა, მაშინ ხომ
სულ არაფერია, გინდა ჯუმა დღე იყოსო.

სულია ზის და გათენებას ელოდება. წამდაუწუმ გაჰყურებს სარკ-
მელს. ახლა უფრო ირწმუნა, რომ ყველაზე დიდი სასწაული ბუნებისა
მზის ამოსვლა და ჩასვლაა. რაც იგი ამქვეყნად ცხოვრობს, რამდენი დღე-
ღამე გაუცილებია და გადაუყრია საღდაც, მაგრამ ერთხელაც არ დაფიქ-
რებულა — საიდან მოდის დრო, ან საით მიდის ასე გაუთავებლად. ახლა
კი ფიქრობს ამაზე იმიტომ, რომ დრო კამეჩივით ჩაწვა და აღარ იძვრის.
მაინც რა უსაშველო ყოფილა პირველი ღამე ციხეში. ნეტავი თავისი ფე-
ხით არ მოსულიყო. ეს მოსახდელი ვალი შეეძლო ცოტა მოგვიანებით
მოეხდა. ფარა რომ ჰქონოდა, სულაც აიცდენდა ციხეში ჯდომას. კანონმა
თავისი მსახურის სიტყვიერი შეურაცხყოფისათვის შეიძლება ჯარიმაც

გაკმაროს. ყველგან ფარაა ძიავ საჭირო. არა გაქვს? ა, ციხე, შენი ტყვეობა მიუტყულოდ.

ფუხარად არ მიმიღონო, სულია კოხტად ჩაცმული გამოცხადდა ჩემი. ის შავი კოსტუმი ეცვა, რომლითაც აჭარა, თბილისი და მოსკოვი მოიარა. ქუდი არც ახლა ეხურა. პიჯაკის ჯიბიდან სასამართლოს დადგენილება და მომართვა ამოიღო. ზედ კეწკეწი ბაშფორთი დაადო და მისაღებოთაში მორიგეს გადასცა. როგორც წესი და რიგია, ისე გააფორმეს ყველაფერი. აქ წესის დარღვევა თურმე არ შეიძლება. უსათუოდ უნდა გაიარო სამედიცინო შემოწმება. ციხეს ვირის აბანოს კი ეძახიან, მაგრამ ნამდვილი აბანოც აქვს. იქ ცხელ ორთქლში გაგატარებენ და ცოდვებისაგან თუ არა, ჭუჭყისგან მაინც განწმინდები. მერე ტუსადის ფორმას ჩაცმევნ. სხვანაირად არ შეიძლება. ყველა პატიმარი ამ ფორმას ატარებს, რომ არავინ იყოს გამორჩეული, აქ მაინც სუფევდეს თანასწორობა, საზოგადოების პატიოსანი წრიდან შემთხვევით გასულ ადამიანთა შორის.

— ცოდვებისაგანო. — გაიმეორა პატიმარმა ცოტა გვიან ვამოჭერილი სიტყვა. რა ცოდვები აქვს სულის. მართალია, ერთხანს კი დასტოვა მაჰმადის მთვარე და აჭარაში ბიძაშვილებთან გაინავარდა, მაგრამ ალაჰი დიდია, იმან იცის პატივსაცემი მიზეზების გარჩევა და შეწყნარება. მოგზაურობასა და სტუმრობაში ნამაზი რომ გამოტოვა, ახლა აანაზღაურებს. ციხეში რა აქვს მეტი საქმე. რაც შეეხება წონიარისის ჩხავერს, თვით ფეილამბერიც აიღებდა მის ჭაშნიკს და მერე ვინ იცის კიდევ რას იზამდა. ნასწავლი ხალხი, ვისაც მუსლიმანთა საღვთო წიგნი ყურანი წაუკითხავს, ამბობს, რომ წინასწარმეტყველს ღვინის სმა არ აუკრძალავს. ეს კარგახნის შემდეგ მოხდა თურმე. ლოთები დღეში ხუთჯერ ნამაზს ვერ აღავლენდნენ და ამიტომ მაჰმადის მიმდევრებმა ღვინოს ყადაღა დაადვეს, მისი დაღვევა ცოდვად ჩათვალეს. ბაბაი ისე წავიდა ამ ქვეყნიდან, წვეთი ღვინო არ ჩაუშვია პირში. თონეში შებრაწული გოჭი ხომ თვალით არ უნახავს. სულამ კი ნახა ბათუმსა და აჭარის სოფლებში, თბილისსა და მცხეთაში, საგურამოში, თელავში... სადაც კი მიიწვიეს, ის ოხერი სუფრაზე ყველგან ფაშასავით იყო წამოჭიმული. გეგელიძეებში ბიძაშვილებმა სთხოვეს, ერთი ნაჭერი აიღე, გემო ნახე, ჯერ ამას რძის მეტი არაფერი უჭამიაო. არ გაეკარა. ისინი კი შეპიწკინებულ კანს ისე ამტვრევდნენ, ძვლებს ისე ტკვირავდნენ, ღვთის შიში სულ არ ეტყობოდათ. სულია ფხალეულსა და ლობიოს ჭამდა, ხაშსა და ჰაშლამას, ინდაურის საცივს...

სარკმლიდან მზის სხივმა შემოანათა და ფიქრის ძაფი გაუწყდა პატიმარს. წამოდგა, რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა და საშინელი სისუსტე იგრძნო. ახლა გაახსენდა, რომ ჯუმა დღის შემდეგ არაფერი უჭამია. თავს ძალა დაატანა, ლოგინი გაასწორა, ხელ-პირი დაიბანა, ფეხი დაისველა, სარკმელთან მიდგა და დილის ლოცვა აღავლინა.

ალაჰს დახოქილი კაცი უყვარს, ამა ქვეყნის ბატონ-პატრონებს კი დაოთხილი ურჩევნიათ, ადვილად მოაჯდებიან და აჭენებენ და ურჩევნიან, ვიდრე სიქას არ გააცლიან. ბურსის ციხეს დღესაც ახსოვს თურქი კომუნისტი პოეტი ნაზიმ ჰიქმეთი, დუელში რომ გამოიწვია ალაპიცა და მუქთახორების საზოგადოებაც. იგი თორმეტი წელიწადი იჯდა აქ და ამ ციხეს საქვეყნოდ გაუთქვა სახელი. აქედან ისროდა ლექსების ნაღმებს. აქ ქალაქის ნაგლეგებისაგან მალულად შეადგინა საბჭოთა კავშირის ვოგრაფიული რუკა და მასზე ითვლიდა ჩვენი არმიის ნაბიჯებს. მის პატარა საკანშიც ისმოდა დიდი ომის სუნთქვა.

სულიამ იცის ის საკანი. საღამოხანს, როცა ციხის ეზოში გამოჰყავთ პატიმრები, მაშინ ურჩვენებენ ხოლმე ჩუმად, მალულად.

სულიამ ჰიქმეთის სახელი პირველად ბათუმში გაიგონა, მოსკოვში კი მეგზურმა სახლიც უჩვენა, სადაც იგი დიდხანს ცხოვრობდა სამშობლოდან დევნილი.

ნაზიმ ჰიქმეთმა მოსკოვს ახალი სამყაროს მექა უწოდა.

სულიამ ბავშვობიდან იცის, რომ მექა მუსლიმანთა სალოცავი ადგილია. ვინც ამ წმინდა ადგილს მოინახულებს, საპატიო წოდებას იმსახურებს: თუ სულეიმანი ჰქვია, ჰაჯი-სულეიმანს უხმობენ. ბაბაიც ოცნებობდა მექაში წასვლაზე, მაგრამ, ღმერთო შეგცოდე და, გეგელიძეების მიწა უფრო ენატრებოდა. ვერავითარი სარწმუნოება ვერ წაშლის კაცის გულში მშობელი მიწის სიყვარულს. სულიასაც მიუწევდა გული წმინდა ადგილისაკენ, მაგრამ ბაბაის მიწამ გადასძალა.

ხომ გინახავთ ტბის მოკრიპილებულ ზედაპირზე ნიავი რომ გადაიქროლებს და შეარხევს, ნაკეცებსა და ჭავლებს გააჩენს; სწორედ ისე გადაუვლის ღიმილი სულიას სახეს, როცა გეგელიძეებში, ბათუმსა და თბილისში, მოსკოვში გატარებულ დღეებს იხსენებს. ის დღეები კი სულ თვალწინ უდგას და საკანის უქმურს ავიწყებს...

აი, ბაბაის კბილა გარეთა ბიძა მაჰმუდი, გეგელიძეებიდან დაბლა, ზღვისპირას ჩამოსახლებულა მახინჯაურში. ლამაზ ფერდობზე დიდი ორსართულიანი ქვეთიკირის სახლი აუშენებია. შორიდან რომ გაუხედავ, მარტო სახურავი ჩანს, წითელი კრამიტი, ირგვლივ კი მწვანე ჩარჩო აკრავს. დიდებული ბაღი აქვს, ვენახიც. ყურძენს გვიან შემოდგომაზე კრეფს, კარგად რომ დამაქრდება, სულ კაკალ-კაკალ არჩევს, ასუფთავებს და თავანკარა ღვინოს აყენებს. ჭაჭას მეზობელს აძლევს, მაგრამ მთლად არ შეარგებს; რომ გაუბრაზდება, პირში მიახლის — ნაწყალობე ჭაჭაზე დაყენებული ღვინო ხარო. იგიც, ვითომ ხურდა იყოს, ისე მიუჯდება — მაგიტომაც არ ჩამდის ყელშიო, და გაუცინებს.

ახირებული მოხუცია. ღვინოს თავისი ხელით აყენებს, სვამს, ნაჭსა და რამაზანს კი იცავს. ვიდრე მეუღლე ცოცხალი იყო, ორივე ერთგულად ასრულებდა მაჰმადის წესს. შვილები, შვილიშვილები, შვილიშვილები მუშაობენ, მსახურობენ, სწავლობენ, იმათ რა ერამაზანსა და რა მოხუცი მარტო. მაგრამ ახლა მგონი კი გაუღმა ბედმა — სერვეტიდან ჩამოსულს მოისვამს გვერდით. მისი ბაბაი და მაჰმუდი სულ ერთად იზრდებოდნენ. მთის კორტობებზე უყვარდათ ასვლა და იქიდან გადმოხედვა. სულიაც ძალიან ცოცხალი, მკვირცხლი კაცი ჩანს.

რამაზანის პირველ დღეს სტუმარ-მასპინძელს ლუკმა არ ჩაუდვიათ პირში. ერთი წვეთი წყალი არ დაუღვევიათ. მაჰმუდმა ექიმის გამოწერილი წამალიც კი გვერდზე გადადო. კარგად რომ შეღამდა, მაშინ მიუსხდნენ სუფრას. რძლებმა ჯერ აჩმამაკარინა გამოუტანეს, ძალიან მაწიერა ხაჭაპური. მერე, ოხშივარი რომ ასდიოდა ისეთი ჰამლამა მიართვეს. ბოლოს ბაქლავა შესთავაზეს, მაგრამ ხელი არ უხლიათ, ღვინო ცოტა მეტი მოუვიდათ და მალე ჩაეძინა მოხუცს, წამლის დაღევა დაავიწყდა. ამ წამლით კი უდგას სული.

მეორე დღეს ბიძაშვილები „ვოლგით“ მოვარდნენ და ბერიკაცს ხელიდან გამოგლიჯეს სტუმარი. გზაში უსაყვედურეს — ამ ხათას რად გადაეკიდე, გაგანია სიცხეში უქმელ-უსმელი რა გამოუფებსო. ხათრი ვერ გატეხა, საღამოს კვლავ დაბრუნდა მახინჯაურში. კვლავ გაიშალა ორი კაცის სუფრა. და ახლა ბიძაშვილების საყვედური ითქვა.

ბოლოს მაინც სიყვარული მოერია ბერიკაცს, სადღეგრძელო დალია, იმათ ვეყურბანგო. ღვინო რომ მოეკიდა, ცხოვრების სამდურავი გაურია — წუთისოფლის ქარმა და ხვატმა ისე გამომაშრო, სიკვდილი ბურღდა-სავით წამიღებსო.

ვის უნდა ძიავ ამ ლამაზი ქვეყნიდან წასვლა. არავინ მოგატყუოს. ერთი ნახე, საღამოყამს, მზე რომ ჩადის, ჩრდილები როგორ ითრევენ ფეხს. კაციც აგრეა, შარშან, ამ დროს მაჰმუდსაც მოუკაკუნა სიკვდილმა. მაგრამ იძალა, იმფერი ხველა ასტეხა, ღმერთიც და ეშმაკიც ყურებს იცობდნენ.

სულია სულგანაბული უსმენდა მაჰმუდ ბიძას.

ასე გაგრძელდა ერთხანს — დღისით ბიძაშვილებთან ნაყრდებოდა, ღამით კი რამაზანის ულუფას იღებდა.

იქნება ამ ცოდვამ უწია მაშინვე, როგორც კი მაჰმადის საუფლოს დაადგა ფეხი და იუზბაშს მწარედ წაუენა.

ვინ იცის!

სულია გლეხკაცია, მაგრამ წნელის ღობეში ჩათელილი ალაგე კი არ არის, ვინმემ ზედ გადაალაჯოს. იგი მარტო ალაპს უხრის ქედს და სჯერა, რომ ყველა კეთილ საქმეში მისი ხელი ურევია. ღვთის მსახურებთან, მო-

რიდებით რომ ვთქვათ, ცოტა უკაცრავად არის; რამდენი ხანია „ხოჯის ვახშამი“ არ გადაუხდია, არც ფითრე-ბაირამის ფული დაუდვია, დიდი ბაირამობისთვის ყურბანი არ დაუკლავს. ბაირამი იმისია, ვინც რამდენიმე წელიწადი არ უკლავს. რაც ბაბაი აღარ არის, სულის ოჯახში რამაზანი რა ზნისაა იციან. მახინჯაურში მაჰმუდ ბიძას დასდო ხათრი...

მეჩეთშიაც ბიძას გაჰყვა. რკინის კარებს რომ მიაღწენ, ბერიკაცმა თავი დასწია და ისე შევიდა ეზოში. სულიამ ახლა შენიშნა, წინ მიმავალს მხრებამდე სწვდებოდა. ხოჯა გამოჩნდა. მაჰმუდმა სტუმარი წარუდგინა და ხელით ანიშნა, იქიდან არისო. ხოჯა მუსლიმანური წესით მიესალმა. მაგრამ გაკვირვება ვერ დამალა: მეჩეთში თავშიშველი მლოცველი შემოვიდა და ისიც იქიდან ჩამოსული!

სულია არ დაიბნა, თვალი გაუსწორა ალაჰის მსახურს: ახლა იქ ასეთი აქ დავა არ შეიძლება. იქიდან ჩამოსულმა უკეთ იცის. ხოჯამ უხერხულობა იგრძნო.

სულიას გუნებაში ეცინება. ვინ უყურებს ახლა ქუდს ან თავს.. ისტამბულის დიდ სალოცავში ძუძუებგადმოყრილი დიაცები შედიან. ზოგს ძვირფასთვლებიანი ბაჯალო ოქრო ისე უბრწყინავს მკერდზე, ვერ გაარჩევ — სამკაულია თუ ქრისტეს ჯვარი. ჯინსიანი, თამამშვებული ყმაწვილები ხომ სარწყალაპივით დგანან და ევედრებიან უფალს.

კაცმა რომ თქვას, სულიამ რატომ უნდა დამალოს მაღალ შუბლზე დაყრილი ოქროსფერი ხუჭუჭი თმები. ძალიან უხდება მის წითურ სახეს. აგერ ციხეშიც უქუდოდ მოვიდა, მაგრამ რომელმა ჩიტმა დაასკინტლა.

* * *

ვიწრო, უსწორმასწორო ქუჩებით ულუჯამესაყენ ისწრაფვის უქულო კაცი. აჩქარებული ნაბიჯებით მიჰყვება კვიპაროსებისა და ჩინარების ხევნებს. სხვა დროსაც გაუვლია აქ. მაშინაც თეთრი, წითელსახურავიანი სახლები იყო ჩარიგებული. ახლა აქა-იქ სამი და ოთხსართულიანი შენობები წყვეტს ამ რიგს. ეს ახალი სანატორიუმები და სასტუმროებია.

უქუდო კაცი უახლოვდება ულუჯამეს.

ბევრი მეჩეთია ბურსაში. მათი გუმბათები და ქათქათა მინარეთები საუკუნეების სიმაღლიდან დაჰყურებენ ქალაქს. ულუჯამე გამოირჩევა თავისი ოცი გუმბათით. ეშილდჯამეც კარგი სანახავია, მაგრამ ულუჯამინც ვერ შეედრება.

უქუდო კაცმა დაღლა იგრძნო და ძელსკამზე ჩამოჯდა. მუხლებში თითქოს ჭიანჭველები ჩაუსახლდნენ, ფუსფუსებენ და მოსვენებას უკარგავენ. მთელი თვე უმოძრაოდ ყოფნა, ოთხ კედელს შორის, მძიმე სახელო ყოფილა. რა იქნებოდა გარეთ გაეგდოთ, ყანაში, ნახირში... კოსტუმის

ჯიბიდან ქალაღლის ნაგლეჯს იღებს. ციხიდან მალულად გამოატანეს. რა-
რკეული წერა-კითხვა რომ იცოდეს, მაინც არ წაიკითხავს. რა მისი საჭე-
ულუჯამეს იქით, მეხუთე სახლში ქალაქის ინჟინერს ენვერ იაუზის ნაგლე-
ჯი ჩააბაროს, ანდა მის ხანუმს ხატიჯეს. ამ ქალაღლის ნაგლეჯით ვერცხვან-
ხარობელი არ იქნება. ეს იცის და ფეხს ითრევს.

ქეშიშის მთას გაუხედა. ბურსა მის ძირშია გაშენებული და ნეხაღის
ბაღებს მიაქვს. ახლა ვერსად დაემალები შემოდგომის სურნელებას, ვერც
ყვითელ ფერს. ძელსკამზე ალვის ფოთოლი დაეცა. სწორედ ეს დრო იყო,
აქ ბაბაი რომ ჩამოიყვანა, ფეხებდახუთული. მაშინ გოგირდის აბანო მო-
უხდა. მთელი ორი კვირა იყვნენ გურჯის ოჯახში. ერთი ღირა არ გადა-
ახდევინა. მერე თავლით დატენილი ფიჭები ჩამოუტანა სერვეთიდან,
ამაზეც შეწუხდა, რა საჭირო იყო. ქალაქგარეთ, ბურსის ველზე გურ-
ჯების სოფლებია, ლამაზი ოდა-სახლები უდგათ და დოვლათიანი ბაღების
პატრონებიც არიან. მაჰმუდ ბიბის სახლთან აბა რას მივლენ, ან მის ციტ-
რუსების ბაღთან, მაგრამ თვალს კი ახარებენ.

ძელსკამზე კიდევ დაეცა ალვის ფოთოლი. უქუდო კაცმა, თითქოს
ამას ელოდა, მყისვე დასტაცა ხელი, ცქაფად წამოდგა და ქუჩას გაუყუ-
ადვილად მიაგნო იაუზის ბინას. პირველ სართულზე დააკაკუნა და მალე
კარი გაიღო. ხმელ-ხმელი, უკვე შეჭალარავეებული, სათნო სახის კაცი გა-
მოჩნდა. უბრალოდ ეცვა, საშინაოდ. გარეგნობაშიც ეტყობოდა, ნასწავ-
ლი და წესიერი კაცი უნდა ყოფილიყო. მის დაღლილ თვალებში ჩამდგა-
რი სევდა უფრო აძლიერებდა პირველ შთაბეჭდილებას.

— ენვერ იაუზი?

— დიახ.

— აი, ეს ციხიდან გამომატანეს. — და ისე გაუწოდა ქალაღლის ნაგ-
ლეჯი, თითქოს ბოდიშს უხდიდა, უპატივცემულობად ნუ ჩამომართმევთო.
ცუდის მაუწყებელი იყო. კაცმა წაიკითხა და შეწუხდა.

— ხატიჯე! — გასძახა უმაღ.

— რა იყო? — ქართულად გამოეპასუხა ქალი.

სტუმარი გაოცდა.

ეს არ გამოჰპარვია მასპინძელს.

— გურჯიმსინ?! — ჩუმაღ შეაპარა ვითომ.

— ჰო.

მასპინძელმა ყურს არ დაუჯერა და ახლა ხმას აუწია.

— გურჯი ხართ?

— ჰო, ჰო, ქართველი... — ცოტა შეფერხებით თქვა, როგორც იმ
ბავშვმა, პირველად რომ გატეხა ეგ სიტყვა.

ენვერ იაუზმა იცის, რომ „ქართველს“ იქ უხმობენ, საქრისტიანოში.

„გურჯს“ კი აქა, სამუსლიმანოში. ეს ასეა, მაგრამ ბურსის ციხეში სადაც მოხვდა, რა უნდოდა!

სულია მიუხვდა მასპინძელს და პასუხსაც არ აყოვნებდა, მაგრამ მდინარეში სობაში ქალმა გამოიხვდა: ეტყობოდა, რომ ქართულ სიტყვებს ვერ უგებდა. ყური და ქმარს უსაყვედურა, სტუმარს კარში რატომ აჩერებო. მისი მიზიტი ხმა გულის სიბოზს ამჟღავნებდა. ეს ხმა და ქალის გარეგნობა მაინც და მაინც არ იყო ერთმანეთს შეწყობილი. ტანად დაბალი ჩანდა, ჯმუხი, ღლიერი. ენვერ იაუზისთან კაცს მხრებზე შეისვამდა და ატარებდა ქვეყნის დასალიერამდე. მზემოკიდებული სახე ამბობდა, რომ ბუნების წიაღში იყო გაზრდილი. თმაში ჭაღარა ჯერ არ გარეოდა და ესეც საღისაღმართად აჩენდა.

სულიას წამით თავისი მეუღლე დაუდგა თვალწინ. ფატყუმეც ასეთი ფეროვანი და ჯანიანი, მაგრამ ოდნავ მაღალი. მერიემი რომ გათხოვდა, ოჯახის სიმძიმე მარტო მას დააწვა. ქალის საქმეს ბიჭებს ხომ არ გააკეთებებს...

— მობრძანდით, ეფენდი, შინ შემობრძანდით! — დიასახლისის ხმამ აკლავ ბურსაში დააბრუნა სულია.

სასტუმრო ოთახში მარტო სურათები იქცევა ყურადღებას. ერთი მათგანი იცნო. მას გეგელიძეებიდან დაწყებული მოსკოვამდე ყველგან ხვდებოდა. აქ ბატის ფრთა უჭირავს ხელში და ქითაბს წერს.

ამ დალოცვილ ნენეს ენას რა ძალა აქვს. სულიამ ის იყო ფეხი შედგამანამდე უცნობ ოჯახში და მაშინვე გაშინაურდა. საწყენი ამბავი კი მოუტანა, მაგრამ არ დაიმჩნიეს.

ხატიჯეს ბიძაშვილი რეჯებაი თურმე პირველად არ მიუყვანიათ ბურსის ციხეში.

— ჩეთნიკობს. — სინანულით თქვა ქმარმა.

— მაგ ყურბანლიანს ვერაფერი შევასმინეთ, — დაუმატა ცოლმა.

სულიამ მაინც ვერ გაიგო, რას აშავებდა რეჯებაი, და ეს აგრძნობინა მასპინძლებს.

— ბავშვობას რომ ეთხოვებოდა, ერთმა გამვლელმა თურქის ბიჭმა მაგრად სცემა. ეს ჩაიდო გულში და შემდეგ ვერაფრით ვერ ამოიგდო. სადაც კი მოიხელთებს გამომწვევი აღნაგობის თურქს, მოუთეთქვავს არ გაუშვებს. ამ ცემა-ბეგვაში ისე გაიწაფა, რომ ახლა ორი-სამი კაცი ვერ დაუდგება წინ. — დაახასიათა ენვერმა ცოლის ბიძაშვილი.

— მისი მუშტი რომ ნახოთ, შეგეშინდებათ, მჭედლის უროს გავს. ეს ურო ისე დააქვს, გეგონებათ, სადაც არის უნდა მოიქნოსო. თვალეში ხომ ჯერაც არ განელეზია რისხვა. — დაასრულა სურათი ხატიჯე ხანუმა.

სულია ახლა მიხვდა, რომ ციხიდან გამოსვლის ხანს ვინც ქალაღლის

ნაგლეჯი ჩუმიდ ჩაუდო პიჯაკის ჯიბეში და მისამართი ჩაუკაცლა, ის არ იყო რეჯებაი. იმ კაცმა კარგი სიტყვა დააწია: აქ თითო აგური ჯიბეში უდევს და ღმერთმა ნუ ქნას, მისკენ გამოსახედი კიდეც დაგირჩეს. ნაციხარმა ლაზად შეიცნო იგი და მადლობის ნიშნად გაუღიმა, თუკი გინდა, თუკი გინდა, ლში გაუყარა. ასე იცის კეთილმა ადამიანმა, შურიანი კი ფეხებში გიყურებს, როდის წაიბორძიკებს და დაეცემაო.

სულის წარმოდგენა არა აქვს იმ საოცრებაზე, რასაც ადამიანის თავში აზრის ჩასახვა ჰქვია. რა ქნას, წერა-კითხვის უცოდინარი კაცია. და მაინც შენიშნა, რომ ამ ბოლო დროს მისი ჭკუა-გონება სულ სხვანაირად აეწყო. როცა აგერ ღობე-ყდრის ამბავს უყვებიან, მაშინვე იქ, დიდ გზებზე ნანახ-გაგონილი ამოუტივტივდება თავში; აქ ვინმეს შეხვდება, იქაურს ამოუყენებს გვერდით; ან კიდეც წარსულიდან გამოანათებს მადლმოსილი სახე და ნათელ სვეტად დაადგება თავზე.

ასე მოხდა იაუზების ოჯახშიც.

გოგონა უკანა კარიდან შემოვიდა და უცხო კაცი რომ შენიშნა, დაიმორცხვა, პირზე ღიმილი გაუქრა, სტუმარს მოკრძალებით მიესალმა.

— ჩვენი ქალიშვილი თამარი. — წარმოადგინა ხატიჯე ხანუშმა.

ეს იყო სილამაზის, სინაზის, სიმშვიდის განსახიერება, ნამდვილი ანგელოზი, მაგრამ არა უსხეულო. ტანი უკვე აეყარა, დამშვენებულია. დედას ამოუდგა გვერდით და ახლა უფრო ტანკენარი გამოჩნდა.

თამარის ხსენებაზე სულია ფიქრით ვარძიას მისწვდა, კლდეში გამოკვეთილ ქალაქს, მის სამლოცველოს, კედელზე გამოსახულ თამარ დედოფლის ღვთაებრივ სახეს. აქედან თბილისს გადასწვდა, ხელოვნების მუზეუმის სეიფს, სადაც თამარ მეფის სამკერდე ჯვარი ინახება, ძვირფასი თვლებით შემკობილი. შემდეგ აჭარისწყლის ხეობას დაუყვა და თამარის ხიდებს მიაპყრო მზერა. რვა საუკუნე გადიოდა ამ ხიდებზე და მაინც უძლებდა დროის სიმძიმეს.

სულიამაც გამოსცადა ეს ერთმალისი ქვითკირის ხიდები, ზედ გაიარ-გამოიარა და გარემიდამოსაც მიმოავლო თვალი. მათი ბურჯები, თლილი ქვებით ნაგები თაღები ბუნების ნამოქმედარსაც ამსგავსა, მასთან ისეა შერწყმული და შეხავსებული.

მოგონებებმა მიმართულება იცვალა, როცა მასპინძელმა ვაჟიშვილის სურათი გამოიტანა.

ივერია თამარზე ერთი წლით უფროსია. მამის ხელობა ამჯობნა და იზმირის პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში შევიდა. თამარი გაისად შეაღებს სამედიცინო ინსტიტუტის კარებს. უმაღლეს სასწავლებლებში არ არის დიდი თავის მტვრევა. გურჯები უფრო ეტანებიან და დერეფნებსა თუ აუდიტორიებში ხშირად მოჰყრავთ ყურს ქართულ ლაპარაკს. ასევე ლაზურსაც.

თამარი!

ივერია!

გულში ლოცვასავით იმეორებს სულია ორივე სახელს. ~~ქვემოთ~~ თბილისის სასტუმრო „ივერიაში“ გაგონილი სიტყვები: „ილხან-ხანის მხარე“.

— ბაშფორთში თუ წერენ ამ სახელებს? — დაინტერესდა იგი.

— ძალუანი არ უნდოდათ, მაგრამ არ მოვეწვი, მივეცაღე... — ისე ლაპარაკობს ენვერ იაუზი, თითქმის ერთი ომი მოეგოს.

მამას უხარია, რომ კარგ ქართველებს ზრდის. თუმცა ამას უფრო ნენეს გულსა და მეცადინეობას მიაწერს. ქალაქელი ქალი შეეძლო შეერთო, მაგრამ სოფელი არჩია; ენას ინახავს, მამა-პაპათა წეს-ჩვეულებებს პატივს სცემს. ხატიჯეს სოფელი ბურსის გარეუბანშია, სიმონეთი ჰქვია. იქ აჭარის სიმონეთიდან გადმოხვეწილი მუჰაჯირები და მათი შთამომავლები ცხოვრობენ მეტწილად. სოფლის სახელიც იქიდან გადმოჰყვათ.

ხატიჯე ხანუმი და მისი ქალიშვილი სამზარეულოში ტრიალებენ და დროდადრო თუ მოჰკრავენ ყურს მამაკაცების საუბარს.

სულიამ თავისი ბედდამწვარი ბაბაის ამბის მოყოლა რომ დაიწყო, საქმეს ხელი უშვეს, სმენად იქცნენ.

სერვეთელმა ოჯახიც ახსენა; ქალიშვილი გათხოვილიაო, საქორწინოდ შეღერებულ ბიჭები მყავსო.

სამზარეულოში დედა-შვილმა ერთმანეთს გაუღიმეს.

ოჯახის უფროსი სულიას მოგზაურობით დაინტერესდა.

— თურქეთის რამდენი მთავრობის მეთაური გადამდგარა ისე, რომ მოსკოვისთვის თვალიც არ მოუკრავს... — ხუმრობით თქვა და სტუმარს აგრძნობინა, ეს რა ბედი გწვევიაო.

სულიამ იცის, რომ იგი „განგების ღამეს“ არ არის დაბადებული და მაინც არ ამბობს ბედის სამღურავს. განა განგებამ არ გადმოუგდო ქალაქის ნაგლეგი, რომ ამ ოჯახში მოეტანა! ხომ შეიძლებოდა რამდენიმე წუთით ადრე გამოსულიყო ციხიდან და იმ ლაზს ასცდენოდა! არა, სულია განგებამ მოიყვანა აქ! ეს უფრო მაშინ იწამა, როცა ბაღების ქითაბი, სწორედ ისეთი, საზღვარზე იუზბაშმა რომ გამოართვა, კარადიდან გამოიტანა და წინ დაუდვა ენვერ იაუზმა. მერე ერთი საკმაოდ დიდი დევაყური მოაყოლა. გადაფურცლა და იმ ადგილს დახედა, სადაც ეწერა „სოფელი სერვეთი“. შემდეგ ანბანის მიხედვით შედგენილ სიას გაადევნა თვალი და დემირჩების გვართან შეიერთა. სულეიმანიდან დაწყებული ნაბოლარა ნადიმამდე ყველა ჩამოკაკლა. მერიემიც ამ სიაშია. მაშინ ჯერ კიდევ გაუთხოვარი ყოფილა.

სულია გაოცებული შეჰყურებს კაცს, რომელიც ისევ იქ იხედება.

დევთერში და ამოწმებს, ყველაფერი თუ მაქვსო სწორად ჩაწერილი.
ორასი ათასზე მეტი ქართველია შეტანილი ამ დევთერში და ყველა
ვინ იცის რამდენია აღურიცხავი. ენვერ იაუზს თავისი ფეხით ამჯობინებდა
ლილი ბევრი ქალაქი და სოფელი. სერვეთშიც არის ნამყოფი. მხოლოდ
ისინი ჩაიწერა, ქართული რომ იციან. მშობლიური ენის არმცოდნე კაცი
ერისთვის დაკარგულად მიიჩნია. ამ წესით აგრძელებს დაწყებულ საქმეს.
ენვერ იაუზი პატივს სცემს თურქ ხალხს, მის ენას; არ იცის რა
არის სხვა ერის სიძულვილი, მაგრამ ძალიან ცდილობს იმ სხვაში არ აღ-
დღებოს.

კაცი რაც მეტს ივლის წუთისოფლის გზებზე, უფრო შორდება
ღმერთს. ასე მოუვიდა ენვერ იაუზს. ბევრი ქვეყანა მოიარა, ბევრი რამ
ნახა, ენები შეისწავლა, რელიგიურ-ფილოსოფიურ სისტემებს გაეცნო და
ალაპის რწმენაც თანდათან განუქარდა. ახლა ისტამბულში რომ ჩადის,
დიდ მეჩეთს კი არ ეწვევა, ქართველ კათოლიკეთა ეკლესიაში შედის და
მღვდლის, გვარად იაკობაშვილის, სასურველი სტუმარია. მან აჩუქა საბა
ორბელიანის ლექსიკონი, 1881 წელს რაფიელ ერისთავის რედაქტორობით
გამოცემული.

სამუშაო მაგიდაზე დევს ეს წიგნი. აქვეა გადაშლილი „ვეფხისტყაოს-
ნის“ ქართული და ფრანგული გამოცემები. ენვერ იაუზი დიდ ჯაფას ეწე-
ვა — თურქულ ენაზე თარგმნის რუსთაველის პოემას. სულიას წაუკითხა
„იყო არაბეთს...“

საუბარი სუფრაზეც გაგრძელდა.

სულია ჭიჭვი ფხალის შეჰამადს მიეძალა და მიიძალა. დიდი ხვეწნის
შემდეგ ცხვრის ყაურმა გადაიღო ცოტა. ბასტურმაზე ხელი არ უხვია.
ღვინო დაილია.

სადლეგრძელოები ითქვა.

ალაპის სადიდებელი გამორჩათ!..

ღვინო რომ შეუჯდათ, ენვერ იაუზი ხუმრობის ხასიათზე მოვიდა.

— ძიავ, სათქმელად არ გაძლევ და ი ჩვენი ღმერთი დაბერდა,
თვალს ვერ უწვდენს ამ ღუნია-ქვეყნის კიდეებს. სიმართლე თუ გინდა,
ცენტრშიც მთლად დაწყობილი ვერა აქვს საქმეები...

დედა-შვილს ეტყობოდა, რომ პირველად არ ისმენდნენ ამ ხუმრობას.
სულიას სახე მოელუშა.

მამამ თამარს გაუცინა, რაღაც ანიშნა. გოგონა მეორე ოთახში გავიდა
და ფირზე ჩაწერილი სიმღერები ააუღერა.

სულიკო...

ციცინათელა..

ხასანბეგურა...

განდაგანა...

მღეროდა ქალაქ ბურსის გუნდი, ერთადერთი ქართული სიმღერისა და ცეკვის გუნდი მთელს თურქეთში.

— სერვეთში არ მღერიან. — ჩუმათ, თითქოს საკუთარ თავს გაუმხილა სულიამ და გაახსენდა, იქ, გეგელიძეებში, მთავორტოხზე დიდა და პატარა, ყველა რომ მღეროდა, უკრავდა, ცეკვავდა...

ავტობუსი მიჰქრის ბურსა-იზმიტის გზაზე და მისდევს შემოდგომის ჩამავალ მზეს.

ჩვენი სულია არხეინად ზის ავტობუსში და „დედაენას“ ფურცლავს, ფერად სურათებს ათვალერებს. ცალკე ფურცელი რომ გამოატანეს, ამასაც დასცქერის. იქ ქართული ანბანია დასტამბული და ყველა ასოს გვერდით უზის შესატყვისი ლათინური ასო.

დაბინდდა. „დედაენა“ დაკეცა და ახლა იაუზების ოჯახს დაუბრუნდა. თამარს უღიმის. როგორ წყდება გული, რომ მერცხალივით ბიჭები უსწავლელი ყავს. ერთი რამ ვერ გაუგია — განათლებული ხალხი რატომ უნდა იყოს ურწმუნო...

— ალლაჰ ბილ ალლაჰ! — ღვინო ჯერ არ ჰქონდა გამონელებულა და ცოტა ხმამაღლა დაუტრია ნათქვამი. წინ მსხდომებმა მოუხედეს.

ყურადღება არ მიუქცევია. იმაზე დაფიქრდა, ენვერ იაუზმა რომ უთხრა, ჩემი ოჯახის სარწმუნოება სამშობლოს და ქართული ენის საყდარულიაო.

ერთხანს კიდევ ფიქრობდა საკუთარ თავთან განმარტოებული. დაიღალა და ჩაეძინა.

სიზმარი ნახა.

ეს არ იყო შაბათის სიზმარი.

გეგელიძეებსა და სერვეტს შორის უზარმაზარი ხიდი გაიღო. ბურჯები არ ჩანდა, მალეები კი ზეცას წვდებოდა. დროდადრო ხიდი ირყეოდა და ზოგი მალი იკარგებოდა სივრცეში. მერე ისევ გამოჩნდებოდა და გამთელებული ხიდის ჩრდილი ეცემოდა მთებსა და ველებს, ყანებსა და ბაღვენახებს. თავისუფლად მიმოჰქროდნენ მსუბუქი და სატვირთო ავტომანქანები. არსად არ ჩანდა ის წოპწოპა იუზბაში...

სულიამ მანქანის გაჩერება იგრძნო და გამოეღვიძა.

ავტობუსი სერვეთში იდგა.

ძირს ჩამოვიდა.

სიზმრიდან ახალგამოსულმა ზევით აიხედა.

ცაზე კუზიანი მთვარე მიზოზინობდა.

ვერდიანა შაკაშიძე

ბათუმის კომიტეტი მხარს უჭერდა ლენინს

(პარტიის მეორე ყრილობის 75 წლისთავის გამო)

ბოლშევიზმი, როგორც პოლიტიკური აზროვნების მიმდინარეობა და როგორც პოლიტიკური პარტია, 1903 წლიდან არსებობს, ამბობდა ვ. ი. ლენინი. ეს ახალი ტიპის პროლეტარული რევოლუციური პარტია შეიქმნა რსდმპ მეორე ყრილობაზე და ამაშია ამ ყრილობის მსოფლიო-ისტორიული მნიშვნელობა.

ყრილობის მუშაობაში მონაწილეობდა 26 ადგილობრივი პარტიული ორგანიზაცია. აქ წარმოდგენილ პარტიულ კომიტეტებს შორის იყო რსდმპ კავკასიის კავშირის კომიტეტი, რომელიც 1903 წლის მარტის დამლევს შეიქმნა.

ვ. ი. ლენინი კარგად იცნობდა კავკასიის კავშირის საქმიანობას. მიმოწერა ჰქონდა მასთან, საკმაოდ იყო ინფორმირებული საქარ-

იველოში მუშათა მოძრაობის პირველი ნაბიჯების შესახებ და მას ფართოდ ეხმაურებოდა „ისკრის“ ფურცლებზე.

ლენინურ „ისკრაში“ დაიბეჭდა 50-ზე მეტი კორესპონდენცია, რომლებშიც გაშუქებული იყო საქართველოს პროლეტარიატის, მათ შორის ბათუმელ მუშათა ბრძოლის ღირსშესანიშნავი ამბები. პირველი კორესპონდენცია ბათუმიდან დაიბეჭდა 1902 წლის „ისკრის“ მე-16 ნომერში სათაურით — „ბათუმი. მუშათა მოძრაობა კავკასიაში“. მასში ძირითადად აღწერილია ბათუმის ორი დიდი საწარმოს — როტმილდისა და მანთაშევის ქარხნების მუშათა მძიმე მდგომარეობა, ახსნილია მისი მიზეზები.

ვ. ი. ლენინი შემდეგშიც იჩენ-

და ინტერესს ბათუმისადმი. 1904 წლის 29 ნოემბერს მან წერილი გაუგზავნა რსდმპ ბაქოს კომიტეტს. აი, ამ წერილის მინაწერი: „P. S. ბათუმში რა ხდება? როგორია იქ განწყობილება?“

რსდმპ მეორე ყრილობაზე ამიერკავკასიიდან მიწვეული იყო კავკასიის კავშირი თავისი ძირითადი ორგანიზაციების — თბილისის, ბაქოსა და ბათუმის კომიტეტების სახით. თითოეულ მათგანს ორი ხმა ჰქონდა, ყრილობაზე შეძლო გაეგზავნა ორი დელეგატი.

რსდმპ ბათუმის კომიტეტის დელეგატად ყრილობაზე გაგზავნილი იყო ა. გ. ზურაბოვი, რომელიც გამოდიოდა ბეკოვის, ხან კიდევ რაშიდ-ბეგის პარტიული სახელით. მას ორი ხმა ჰქონდა.

ყრილობაზე თავი იჩინა განხეთქილებამ, რაც განაპირობა იმ დროს პარტიაში სხვადასხვა იდეური მიმდინარეობის არსებობამ.

ბათუმის კომიტეტის წარმომადგენელი ყველა ძირითად საკითხში მხარს უჭერდა მტკიცე ისტორიკელებს, ვ. ი. ლენინის წინადადებებსა და ფორმულირებებს. პარტიის პროგრამისა და წესდების თაობაზე გამართულ დისკუსიაში ბათუმის კომიტეტის წარმომადგენელმა უკოყმანოდ დაიცვინა ვ. ი. ლენინის პოზიცია.

ყრილობაზე მწვავე კამათი გაიმართა ბუნდის ადგილის შესახებ პარტიაში. აქ აშკარად იჩინა თავი ორმა, ერთმანეთის საწინააღმდეგო ტენდენციამ — პროლეტარულმა ინტერნაციონალიზ-

მმა და წვრილბუთუაზიულმა ნაციონალიზმმა.

ბათუმის კომიტეტის წარმომადგენელი სიტყვით გამოვიდა მეექვსე სხდომაზე. მან გააკრიტიკა ბუნდის წარმომადგენლის მ. გოლდმანის (ლიბერი) მოხსენებაში მოცემული მცდარი დებულებები. და მიუთითა, რომ სოციალ-დემოკრატია უნდა ესწრაფვოდეს ყველა ორგანიზაციის მტკიცედ გაერთიანებას და არა თავისი წესდებისა და პროგრამის მქონე ეროვნული ორგანიზაციების შექმნას.

რსდმპ მეორე ყრილობაზე წარდგენილი იყო მოხსენება ბათუმის კომიტეტის საქმიანობის შესახებ. მასში გაშუქებულია ბათუმის პროლეტარიატის ეკონომიკური და პოლიტიკური ბრძოლის მნიშვნელოვანი მომენტები, ის ღონისძიებები, რომლებსაც ადგილობრივი სოციალ-დემოკრატები ახორციელებდნენ მუშათა მასებში პოლიტიკური თვითშეგნების შეტანისა და რევოლუციური განწყობილების ზრდისათვის.

ბათუმში პირველი სოციალ-დემოკრატიული წრეების შექმნა მომხსენებელი უკავშირებს 1901 წელს. მას მხედველობაში აქვს რსდმპ თბილისის კომიტეტის გადაწყვეტილებით ბათუმში ი. ბ. სტალინის გამოგზავნა და სოციალ-დემოკრატიული წრეების ახალ ყაიდაზე შექმნა. სინამდვილეში აქ მარქსისტული წრეები მანამდეც არსებობდა და ბათუმელ მუშებს შორის სააგიტაციო მუშაობაც სწარმოებდა. ჯერ კიდევ

დეკ 1895 წელს რუსმა მარქსისტებმა ი. ლუზინმა და გ. ფრანკესკიმ ბათუმში მოაწყვეს მარქსისტული სოციალ-დემოკრატიული წრე, რომელმაც 1898 წლამდე იარსება. ამ წრემ მნიშვნელოვანი მუშაობა გასწია მუშათა პოლიტიკური თვითშეგნების გაღვივებისათვის. მან შექმნა მუშათა სალარო, დასტამბა და გაავრცელა მარქსის ფოტოსურათი, პარველად ქართულ ენაზე თარგმნა და პექტოგრაფზე დაბეჭდა „კომუნისტური პარტიის მანიფესტის“ ცალკეული თავები. მოხსენებებში განსაკუთრებით ხაზგასმულია ბათუმის მუშების ერთსულოვნება და სოლიდარული განწყობილება, რაც ქარხნების მეპატრონეთა წინააღმდეგ ბრძოლაში ბევრჯერ გამხდარა მუშათა გამარჯვების საწინდარი.

მოხსენებებში ლაპარაკია იმ დონისძიებებზე, რომლებსაც ბათუმის კომიტეტი ახორციელებდა ხელმძღვანელ პარტიულ მუშაობაში პროლეტარული ელემენტების ჩაბმისათვის.

კომიტეტი ზრუნავდა, რომ მოემზადებინა მუშა-პროპაგანდისტები. ამ მიზნით უფრო განათლებული მუშებისათვის შექმნა მოწინავე წრე. აქ მომზადებული მუშები წარმატებით ართმევდნენ თავს პროპაგანდისტის რთულ მოვალეობას.

ბათუმის სოციალ-დემოკრატიული წრეების პროპაგანდისტებად მუშაობდნენ, როგორც ადგილობრივი, ისე თბილისიდან გა-

მოგზავნილი ამხანაგები, მაგრამ მაინც შეინიშნებოდა პროპაგანდისტთა კადრების ნაკლებობა.

პროპაგანდისტის ცოცხალი სიტყვის გარდა, სოციალიზმის იდეების ქადაგებისათვის, კომიტეტი ფართოდ იყენებდა არალეგალურ და ლეგალურ ლიტერატურას. ბათუმელი მუშები გატაცებით კითხულობდნენ ლენინურ „ისკრას“, „ზარიას“, „ბრძოლას“ და სხვა გაზეთებს. განსაკუთრებით ეწაფებოდნენ ისინი პროკლამაციებს, რომლებსაც ხშირად ბეჭდავდნენ ბათუმის კომიტეტის არალეგალურ სტამბაში, აგრეთვე იღებდნენ რსდმპ კავკასიის კავშირის კომიტეტისაგან.

ბათუმის კომიტეტის გამგებლობაშია, — ნათქვამია მოხსენებაში, — მუშათა სალარო, რომელსაც სპეციალური კომისია განაგებს. სალაროს შემოსავალია ან არიცხები მუშათა ხელფასიდან, რაც თვეში საშუალოდ 600-700 მანეთს შეადგენს. ამ თანხიდან ასი მანეთი იგზავნება კავკასიის კავშირის კომიტეტის ფონდში, დანარჩენი ხმარდება ბათუმის კომიტეტის საჭიროებას (ტრანსპორტი, დახმარება პატიმარ მუშებსა და მათი ოჯახის წევრებს და სხვა).

მოხსენებაში თვალსაჩინო ადგილი აქვს დათმობილი ბათუმელი მუშების 1902-1903 წლების მარტის პოლიტიკური დემონსტრაციების აღწერას. მითითებულია, რომ საგაფიცვო მოძრაობის საფუძველზე მუშების პოლიტი-

კურ აღზრდასა და რევოლუციური ბრძოლების გაფართოებას შედეგად მოჰყვა პროლეტარულ მოძრაობასთან სოციალიზმის შეერთების ლენინური პრინციპის განხორციელება. მოხსენებაში ნათქვამია: „1902 წლის უდიდესმა დემონსტრაციამ მუშებს დაუმტკიცა, რომ მათი ყველაზე ძლიერია მტერი — ეს არის მთავრობა, რომელმაც დახვრიტა გაფიცულები. თავისუფლებისათვის ტანჯულ მებრძოლთა ცამეტი საფლავი (უნდა იყოს 15 — ვ. შ.) მკვერპტყველურად ეუბნება ბათუმელ მუშებს, ვისთან უნდა იქონიონ ჩერჩეობით საქმე“.

ქალაქის პროლეტარია შიშის მუშაობასთან ერთად ბათუმის კომიტეტი ყურადღებას უთმობდა სოფლის მოსახლეობას. იგი სოფლებში ავზავნიდა თავის წარმომადგენლებს, პროპაგანდისტებს, ავრცელებდა არალეგალური ლიტერატურას. ამ საქმეში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულეს აგრეთვე 1902 წლის 9 მარტის პოლიტიკური დემონსტრაციის მონაწილე მუშებმა, რომლებიც პოლიციამ გაასახლა ბათუმიდან. სოფლად მუშაობისათვის ბათუმის კომიტეტთან არსებობდა ვანსაკუთრებული კომისია.

მოხსენებაში მოტანილია მასალები გურიის გლეხთა რევოლუციური მოძრაობის შედეგების შესახებ. კერძოდ, ხაზგასმულია, რომ გლეხები უარს აცხადებდნენ

დაემუშავებინათ მემამულეთა მიწები, აჩეხეს ტყეები და დაწყეს ყამირი მიწების დამუშავება. გურიის გლეხობის რევოლუციური ალტყინებით შეშინებული მახრის უფროსი გლეხებს დაპატიმრებით დაემუქრა და მოუწოდა კვლავ დაემუშავებინათ მემამულეთა მიწები, მაგრამ გლეხებმა მტკიცედ დაიცვეს თავიანთი გადაწყვეტილება. მოხსენების დასასრულს აღნიშნულია, რომ საჭიროა ჯარისკაცთა შორის პროპაგანდის გაძლიერება, რასაც წინათ კომიტეტი ნაკლებ ყურადღებას უთმობდა.

ბათუმის კომიტეტის მოხსენებაში ძირითადად სწორადაა წარმოდგენილი ბათუმში წარმოებულ რევოლუციური მუშაობა, მაგრამ რამდენიმე საკითხი გამოჩენილი, ან არასწორადაა გაშუქებული. ამის მიზეზი ის არის, რომ ბათუმის კომიტეტის დელეგატი ა. გ. ზურაბოვი იმჟამად ბათუმში არ მუშაობდა და კომიტეტის მრავალფეროვანი საქმიანობის კურსში არ იყო. უნდა ვიფიქროთ, რომ მას ხელთ ჰქონდა გაგზავნილი მასალები, რომლებიც საკმარისი არ აღმოჩნდა უფრო სრულყოფილი მოხსენების შესადგენად.

ბათუმის კომიტეტის დელეგატმა ყრილობაზე ხელი შეუწყო რევოლუციური პროლეტარიატის ნამდვილი პარტიის შექმნისათვის ბრძოლაში ვ. ი. ლენინისა და ლენინელების გამარჯვებას.

გივი მაჟისაშვილი

დიდი ცხოვრების სათავე

ვინ არ მოხიბლულა მაისის ქუთაისით, მის გზებსა და ბილიკებზე დარჩეული „ციცინათელასა“ და „სულიკოს“ გულშიჩაშვდომი ჰანგებით. პირველად აქ ახმიანდა ჰაინეს „ტურფავ. ტურფავ“. უცხო სტუმრები იხიბლებოდნენ ქუთაისელი ქალების ნატიფი სილამაზით. ახალგაზრდებს თავბრუს ახვევდა საშა ჩიქოვანის „უზუნდარა“. ქუთაისში ცხოვრობდა სილამაზით განთქმული მერი შერვაშიძე... აქ დაიწერა გალაკტიონის „მერი“ და „მე და ღამე“.

იწყებოდა გალაკტიონი, იწყებოდა მისი დიდი შემოქმედება, რომელსაც ბეჭდად ესვა „იასაშინის ტოტი“, პოეზიის უტყუარი სიმბოლო.

ძნელი გამოსაცნობი არ არის, თუ რით სუნთქავდა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის მოწაფე გალაკტიონი. მის სასულე მალთან დაედოთ ბინა მე-17-ე

საუკუნის ქართული, რუსული და ევროპული მწერლობის საუკეთესო წარმომადგენლებს, გულის სიმებზე ეწერა „ვეფხისტყაოსნის“ უკვდავი სტრიქონები.

გალაკტიონის ცხოვრების დასაწყისი, მისი ჭაბუკობისა და ყრმობის პერიოდი მტკიცედ უკავშირდება იმდროინდელ ეროვნული კულტურის პარნასს — ქუთაისს.

გალაკტიონის პირველი წიგნიც ქუთაისში დაიბეჭდა.

...პარიზიდან დაბრუნებული გალაკტიონი ქუთაისში ჩამოვიდა და სწორედ მაშინ დაწერა თავისი ცნობილი ლექსი „წყალტუბოდან ქუთაისში“, რომელიც პირველად ადგილობრივ გაზეთში გამოქვეყნდა.

დავით კასრაძე პირველად რომ ჩამოსულა ქუთაისში, მას უკვე მოვლილი ჰქონია მრავალი ქვეყანა. მაშინვე გალაკტიონი მოუძებნია. ერთად დაუთვალეიერები-

ათ ქუთაისის ძველი სანახები და ახალი უბნები, რომლებსაც დღესაც შენარჩუნებული აქვთ იმდროინდელი სახელები — მწვანე ყვავილა და საფიჩხია, კახიანური და ბალახვანი, თეთრამიწა და ბაქსუბანი... ეს ის დროა, როცა ქუთაისი მიყრუებულ, პროვინციულ ქალაქს წარმოადგენდა. საფიჩხიასა და საღორიის მიდამოებში გაუთავებელი ღრეობა იყო, ბალახვანში განუწყვეტლივ ისმოდა ერემია ქუთათელაძის განთქმული არღნის ხმა. თეთრი ხიდიდან და რესტორან „იალტიდან“ სხვადასხვა ილეთით ზტუზოდნენ ბიჭები. სამტრედიის, წყალტუბოს, ხონის მიმართულგზით მიქროდნენ არღნიანი ეტლები.

გალაქტიონმა უთხრა დავითს:

— ამაზე ლამაზი რა არის ქვეყნად, როგორ განვიციდო ეფემერულ ტკბობას. აი ეს ყვავილებია ჩემთვის ყველაფერი. ქუთაისური ვარდებია ჩემი პირველი დამატობელი, ჩემი უმაღლესი სიამოვნება, ნეტარება და პოეზია.

შემდეგ ისინი დაიძრნენ გელათისაკენ, ალტაცებით ეგებებოდნენ ქართული ლექსის ახალგაზოდა მეუფეს.

ეტლი გასცდა ქუთაისის სასტუმრო „გრანდ-ოტელს“, ქალაქის თეატრის წინ გამოკრული იყო ფირნიში — კოტე მარჯანიშვილის თეატრი.

— ეს არის ქუთაისი, პატარა პარიზი.

ილიმება გალაქტიონი.

— კი, ეს არის ქუთაისის ბაღის კიდე. პარიზში ხომ გინახავს მისგან მინდვრები ან ლუქსემბურგის ბაღი? მარჯვნივ მიიხედე, ეს არის მთავარანგელოსის ეკლესია „ნოტრ დამ დე პარი“ პარიზის ღვთისმშობლის ტაძარი, — ღიმილმორეული გალაქტიონი განაგრძობს — აი ეს არის ჩილინგარაშვილების საშაქარლამოება, რომელთა ნამცხვარი თავისი ხარისხით აღემატება კაფე „პასკალისას“. ეს კი ლალიძის წყლებია მალაზიებია, აქ, ხუმრობის გარეშე რომ ვთქვათ, პარიზელებსაც არ ექნებათ ისეთი საუკეთესო სურნელოვანი ლიმონათი, როგორსაც ჩვენ ვამზადებთ.

გელათის კარიბჭესთან ვეებერთელა ქვა გამოიკვეთა. ეს ქვა თვითონ დავითმა ამოიჭანა საკუთარი მხრებით. პარიზში ნაპოლეონის ბრძანებით, ძველი მემფისიდან ორი წყვილი ცხენით გადაიტანეს მთლიანი ქვის სვეტი. ეს ქვა იმ ობელისკზე მეტია.

გელათის კარი ღია დახვდათ, წინ შემოეგებათ ბერი მათე კერესელიძე, რომელსაც მთელი საქართველო ფეხით ჰქონდა მოვლილი, თან დაჰყვებოდა ფილიმონ ქორიძე და ნოტებზე გადაჰქონდათ საგალობელი „შენ ხარ ვენახი“, „შენ გიგალობ“, „ლირს არს ჭეშმარიტად“ და მრავალი სხვა.

ლაპარაკობენ გალაქტიონზე: ჩვენი მწერლების ახალი ღმერ-

თია, თანამედროვე ჰაბუკუბში არა ჰყავს ტოლიო.

— როგორ თუ ტოლი? — საუბარში ერევა დავითი.

— ამას თვითონ ამბობს ვალაკტიონი თავის ერთ-ერთ ლექსში „შემოქმედება“: „ვარსკვლავთა შორის, სხვათა ტაძარში, არ მკადა ტოლი“.

გალაკტიონი მოკრძალებით წითლდება, წუთით ეთიშება მათ, ხარბად შეჰყურებს გელათის ვუმბათს, მოზაიკურ მხატვრობას, უნიკალურ სიდიადეს.

— მოდი, ვიმღეროთ, ჩემო დავით!

— რა ვიმღეროთ?

— „შენ ხარ ვენახი“.

მათე აწრიალდა.

— გაგვიძნელებდა... სასულიერო არ არის, საეროა...

შემთხვევითი არ იყო, რომ ამ მდიდარი ლიტერატურული ტრადიციების მქონე ქალაქში, აკაკის ქალაქში გაისმა ვალაკტიონის ჩანგის ჟღერა, რომელმაც საუკუნის უდიდესი ქართველი მგოსნის სახელი მოუხვეჭა მას. აქ დაფრთხიანდა იგი, როგორც პოეტი. აქ შექმნა შედევრები, აქ გამოქვეყნდა მისი პირველი წიგნი და აქვე ეზიარა პირველ სიყვარულს, რომლის ტალღამ მგზნებარე სული შთაბერა ყმაწვილს და მისი ნაპირიდან ქვეყნიერებას გადასწვდა ვალაკტიონისეული პოეტური სმა.

სიზმარივით გაირბინეს ბავშვობის დღეებმა. მოგონებასავით უკან დარჩნენ ნისლით დაფარუ-

ლი მთები, მეფისპალა, სოფლები, გოგო-ბიჭები...

ქუთაისი...

მისი სიცოცხლისა და სიყვარულისა და სასაწყისი.

ქუთაისის სასულიერო სემინარიაში სწავლის პერიოდმა უცნაური და ამავე დროს დადებითი შემოქმედება მოახდინა პოეტის მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაზე. ეს იყო პერიოდი, როცა მეცხრამეტე საუკუნე თავისი არსებობას ამთავრებდა, ბრძოლითა და შრომით გათეთრებული დარბაისელი ბერიკაცი თავს ღაბლა ხრიდა, რათა ესტაფეტა მომავლისათვის გადაეცა.

რევოლუციის გარიჟრაჟი თანასწორობას ქადაგებდა, წერაღიბურჟუაზია პოზიციების შენარჩუნებას ცდილობდა. ვაჭრობის სადავებები ქართველ და ებრაელ კომერსანტთა ხელში იყო, ისტაბილის განაჩენი მათ შეგნებამდურ დასულიყო. თავდაზნაურები ჯერ კიდევ მედიდურად ზეგავდნენ ქუთაისის ბუღვარს, ჰელეური „ხაბარდათი“ მიაქროლებდნენ ეტლებს რაჟდენ მიქელთაძე და იაგორა აბზიანიძე რიყის ქვით მოკირწყლულ ქუჩებში...

ბორკილებივით შემოწყობოდა ცარიზმის დიდმპრობელური პოლიტიკა ქუთაისს.

ამგვარ ატმოსფეროში აღმოჩნდება უეცრად სოფლები ბიჭისა ალაღმართალი სამყარო, რომელსაც ჰყვიშიდან მემკვიდრეობად ვულწრფელობა და მოყვასის სი-

ყვარული გამოჰყვა. იმდროინდელი ქუთაისის პატიოსნების მაღალ სავარძელში ამაყად ფეხმორთხმული განისვენებდა გაიძვერა და მექრთამე...

სიყვარულითა და სათნოებთა გაცისკროვნებული მოზარდის ამჟამი სული, ცხადია, ვერ ეკუთვნოდა მაშინდელი ქუთაისის ერთობ დახუთულ ვითარებას.

დასრულდა ბავშვობა.

გაფრინდა ბავშვობის დღეები, მინდვრები, ვალები, ტყეები, უეცრად მოვიდა შავებით სხვა ბავშვი შორეულ დაბიდან. მწუხარე ფერხულში დაბინდა. ბალახი, მდინარე, ხეები, დღეები, ბავშვობის დღეები...

...1911 წლის მაისი ილეოდა. პოეტმა სასამართლოს მახლობლად, ებრაელების უბნის დასაწყისში, ორსართულიან სახლში დაიქირავა ერთფანჯრიანი ვიწრო ოთახი. მთელი დღე გადააყოლა მის დალაგებას. მეორე დილით ქალაქის მმართველობაში გამოცხადდა და მასწავლებლის ადგილი ითხოვა. კანცელარიის მდივანმა აღმაცერად ჩაათვალიერა მოსული და ჩაიქირჩილა.

— ვინც აქ მოდის, ყველა მასწავლებლის ადგილს ითხოვს, ჩემო ბატონო. ამდენი ბავშვიც არ არის სწავლის მსურველი...

ყოველი შემთხვევისათვის მისამართი ჩააწერინა მდივანს და გულდაწყვეტილი გამობრუნდა უკან. გარეთ ციოდა და სიცივე ძველ-რბილში ატანდა. თხელი, ყველთან შეკრული იმერული ჰე-

რანგის საყელო აიწია; ამაყად ვერ უშველა. არ უნდოდა მოკრულს გაეცლო ბალის კიდეზე. მხრები ამაყად გაშალა. ჩაუარა ჯგუფ-ჯგუფად შეყრილ ყმაწვილებს... თვალწინ დედის შეწუხებული სახე დაუდგა. მკვილის უმუშევრობას ვერ იტანდა მრავალჭირნახული ქალი. ლექსების წერას კი საქმეს არ ეძახდა იგი. რა იცოდა დედამ და კანცელარიის იქედნურად მოქირჩილე მდივანმაც...

1905 წლის რევოლუციამ მარცხი განიცადა. რეაქცია გამარჯვებას ზეიმობდა.

დრო მოვა და ისევ პროლტარიატი მაისის ვარდებით სიცოცხლეს აივსებს. სალამი იმ დღეებს, სალამი იმ ბროძეებს, იმ ნათელ გაწვევას, იმ პირველ მაისებს!

იწყება ძიებისა და შემოქმედების რთული, დაძაბული წლები. გალაკტიონი დაეძებს იდეალს, რომელსაც ცხოვრების სიტუბოება მსხვერპლად უნდა შესწიროს. ახალგაზრდული ენერგიით აღსავსე ბობოქარი სული, დიდი ემოციურობითა და განცდებით პოულობს იდეალის სრულყოფილ სახეს და თუმცა მოგვიანებით წერს ქვემოთ მოყვანილ სტრიქონებს, მაინც მაშინდელი დალი ატყვია მათ.

ჩვენ ხომ იმისთვის გაეჩენილვარა, და ის გვაქვს მიზნად, მივცეთ სიცოცხლე თუ გაქრება დღე უზამიანი —

შეუზღუდველად არსებობდეს
ამ სოფელ-ქვეყნად
თავისუფალი და ძლიერი
ადამიანი.

„...იცი, საყვარელო სოსო. —
სწერდა გალაკტიონი იოსებ გრი-
შაშვილს, — ამ ბოლო დროს რა-
ღაც უჩინარი სენი მეპარება, სა-
შინელი სენი მარტობისა, ესეც
ხომ თავისებური ავადმყოფობაა!
და ვით სიკვდილით დასასჯელი
სახსრობელის წინ, თვალით ვე-
ძებ მონათესავე სულს...

„აშკარად ვგრძნობ ჩემი სულის
აბოლობას, ჩემს უთვისტომობას,
ჩემს მარტობას, ჩემს არარაო-
ბას...“

საყურადღებო ფაქტია: იმ ხა-
ნებში გალაკტიონი თვითონ ვერ
გარკვეულიყო, რა თვალსაზრი-
სით მისდგომოდა ცხოვრებას და
ამიტომ არ გააჩნდა იდეურად
მთლიანი, თანმიმდევრული პოზი-
ცია — სასოწარკვეთილებისა და
განწირულების მოტივებთან ეო-
თად ბრძოლისაკენაც მოგვიწო-
დებს იგი. შავბნელი ძალების გა-
მარჯვებამ მის პოეზიას, მართა-
ლია, ერთგვარი საყრდენი გამო-
აცალა, სამავიეროდ მას დარჩა
აზრი — გაბედული და შეურყე-
ველი, დარჩა სიტყვა, რომელსაც
ახალი ქლერადობა და ძლიერი
აღმაფრენა შთაბერა.

მხოლოდ ნისლის თარეშში, სამუდამო მხარეში,
ზევით თუ სამარეში, წყევლით შენაჩვენები,
როგორც ზღვის ხეტილი, როგორც ბედის ტრიალი.
ჩქარი გრგვინვა-გრილით ჰქრიან ლურჯა ცხენები!

გალაკტიონ ტაბიძე მხატვრუ-
ლი სიტყვის უზადლო ოსტატისა-

შეეძლო თუ არა გალაკტიონს
ნაცვლად ლექსებასა — „მესაფ-
ლავე“, „მე და ღამე“, „მე და
ცხენები“ შეექმნა სულ სხვაგვარი
ქლერადობის პოეტური ქმნილ-
ებები? და თუ შეეძლო, როგორი
აქნებოდა მაშინ ხალხის რეაქცია
მისი შემოქმედებისადმი? — მარ-
თლაცდა, როგორ შეხვდებოდა
მის საყვარელ ქალაქში, ქუთაის-
ში 1914 წელს გამოცემულ პირ-
ველ წიგნს მშობელი ერი, თუ
დასახელებულ ნაწარმოებთა ნაც-
ვლად იქ სულ სხვაგვარ აზროვ-
ნულ ნაკადს ვიხილავდით, ორგვა-
რი აზრი აქ შეუძლებელია — გა-
ლაკტიონის ეს პირველი ნაბიჯი
მეუმჩნეველი დარჩებოდა და
აჯი აღარ იქნებოდა ზეღისხელსა-
ვომანები. მაინც რა იზიდავდათ
ამ ლექსებში გალაკტიონის თანა-
ჰედრიცეებს, რომელთაც წიგნის
გამოსვლისთანავე აღიარეს იგი?
— მწუხარება, სულიერი ტანჯვა
და არარეალური სამყაროს წარ-
მოდგენა იყო მათი აღფრთოვანე-
ბის მიზეზი? რასაკვირველია, არა.
ქართულ მიწაში ღრმად ფესვებ-
გადგმული მშობელი ხალხის ფი-
ქრთა მპყრობელი გახდა. მისი მი-
სწრაფებაც ხომ სწორედ ის იყო,
ძლიერი, დინამიკური სიტყვით
და „ჩქარი გრგვინვა-გრილით“
ოცნებათა უბეში მიეყვანა იგი.

თვის დამახასიათებელი სიმსუბუ-
ქით უზადოთ ასურათებს რეაქცი-

ის შემდეგდროინდელ სინამდვი-
ლეს, ამავე დროს ცდილობს გა-
უსხლტეს მას.

შენს მოლოდინში გულს ნუ მიდაგვ,
დაჰქარ, დაჰქუხე ახლო ტალღა!

...ინისის შუა რიცხვები იდგა.
გიორგი ქუჩიშვილისა და ია ეკა-
ლადის თაოსნობით გაიმართა გა-
ლაქტიონის შემოქმედებითი სა-
ღამო. ლიტერატურული ქუთაი-
სი შემოქმედის სიხარულსა და
გამარჯვებას ზეიმობდა. საღამო
ხანს ტევა არ იყო თეატრის შესა-
სვლელთან. საზაფხულო ვარდ-
ებით ავესოთ დარბაზი. პრეზიდენ-
ტში აკაკი ბრძანდებოდა, ჭალა-

რა წვერ-ულვაში ვერცხლის ფარად
უბზინავდა. მომავალი თაობის კე-
შმარიტი სიტყვის ძლიერებასა და
ტაცებული ეგებებოდა მგოსანნი.

საღამო დაიწყო. ოვაციები აზა-
ნხარებდა დარბაზს. თრთოლნენ
ვარდები — უამრავნი და ულამა-
ზესნი, ისეთები, მხოლოდ ქუთა-
ისში რომ ყვავიან ხოლმე.

ლექსის წაკითხვა თხოვეს გა-
ლაქტიონს.

ნელა წამოდგა, ვარდებო-
ფრთხილად გადადო გვერდზე,
ალტაცებისაგან გაფითრებულთა.
მისი მთრთოლვარე, მაგრამ ერ-
თობ მომაჯადოებელი ხმა კოცო-
ნივით გადაენთო დარბაზს.

ველარ ვცნობილობ მშობლიურ ხეებს —

ზამთარს ბილიკი დაუტანია...

„დიდი ხანია?“ — მივმართავ ტყეებს

და ტყე გუგუნებს: — „დიდი ხანია!“

შეხავსებია კლდეები კლდეებს,

იქ ვილაც კენესის დიდი ხანია.

„ამირანია?“ — მივმართავ ტყეებს

და ტყე გუგუნებს „ამირანია!“

პოეტის ბოლო სიტყვები ბეთ-
ხოვენის სიმფონიაში ჩაიძირა.

როცა 1917 წლის თებერვლის
ბურჟუაზიულ - დემოკრატიულმა
რევოლუციამ იქუხა, გალაქტიო-

ნი ქუთაისში იმყოფებოდა. რითა
გამოხატა მან თავისი აღფრთო-
ვანება? — ერთხელ კიდევ გავი-
ხსენოთ მისი ბრძოლის ჟინით ან-
თებული მქუხარე მოწოდება:

გათენდა, ცეცხლის მზე აენთო, აცურდა,

დროშები ჩქარა!

ეს მოწოდება წმინდა გალაქტი-
ონისეულია — თავისუფლების-
მოყვარე კაცის ოცნებითა და აზ-
რით გამთბარ-გაშუქებული. სხვა-

გვარი გამოხმაურება ახალი დღის
დაბადებისადმი მას არ შეეძლო...

დაიწყო გალაქტიონი, ახალი
რევოლუციური გალაქტიონი!

პავლე ნაყვლიშვილი

მართი მხატვრული სახე წიგნსა და ფილმში

თენგიზ აბულაძის ახალმა ფილმმა „ნატერის ხემ“ მეათე საკავშირო და საერთაშორისო კინოფესტივალებზე პირველი პრიზები დაიმსახურა. ეს კინოსტუდია „ქართული ფილმის“ და ამ კინოფილმის შემქმნელი კოლექტივის დიდი გამარჯვებაა; მაგრამ ამ გამარჯვების გვირგვინად ჩვენ მაინც თენგიზ აბულაძის ორიგინალურად, მაღალმხატვრული, ფილოსოფიური თვალთახედვით გააზრებული რეჟისორული ნამუშევარი მიგვაჩნია.

რასაკვირველია, ამ გამარჯვების საფუძველთა საფუძველია დიდი ქართველი პოეტის, მხატვრული სიტყვის ბრწყინვალე ოსტატის გიორგი ლეონიძის ცხოვრების სიღრმეებიდან ამოზიდული მხატვრული სახეები, ხალხის წიაღიდან მოსული ჯავარიანი ქართული რეალისტური, მხატვრული ხედვა. მისი მოთხრობების მომავალ

დოებელი პოეტური საღებავები, ფილმის ავტორებს ფასდაუდებელ მასალას აძლევს, რომ მოუხმონ ფანტაზიას. ამ ფილმის წარმატების საიდუმლოებაც იმაშია, რომ ავტორები ერთის შეხედვით, ერთგულად მიჰყვებიან გ. ლეონიძის მოთხრობების მხატვრულ სტილს, ისინი მაქსიმალური სიზუსტით იყენებენ მწერლის მიერ გამოძერწილ მხატვრულ სახეებსა და ემოციური ქვეტექსტებით დატვირთულ ლექსიკურ მასალას; მაგრამ სინამდვილეში ქმნიან ღრმად ორიგინალურ, ახალ, გალეონიძისაგან განსხვავებული მიზანდასახულობით შთაგონებულ, ფილოსოფიურად გააზრებულ მხატვრულ დეტალებს და ამით ზრდიან ფილმის მხატვრულ-ესთეტიკურ, ემოციურ ღირებულებას. ამისი შესანიშნავი დადასტურებაა ფილმის ერთერთი ცენტრალური მხატვრული სახის ცი-

ციკორეს რეჟისორული გააზრება. გიორგი ლეონიძის მოთხრობებში გამოყვანილ მრავალფეროვან გმირთა გალერეაში ციციკორე ერთ-ერთი გამორჩეული სახეა, რომელიც ავტორის სიმპათიას და პატივისცემას იმსახურებს. ამის მაუწყებელია თუნდაც მოთხრობის დასაწყისი სტრიქონები: „ჩვენი სოფლის შარავნაზე დარბაისლურად, მხნე ნაბიჯებით მოაბიჯებდა გრძელ, ჩერქეზულ ჩოხაში გამოწყობილი ახოვანი, ბრგე, სახიერი, თეთრულვაშა ციციკორე — სოფლის დარბაისელი, თავისი განუყრელი ურძნის ლიტაო ჯოხით“ (გ. ლეონიძე, „ნატურის ხე“, ყრმობის მოგონებები, 1962, გვ. 205).

ეს გულთბილი სიტყვები, ჰუმანური მადლით დამწვენებული თხრობის სტილი თავიდანვე მიახვედრებს მკითხველს, რომ ციციკორე ავტორის საყვარელი და ამავე დროს საინტერესო გმირია მთელი თავისი სიავკარგით. სიავკარგით, იმიტომ ვამბობთ, რომ, როგორც შემდეგ დავინახავთ, ციციკორე ნამდვილი ცხოვრებისეული ადამიანია, რომლისთვისაც არავითარი ამქვეყნიური უცხო არ არის. პირიქით, გ. ლეონიძე უშუალოდ გვაუწყებს ციციკორეს დადებითი და უარყოფითი თვისებების შესახებ, მკითხველი გრძნობს ამ პიროვნების რთულ ხასიათს, მისი ბუნების წინააღმდეგობრივ, უცნაურ გამოვლინებას. გ. ლეონიძისათვის ციციკორე არის გამრჯე, მშრომელი, „სო-

ფლის მერჯულე“, „გამაგებელი და უფროსი“, „კაცური კაცი“, „მოყვრისათვის გულდაგონივრული რდაპირი და მართალი“, „სამართლიანი და პატიოსანი“, „სოფლის გამამაგრებელი და გამამხნევებელი, გავლენიანი“, „დიდად კეთილი“, „საქართველოს ერთიანობის დიდი ერთგული“.

ამასთან გ. ლეონიძის ციციკორე არის გულდიდი და გულზნაიდი, თავმოყვარე და თავისი პრინციპის ჯიუტად დამცველი. მწერლის თქმით, გაუნათლებელი და თავის კერას მიჯაჭვული ციციკორე ადვილად მოექცა ცხოვრების ტყვეობაში. მან მეტისმეტად ირწმუნა ქართველი ერის დრომოჭმული ტრადიციები და ბოლომდე მის ჯიუტ დამცველად მოგვევლინა. მან ალლო ვერ აულო ახალ ცხოვრებას და მასთან ჭიდილში გალია თავისი მშფოთვარე ცხოვრება. მაგრამ ჩვენ ხაზგასმით მივუთითებთ, რომ გ. ლეონიძის მოთხრობების მიხედვით ციციკორე გულწრფელი და თავდაჯერებულია. მისი რწმენა უეზროა, ალალი, უტყუარი. მას ნამდვილად სჯერა, რასაც აკეთებს და ბოლომდე ამ რწმენის ერთგული რჩება: „საოცარი იყო, ციციკორე—მარიტას სიცოცხლის ხელმყოფელი, სოფლის ამტირებელი სულაც არ იტანჯებოდა, მას მართალი ეგონა თავი“ (იქვე, გვ. 260-261).

შეგნიშნავთ, რომ რეჟისორი თენგიზ აბულაძე ძირითადად ეთანხმება ციციკორეს სახის გ.

ლეონიძისეულ გაგებას. თ. აბულაძის ციციკორეს ახასიათებს უკლებლივ ის დადებითი თუ უარყოფითი ადამიანური თვისებები, როგორიც გ. ლეონიძემ დახატა თავის მოთხრობებში. საოცარი ის არის, რომ თ. აბულაძე ციციკორეს პიროვნების გამოსაქანდაკებლად თითქმის უცვლელად იყენებს მწერლის ლექსიკას და მაინც რეჟისორის მიერ ციციკორეს სახე ახლებური, ორიგინალური თვალთახედვითაა გააზრებული. აბულაძის ციციკორეს თითქოს წართმეული აქვს კერძო, კონკრეტული ნიშანთვისებანი და იგი ზოგადი ასპექტითაა წარმოდგენილი. აბულაძისეული ციციკორე არ არის მარტოოდენ მე-20 საუკუნის დასაწყისის ქართველი გლეხის კონკრეტული სახე, იგი წარსულის, აწმყოსა და მომავლის ზოგადი ადამიანია, მთელი თავისი სიავკარგით.

იყენებს რა გ. ლეონიძის უაღრესად კონკრეტულ ქართულ ხასიათს უკლებლივ თავისი დადებითი და უარყოფითი თვისებებით და ძირითადად აქსოვს კიდევ თავის მხატვრულ სახეში ამ თვისებებს. თ. აბულაძე ციციკორეს სახეს ზოგადადამიანურ ფილოსოფიურ გააზრებას აძლევს, ისე, რომ საესებით უნარჩუნებს ამ სახეს რეალური ცხოვრებისეული ადამიანის ტიპურ ნიშნებს.

როგორ გვესახება ჩვენ ის პატარა ნიუანსი, რამაც კერძო კონკრეტული ციციკორეს სახე, ზოგად კონკრეტულ ციციკორეს სა-

ხედ აქცია და ამ სახეს დიდი მხატვრული დამაჯერებლობა და იმეოციურობა შეჰმატა. ჩვენეზბოროთ, თ. აბულაძე ბოლომდე ვიწმინდეთქა თ. აბულაძის მოთხრობათა დარჩა გ. ლეონიძის მოთხრობათა სტილისა და არსად მკვეთრად არ დასცილებია მის ჩანაფიქრს, მაგრამ თ. აბულაძის დამსახურება იმაში გამოიხატება, რომ მან შესანიშნავად გაითავისა გ. ლეონიძის პერსონაჟები, დეტალურად ჩაწვდა ამ ხასიათების თავისებურებებს, ზოგი თავისებურება ამ ხასიათებისა, რომლებიც ავტორის თვალთახედვით მიჩრდილული იყო, წინ წამოსწია, გაათვალსაზიროვა და მეტი მხატვრული ძალა მიანიჭა. მაგალითად, გ. ლეონიძე თავის მოთხრობებში მეტნაკლებად შენიშნავს, რომ ციციკორე იყო ამაყი, თვითდაჯერებული, მეტად პრინციპული, მაგრამ ამავე დროს კეთილი, მშვიდობისმოყვარე, ზედმეტად მიმდნობი, მეგობრობის, ერთიანობის მქადაგებელი. მოთხრობებში ციციკორეს ეს თვისებები თითქოს არ არის ხაზგასმული. თენგიზ აბულაძემ თავის ფილმში მოთხრობების მიხედვით ციციკორეს ეგ თვისებები წინ წამოსწია, კეთილი ხასიათი, მშვიდობისმოყვარეობა, შრომისმოყვარეობა განგებ აამაღლა, ააღვარა. კიდევ ერთი თვისება არის თ. აბულაძისეულ ციციკორეში წარმოჩინებული. გ. ლეონიძის ციციკორე ბოლომდე მართალი და გულ-

წრფელი პიროვნებაა, ამიტომ იგი ხალხის თანაგრძნობას იწვევს, ხალხი ბოლომდე ენდობა მას და პატივს სცემს, მიუხედავად არაერთი დაეჭვებისა. ფილმში დახატული ციციკორე კი ზოგჯერ არაგულწრფელია, ხალხი კიდეც გრძნობს, რომ იგი ხანდახან იძულებულია თავისი რწმენის საწინააღმდეგო მოქმედება ჩაიდინოს, განგებ გაამრუდოს სამართალი, ამიტომ ფილმის მიხედვით ციციკორეს მიერ ჩადენილი ბოროტება უფრო ხელშესახებია, უფრო საგრძნობია და ამ ბოროტებისადმი წინააღმდეგობის გრძნობაც უფრო წარმოჩინებულია. მიემართოთ მაგალითებს.

ფილმის დასაწყისში მაყურებელი ხედავს ყორიანის აბიბინებულ ველ-მინდვრებს, ყაყაჩოების ელვარებით აჩახახებულ მონადირეებს. ერთი სიტყვით, ბუნებაში სიმშვიდეა, სილამაზეა, პარმონიაა. ამ ბუნების სილამაზის ფონზე ფილმის ავტორებს შემოჰყავთ ადამიანები: ღარიბი მწყემსი გედია — სიწმინდის, პატიოსნების, სილამაზის უზადო, გულწრფელი დამცველი, რომელშიაც ცხენის სიკვდილი იწვევს დიდ სულიერ ტრავმას; და ციციკორე, ასევე მშვიდი, ლმობიერი, კეთილი, პატიოსანი მშრომელი, რომელიც იძულებულია უღალატოს თავის მრწამსს და დაღვაროს სისხლი, ყელი გამოჭრას ცხენს, რომელიც აქ სიწმინდის, პატიოსნების, სამართლიანობის სიმბო-

ლოდაა გამოყვანილი. მე ვხედავ ვუსვამ იმ თვალსაზრისს, რომ ციციკორე იძულებულია თავისი მრწამსის საწინააღმდეგო მოქმედება ჩაიდინოს. იგი, თვით სიმართლისა და სიწმინდის დიდი თავგანისმცემელი, იძულებულია წავიდეს თავისი რწმენის წინააღმდეგ და დაღვაროს სისხლი; აი, სწორედ აქ, რწმენის ღალატის ფონზე, ეყრება საფუძველი ბოროტებას. თვით უბოროტო და კეთილი ციციკორე ცხოვრებამ აიძულა თავისი ბუნების საწინააღმდეგო მოქმედება ჩადენა და თუმცა დიდი სულიერი ტკივილების ფასად, მაგრამ მაინც ვაჟკაცურად, გმირულად შეხვდა ამ აქტს. საქმე ის არის, რომ ციციკორემ ძალიან კარგად იცის, ცუდს სჩადის, ღალატობს რწმენას, მაგრამ იძულებულია და სხვა გამოსავალი ვერ უნახავს. „მაინც არაფერი ეშველება ცხენს, უთუოდ მოკვდებაო“, ეუბნება იგი დამწუხრებულ გედიას და თავისას არ იშლის, ცხენის სისხლით წითლად ლებავს გარემოს. მოკვდა ცხენი, დაიღვარა სისხლი, შეიბღალა სამართალი, ეგ ძალიან კარგად აქვს შეგნებული ციციკორეს, მაგრამ მაინც ჭიუტად იყენებს თავის უზარმაზარ ავტორიტეტს დასახული მიზნის შესასრულებლად და წარბეუხრელად იწყებს ყორიანს მინდვრის შემოღობვას; ვაჟკაცურად იგერიებს თავის არჩეულ გზაზე ყოველგვარ შემოტევებს (გავიხსენოთ ანარქისტ იოველის ბოზოქრობა, ისიც

რომ ერთი მუჟა ბალახი შეჰამა და მშვიდად თქვა, „კუჰსაც არ ამიშლისო“).

თ. აბულაძისეულმა ციციკორემ იძულებით იწამა თავისი არჩეული გზის სისწორე და ბოლომდე მისი ერთგული დარჩა, თუმცა შესანიშნავად იცის მან, რომ ეგრეწმენა იძულებითია და არა მისი ადამიანური ბუნებიდან გამომდინარე. გ. ლეონიძის მოთხოვნებსა და ფილმში ასახულია მსგავსი დეტალები. ციციკორე ბაქრაძე გ. ლეონიძის მოთხოვნების მიხედვით სოფლის ნამდვილი პატრონია, ხალხის მამა და მეურვე, დიდი ძალის მქონე პიროვნება, ხალხსაც ნამდვილად სჯერა მისი და თავის პატრონად თვლის. იმდენად დიდია მათი რწმენა ციციკორეს მიმართ, რომ ავადმყოფებიც მიჰყავთ მასთან სამკურნალოდ და ციციკორესაც სჯერა თავისი ძალისა; მაგრამ გ. ლეონიძის ციციკორეს იმისი უნარიც აქვს, განსაჯოს, როგორი მოქმედების უფლება აქვს. ეგ პატარა დეტალი თ. აბულაძემ შესანიშნავად გამოიყენა ფილმისეული ციციკორეს სახის გასახსენლად. ფილმის მიხედვით ციციკორესთან მოჰყავთ არა მართლა ავადმყოფი, გ. ლეონიძის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „დაგოღვილი“ ბიჭი, არამედ ტანმრთელი, ფიზიკურად სრულიად ჯანსაღი, მაგრამ ცხოვრებისაგან სულიერად დაბეჩაევებული ახალგაზრდა და რა შესანიშნავად შეესაბამება ფილმისეული დიალოგი ავტორის მი-

ზანდასახულობას ციციკორეს სახის გახსენაში. შვილის უბედურებით თავზარდაცემული ლეონიძის ქურ მიიჭრება ციციკორესთან, სოფლის თავკაცთან და ემუდარება მას მოურჩინოს შვილი, სილა გააწნას და აზრზე მოიყვანოს. ციციკორე დაჯერებულად უხსნის გულდამწვარ დედას — „ჩემთან რა ხელი გაქვთ, ქალაქს წაიყვანეთ; იქ ბაგრატიონის გვარის კაცი სილას გაარტყამს და ავადმყოფობაც გაუვლისო“. — „შენ გაულაწუნე, შენი ჭირიმი, ოღონდ მორჩეს“ — შეევედრა ბავშვის დედა. — „როგორ იქნება, ერეკლე მეფის ჩამომავალი უნდა იყოს, მე ვინა ვარ?“ — პასუხობს ციციკორე.

აქ ქვეტექსტით მშვენივრად არის გაცხადებული, რომ ფილმის მიხედვით ციციკორეს არა აქვს უფლება „გაულაწუნოს“ ახალგაზრდას, მშვიდ და პატიოსან, მართალ ადამიანს. პატიოსანს პატიოსანმა უნდა „გაულაწუნოს“. ერეკლეს შთამომავლობა სწორედ ასეთი პატიოსნების, სამართლიანობის სიმბოლოდ არის დასახული ფილმის მიხედვით. ციციკორეს კი ცხოვრების ზემოქმედების შედეგად მრავალი უსამართლო მოქმედება ჩაუდენია და ეგ ძალიან კარგად იცის ციციკორემ, ამიტომ იგი ფრთხილია თავის მოქმედებაში. არ ამწვავებს მდგომარეობას, ზოგჯერ დათმობაზეც მიდის, რადგან ჭკვიანია და ძალიან კარგად იცის, თუ არ გეკუთვნის, მდგომარეობის გამწვავების

უფლებაც არა გაქვს, თორემ ეგ უსამართლო მოქმედება არ შეგ-
რჩება. ეგ რომ ასეა, მშვენივრად
ჩანს ფილმის სხვა კადრებიდანაც.
გულდათუთქული დედა კარდა-
კარ დატარებს თავის ვაჟს, მიჰ-
ყავს იგი სოფლის მღვდელ ოხ-
როხინესთან და ისევე მიმართავს
მღვდელს, როგორც ციციკორეს,
თანაც დასძენს — „ხელცარიელი
კი არ მოვსულვარ, ქათამი მოგი-
ყვანეო“. მღვდელი გ. ლეონიძის
მოთხოვნებისა და ფილმის მიხე-
დვითაც გამოყვანილია, როგორც
უსინდისო, მექრთამე, თავზეხელ-
ალებული, პირადი კეთილდღეო-
ბისათვის მებრძოლი, რომელიც
დაუფიქრებლად ჩაიდენს ყოველ-
გვარ დანაშაულს, ოღონდ თა-
ვისი ჭარბი მოთხოვნილება დაა-
მაყოფილოს. ოხროხინე ისე არის
დაბრმავებული მოხვეჭის სურვი-
ლით, რომ არაფრად აგდებს დია-
კვნის გაფრთხილებას — „არ გა-
ულაწუნო, ხელს შემოგიბრუნებ-
სო“. გაულაწუნებს და შედეგს
კიდევაც ვხედავთ ფილმის მიხედ-
ვით, ოხროხინეს სულწასულობი-
სათვის მიეზლო.

ოხროხინესათვის არ არსებობს
სხვა მიზანი, გარდა მოხვეჭისა.
პირადი მოთხოვნილების დაკმა-
ყოფილებისა. ციციკორე კი სხვა
პიროვნებაა. იგი პატიოსანი
მშრომელი ადამიანია და ამავე
დროს ჭკვიანი და შორსმჭვრეტე-
ლი, რომელიც ფიქრობს, აზროვ-
ნებს, დროისა და მდგომარეობის
შესაბამისად მოქმედებს. ციციკო-
რემ ძალიან კარგად იცოდა, რომ

„გალაწუნება“ და მდგომარეობის
გამწვავება გამოიწვევდა ეთიკე-
ტის გართულებას, ხალხში
რიტეტის შელახვას, თავმოყვარე-
ობის შერყევას, რაც ხელს შეუშ-
ლიდა მიზნის შესრულებაში. ამი-
ტომ ოსტატურად აიცილა თავი-
დან მოსალოდნელი უხერხულო-
ბა.

რაკი თენგიზ აბულაძემ ციცი-
კორე წარმოადგინა არა დრომო-
ჭმული ტრადიციების დამცველ,
თვითდაჯერებულ, არამედ ცხოვ-
რების მოთხოვნილებით რწმენა-
შეცვლილ ადამიანად, რომელიც
განუხრელად ამტკიცებს თავისი
პოლიტიკის სისწორესა და სამა-
რთლიანობას, ფილმში ასახული
მოვლენებიც ლოგიკურად ამ მი-
ზანსწრაფვის სრულყოფილად ას-
ახვას დაექვემდებარა.

მოთხოვნების მიხედვით ციცი-
კორე საბოლოოდ უმეტესად ტრა-
გიკულ პიროვნებად გვევლინება,
რომელიც ალღოს ვერ უღებს
ცხოვრებას, მასთან ჭიდილში მა-
რცხდება და მკითხველში ერთ-
გვარ სიბრალულსაც კი იწვევს.
თენგიზ აბულაძის ფილმში კი
მდგომარეობა გამძაფრებულია.
ფილმის მიხედვით ციციკორეს
ძალა, მისი გავლენა ხალხზე საგ-
რძნობია, მაგრამ ხალხის წინააღმ-
დეგობრივი განწყობილებაც წარ-
მოჩინებულია. ფილმის მიხედვით
იგი, პირიქით, ეგუება ცხოვრებას.
იქმნება ილუზია, რომ თვით ცი-
ციკორე შეგნებულად არ არის
ბოროტი და ავისმოქმედი, მაგრამ
თავისი არასამართლიანი რწმენა-

სადმი ჯიუტი და უდრეკი დამოკიდებულებით ამჯერად თვით გახდა ბოროტების სათავე. მან შექმნა მონური ატმოსფერო, რაღაც ჯადოქრული მანქანებით დაიმორჩილა ხალხი: ხალხის გრძნობები თავის გონებრივ მიზანსწრაფვას დაუმორჩილა და შექმნა დაბრკოლება კეთილის განხორციელების გზაზე.

ფილმის დამდგმელი კოლეგების სასახელოდ უნდა ითქვას: „ნატერის ხე“ მაყურებელს წინაშე რგავს რწმენას, რომ ცხოვრებაში არ შეიძლება გაიმარჯვოს ბოროტმა, რომ კეთილი უკვდავი და მარადიულია და სილამაზეს გადაშენება არ უწერია.

შვიდონ ხაღვაში

მეგობრობის გეგმვა

ადამიანმა, თუ ქვეყანაზე ნამდვილად ცხოვრობს, შეუძლებელია კაცთა შორის დამკვიდრებული ამ საოცარი და ულამაზესი გრძნობის — მეგობრობის გარეშე იარსებოს.

მჯერა, რომ ყველას თავისი საკუთარი, პირადი გამოცდილება და მძაღლითები შრავლად პოვნება ამისათვის.

მეგობრობა ხომ ცხოვრების უმთავრესი შინაარსია. სხვათაშორის, ზოგჯერ მიფიქრია, რომ ბუნებამ ალბათ ადამიანს ღიმილი მეგობრობის გასახარად მისცა. მაშთლაც საკუთარ ღიმილს ხომ ვერ ვხედავთ, იგი მხოლოდ სხვის დასანახად გვეფინება სახეზე.

მე თუ ვიღიმი, ვიღიმი თქვენთვის, ანა ვინ ხედავს საკუთარ ღიმილს, სახეებიდან კეთილი კეთილს ერთვის და გულიც ხალხით ღვივის.

კარგია, როცა შენი მშობელი შიწა, შენი ხალხის ბუნება მეგო-

ბრულ განწყობას აღუძრავს უცხო კაცს.

მახსოვს, გაზაფხული იყო, ჩემთან მოსკოვიდან ბათუმში ჩამოვიდა ქართული პოეზიის ერთი უკეთესი მთარგმნელი და მშვენიერი რუსი პოეტი სტანისლავ კუნიაცევი, მასთან ერთად იყო აგრეთვე მშვენიერი პოეტი და მთარგმნელი იგორ შკლიარევსკი. ერთ დღეს ჩაქვისთავში წავედით. ასე მომთხოვეს, სადმე თქვენებური მთა-ხეხები გვაჩვენეთო. ბადეც წავიღეთ და ალაგ-ალაგ პატარა მორევებში კალმახებიც დავიჭირეთ.

ჩვენებური წითლად დაწინწკლული კალმახების ნახვამ მოხიზლა და უსაზღვროდ გაახარა პოეტები, რომლებმაც მთელი ხეობა ფეხშიშველა იარეს. ერთგან იგორი ქვაზე ჩამოჯდა, ეკალ-ბარდებზე დასისხლულ წვივებზე ფოთლები დაიფარა, რამდენიმე სტრი-

ქონი ჩაიწერა ნაგლეჯ ქაღალდზე. დიდი ხნის შემდეგ „იუნოსტში“ წავიკითხე მისი ლექსები, სადაც ამბობდა, ქართულა კალმახი ქართველი კაცის მეგობრობასავით სუფთაა და ლამაზიო.

ხოლო ღიმილზე იმდენი ლექსი დაწერილა, რომელი გავისხენო არ ვიცი. ამიტომ იყო წელან ისევ საკუთარ სტრიქონებს მივმართე. ზოგჯერ გულის სიღრმიდან ამოშუქებული ღიმილით იწყება არა მარტო გაცნობა, არამედ დიდი, ზანგრძლივი მეგობრობაც. ღიმილი სიტყვას ცვლის. მეგობარი რომ მოგენატრება, მისი ღიმილი წარმოგიდგება თვალწინ და თბილი, სასწაული ძალის მომგვრელი ჟრუანტელი ტალღებად დაგივლის სხეულში. ეს შინაგახა სინაილეა, რომ გვხმარება იყო კეთილი ყველას მიმართ, გიყვარლეს შრომა, ოჯახი. ერთი სიტყვით, იყო კარგი კაცი.

ასლა ისევ ის, ჩვენი სახელოვანი პოეტი, ჩემი უფროსი მეგობარი, გიორგი ლეონიძე მიდგას თვალწინ. რა საყვარელი კაცი იყო! დიდთან დიდი, პატარასთან პატარა, თუმცა გიორგის კაცობას ჩემი დახასიათება რად სჭირდება.

მგონი 1963 წლის ზაფხული იყო. იმხანად ლეონიძე ხშირად ჩამოდიოდა აჭარაში. და აი, ერთ-ერთი ჩამოსვლის დროს, უცნაური მღელვარებით მითხრა: კაცო, მგონი შენგან ვამიგონია, აქ სადღაც ლეონიძეები ცხოვრობენ და სოფელი ლეონიძეებაც კი არისო. მოდი, წავიდეთ იქ, გავიცნობ ჩე-

მიანებს. გული მთხოვს ძალიან რას იტყვი, ხომ შეიძლება ასეთი რამე გავაკეთოთ?

— როგორ არა, ბატონო! — რაღი, სიამოვნებით. აი, ხვალვე წავიდეთ. ეგ სოფელი ბათუმიდან შორს არაა, სულ ათი-თხუთმეტი კილომეტრი იქნება, სოფელ ერგის ზემოდანაა, — დავამშვიდე სტუმარი პოეტი.

მართალია, ეს დიდხნის განშორებულ თანამოგვარეთა შესვენდრა იყო, მაგრამ იგი მაინც თავიდან, უბრალოდ, მეგობრულა გულის კარნახით მოეწყო და აშაღლდა.

მეორე დღეს მართლაც იმ სოფლისაკენ გავემართეთ. კახაბრის ველის გავლით ჭოროხის ნაპირს ავყევით და მალე ერგეში შევუხვიეთ. უძველესი ბზის ბუჩქებით მოქოჩრილი აღმართი, მიხვეულ-მოხვეული კოხტა გზები მშვენიერი ოდა-სახლების ეზოებში შედიოდა. აი, თვალწინ გადაიშალა პატარა სოფელი ლეონიძეები. ყველანი ეზოში გამოთენილიყვნენ დიდებული სახლიკაცის, დიდი მამულიშვილის გიორგი ლეონიძის შესახვედრად.

პოეტს თვალი საოცარი სიწაბილით აევსო. აკვირდებოდა დამხვდურთ, უღიმოდა, ეხვეოდა და მაღულად ცრემლებს იწმენდდა.

ბოლოს, ერთ-ერთი სახლის წინ შეჯგუფულ ხალხში შეჩერდა, დამხვდურნი მოათვალიერა და ხმამაღლა გასძახა:

— ძმებო და დებო, თქენი ჭირიმი, თქვენ გწაცვალეთ! გეხვე-

ვი თვითეულს და მიხარია, რომ ასე ვაყვაცურად გამოგიტარებოთ საუკუნეები მღვრიე მორვევებში ქართველკაცობის იერი და შნო, სიტყვა, ზნე და ხასიათი.

თავს ვხრი თქვენს წინაშე. მე ბედნიერი ვარ, ძმებო, ბედნიერი ვარ, რომ სამასი წლის ძეხვის შემდეგ მოგნახეთ თქვენ და შეგხვდით. ამ წუთს ველოდი მთელ სიცოცხლე.

მე ვხედავდი ასეთ პოეტსა და დეკაცს როგორ უთრთოდა მხრები, როგორ უსველდებოდა ქუთუთოები.

ეს იყო მეგობრობის, ძმობის, ნათესაობის ამაღლვებელი ზეიმი. იგი, მე მგონია, სიმბოლურად მთელი ერის სიცოცხლისუნარიანობის, მისი გადარჩენის, მისი უკვდავების ამაღლებული დასტური იყო.

— ჩვენი გვარი შავშეთიდანაა. იმ ავბედითობის დროს დავიფანტენით, ვინ აღმოსავლეთს მიამუშრა, ვინ დასავლეთს, ამიტომ აღბათ ჩვენ კახეთს აღმოვჩნდით, თქვენ კი აქ, აჭარას შეეფარენით.

— თქვა გიორგიმ. ჩაფიქრდა, სახლისაკენ შებრუნდა და მასპინძლურად გადმოგვძახა:

— მობრძანდით. სტუმრებო! ეს ჩემი სახლია, გულთ გეპატიჟებით.

შინაურივით ყველას წინ წავიძღვა, შინ შეგვიყვანა, იქ უხვა, კარგი, ბედნიერი სუფრა რომ იხილა, უფრო გაიხარა, სუფრის თავს მოექცა, ყანწი აიღო და ღიმილით თქვა:

— ამ სახლში თამადაბას ხრავის დაუთმობ. ეს ხომ ჩვენი ლეონიძეების სახლია, მფრინველ ბიჭი ლეონიძე ვარ.

ბედნიერი მასპინძლები დიდებულ თამადას ლოცავდნენ და მის ახლოს ადგილებს იჭერდნენ. დიახ, უხდებოდა გოგლას თამალობა. ყველას ზიზღავდა ორიგინალური სადღეგრძელოებათ, ბრძნული ენაშეობით. მაგრამ სუფრის ამ საპატიო თავკაცობას იგი ბევრგან სიამოვნებით უთმობდა მეგობრებს... მის გვერდით თამალობა კი ძნელი იყო.

წელანაც ვთქვი და ახლაც ვიმეორებ: ეს ძმობის, მეგობრობის სიახლოვის განუმეორებელი ზეიმი იყო. ამ ზეიმში ლეონიძისეული ხმა, ბუხბუხა, გამორჩეული, მეგობრული, დაუვიწყარია ჩემთვის:

მე მიხდა ის ხმა. თავად რომ მეძებს, მოვა. ჩადგება სულში ვით რთველი, აღამიანზე, მიწაზე, ხეზე უჩივთ სიტყვის ვიქნები მოქმელი.

წამოსვლისას, ჩუმაღ შევნიშნე, ლეონიძე სევდიანი თვალებით ზღვის სივრცეში იცქირებოდა. იქ, გაღმა სხვა სოფელია, ჩვენებური, მაგრამ... ჰოდა, მეც უცხოეთში განცდილი მეგობრული შეხვედრები მახსენდება ახლა.

აი, მაგალითი იმისა თუ რა შეუძლია გააკეთოს თუნდაც უცხო კაცის გულში დიდი ხნის დათესილმა მეგობრობის თესლმა.

1960 წელს ამერიკაში მოგზაურობისას, ვაშინგტონიდან ჩიკაგოში მატარებლით მივდიოდით.

გზად მატარებლის რესტორანში
ვისადილეთ. მე შევიგვიანე და
როცა შევედი ჩვენების მიერ და-
კავებულ მაგიდებთან ადგილი
ჩელარ შევნიშნე, ამიტომ დავე-
ქი სხვა მაგიდასთან, სადაც ერთი
ამერიკელი იყო მხოლოდ.

უცნობმა ჩემთან გამოლაპარა-
კება მოინდომა. უმაღლეს ჩვენი
მთარგმნელი მოგვეშველა. როცა
ჩემმა მეზობელმა ამერიკელმა გა-
იგო, რომ ჩვენ ქართველები ვი-
ყავით, ადგილიდან წამოიჭრა.
ყველა ჩვენგანს ჩამოუარა, ხელი
ჩამოართვა და პირლიმილიანი,
ელტაცებით რაღაცაზე ლაპარაკო-
ბდა. მთარგმნელი ძლივს ასწრებ-
და შინაარსის გადმოცემას. უცებ
ჩემმა უცნობმა მეზობელმა ზან-
გი ოფიციალური მოიხმო, რაღაცა
დაავალა და თავის ალაგას დაბ-
რუნდა. მალე ყველა ჩვენთაგანის
წინ კოხტად შეფუთული პატარა
ბოთლებით კონიაკები ჩამოაოი-
გეს.

— „გენერალ მოტორსის“ ინ-
ჟინერი გახლავართ, — ამბობდა
ის კაცი. — დიდი ხნის წინათ
დნებრჰესის მშენებლობაზე ვმუ-
შაობდით რამდენიმე ახალგაზო-
და ამერიკელი სპეციალისტა.
კვირა დღეს კიევში ჩავედით და
ერთ-ერთ რესტორანში ვისადი-
ლეთ. უცებ ოფიციალტმა ჩვენს
სუფრასთან მთელი ყუთით ღვი-
ნო მოგვითანა. ჩვენ უარი ვუთ-
ხარით, არ გვინდა-თქო.

აბოო, გაგვიმართა მომტანმა, აქ
ქართველები სხედან, როცა გად-
გეს უცხოელი სტუმრები იყავით.

პატივი გცეს, რაც ამით გამოჩა-
ტესო. და აი, ორმოცზე მეტი
ლიწადია ვეძებ შემთხვევას, როცა
მე ქართველი შემხვდეს და სა-
გიერო გადაუხადო. დღეს ბედ-
ნიერი ვარ.

მერე აღელვებულმა მოიკითხა
რა პროფესიისა ვიყავი მე და
როცა გაიგო ლიტერატორიად.
ჯიბიდან ამოიღო თავისი საუბრ-
მო საწერი კალმისტრები და ვად-
მოძცა. გთხოვ ამით მშვიდობისა
და მეგობრობისა დაწერო რამეო.

აი, რამდენი ხნის შემდეგ გა-
მოიღებს თურმე ნაყოფს ოდეს-
ღაც დათესილი მეგობრობის კე-
თილი თესლი.

საფრანგეთში ამ რამდენიმე
წლის წინათ, ქალაქ ტულუზას
რომ ვეცნობოდით. ერთი იქაუ-
რი მოხუცი მომიახლოვდა. ლაპა-
რაკზე შეგატყვეთ საქართველო-
დან ხართო, გასმომართა. მე ფრა-
ნგი ბასკი ვარ და თქვენი ნათესა-
ვიო. სავიზიტო ბარათი მომცა და
მიიხრა, მიგულეთ აქა, როგორც
ძმა-მეგობარიო. მე ამის რწმენაც
მეყოფათ.

ხოლო მონპელიეს უნივერსი-
ტეტის რექტორმა მთელი ჩვენი
შეხვედრა იმ სურვილის გაცხადე-
ბას მიუძღვნა, რომ თბილისის
უნივერსიტეტთან დამეგობრება
გვინდაო. აქ, ჩვენს უნივერსიტე-
ტში ხომ ოდესღაც, ცოტა ხნით
თქვენი მწერალი ეგნატე ნინოშ-
ვილი ისმენდა ლექციებსო.

მაგრამ ყველაზე მეტად გულში
ჩამრჩა ვიეტნამში მიღებული მე-
გობრული შთაბეჭდილებანი; მა-

შინ. ჯერ კიდევ ომიანობის ქაშის ვიეტნამში ჩვენდამი, საბჭოელი ადამიანებისადმი, კერძოდ, საქართველოსადმი გამჟღავნებული სიყვარული და პატივი.

ჰანოიში რომ აეროდრომზე დავიშვით და თვითმფრინავის ტრაპზე ჩავდიოდით, შევნიშნე, ერთი ჩნდებოდა ვიეტნამელი ქალი, ყვავილების დიდი თაიგულით ჩემკენ გამოქანდა, მომხვია, აქვითინდა. ყვავილები მომაჩეჩა, „გამარჩობა, გამარჩობა“ — გაიძახოდა.

თურმე საქართველოში ყოფილა რამდენიმე ხნის წინათ, ყოფილა ბათუმში, შევხვედრივართ და ახლა მიცნო, პირდაპირ სახელით მომმართა. ცდილობდა თითო ღერი ქართულიც ეთქვა.

მე ამით არ ვამბობ. დელეგაციის სხვა წევრებს გულგრილად შეხვდნენ-მეთქი.

ჩვენს ხუთკაციან დელეგაციაში ერთი ირკუტსკელი იყო, იქაური განათლების დარგის მოღვაწე. იმ დროს საბჭოეთისკენ მომავალი ვიეტნამელები უსათუოდ ირკუტსკში შეჩერდებოდნენ და, საერთოდ, ციმბირის მხარესთან ახლა უფრო ახლობლური, მეზობლური კავშირი აქვთ. ჰოდა, იმ ირკუტსკელს პირდაპირ გულში იკრავდნენ. რუსულად სიმღერაც კი უმღერეს, ხოლო ჩვენმა თანხმლებელმა დამხვდურთ მიართვა ციმბირული კედარის ნაყოფიანი ტოტები, რაც ვიეტნამში თურმე საოცარი მოწონებით სარგებლობს.

1964 წელი იყო. ამერიკელთა

სამხედრო მეგობრები ჩრდილო ვიეტნამის თავზე ყოველდღე ფრინავდნენ. ქვეყანა დაქუცმაცდებული იყო, მაგრამ ხალხი ნაღდ მეგობრებთან შეხვედრისას, მასპინძლურ გულუხვობას, ღიმილს, სიყვარულის გამჟღავნებას საზღვარი აღარ ჰქონდა.

ბოლო დღეს პრეზიდენტმა ხო ში მინმა მიგვიღო. არ დამაიწყებდა ის წუთები. თავიდან არ ეიცოდით, თუ ასეთი მიღება შედგებოდა, ამიტომ საბჭოური სუვენირები სულ გაცემულ-გაჩუქებული იყო.

მარტო მე აღმომაჩნდა ჩანთაში ერთი სვანური ქუდი და უბრალო წყვილი ყანწი, რაზეც ქართულად „ბათუმი“ ეწერა. დელეგაციის მეთაურმა მთხოვა, პირადად მე გადამეცა ეს უბრალო სასოვარი პრეზიდენტისათვის. ვწუხდი ძალიან, ისეთი მცირე რამ როგორ შევკადრო ქვეყნის მეთაურს-მეთქი, მაგრამ სხვა გამოსავალი არ იყო, არც დრო ითმენდა. შევახვიე ეს ჩემი საჩუქარი ქალაქში, ამოვიღე ილიაში და სასახლის კარებში შემავალთ გაუხედავად გავყავი.

ხო ში მინი უბრალო და თავმდაბალი კაცი იყო. ერთ პატარა მისაღებში შეგვიწვია, გვერდით მოგვისვა და საუბარი დიწყო. დრო ვიხელთე და მოკრძალებით გადავეცი ის ჩემი პატარა სასოვარი. პრეზიდენტი ფეხზე წამოდგა, სვანური ქუდი უმაღვე თავზე დაიხურა და, აქვე ვიტყვი, მთელი მიღების პერიოდში არც

მოუცილებია. მერე ერთი ყანწი გამომართვა, ღიმილით დააკვირდა. გვითხრა, 1949 წელს მოსკოვიდან რომ რამდენიმე დღით საქართველოში მაცილებდნენ, კრემლში საუბრისას ხუმრობით გამაფრთხილეს, უფრთხილდი სავესე ყანწი ხელში არ მიიღო, თორემ ვერ დაცლი, არც უკან გამოგართმევენ და ვერც ძირს დადგამო. სულ ამ ყანწისა მეშინოდა. ახლა კი არ მეშინია, შინა ვარო.

ჩაასხა იმ ჩემ ნაჩუქარ ყანწზე ვიეტნამური სასმელი და ფეხზე მდგარმა ხო ში მინმა საქართველოს სადღეგრძელო დალია.

მართალია, ჩვენი დელეგაცია ოფიციალური იყო და იგი ორა მეგობრული სახელმწიფოს ურთიერთობის შემდგომი სიკეთისათვის იყო გამიზნული. მაგრამ ჭეყანათა მეგობრობა მაინც ცალკეულ ადამიანთა კონკრეტულ კონტაქტებსა და ხასიათებში მიღვანდება და ჯვირისტდება. თუ შენ შენი თბილი გული და წრფელი სიტყვა არ აგრძნობინე იმ ქვეყნის კაცს, შესაძლოა ცუდა სამსახური გაუწიო საკუთარ სამშობლოს. შესაძლოა შენი ერთი მეგობრული ღიმილი და მართალი სიტყვა მთელი შენი სახელმწიფოს სამშვიდობო პოლიტიკის ქეშმარიტი არსის გამომხატველიც გახდეს.

დავდიოდით ვიეტნამის მიწაზე და მეჩვენებოდა, რომ მიწა ჩვენსკენ ხელივით გამოიშვერდა ლერწამს, თითქოს გვეალერსებოდა.

ლერწამი ისე ეხვევა ნიავს, როგორც ქოროხთან, როგორც ბაზალტის ქუთუნი.

ფოთლებს დამიქნევს, სადაც გავიარა და მისმინეო, — თითქოს მაძალებს. ვუთხარ: აქედან ისე არ წავალ, რომ საჭიბონე არ მომცე ღერო, — მსურს ვიეტნამის მწვანე ლერწამში ჩემი ქართული სული ჩაებერო.

საბჭოთა ქვეყნის დიდმა მეგობარმა, თავისი ხალხის ნაცადმა ბელადმა, მსოფლიო მასშტაბის გამოჩენილმა მოღვაწემ, უბრალო ადამიანური ურთიერთობისას, მეგობრული გულახდილობის წუთებში გვიჩვენა კაცურკაცობის მაღალი მაგალითი: საოცარი უბრალოების, თავმდაბლობის, სიხარულის მომნიჭებელი გრძნობა გვაჩუქა. რაა ეს? — მეგობრობა!

როცა ნახევარწელიწადს დიდ საოკეანო გემზე ვმუშაობდი, მახსოვს. იაპონიის ნავსადგურ საკატაში ვიდექით. საღამოს გემთან ადგილობრივი ახალგაზრდობის წარმომადგენლები მოვიდნენ. ჩვენ ისინი გემში მოვიპატიჟეთ და საბჭოეთზე ვესაუბრეთ, ვუჩვენეთ ჩვენებური ფილმები. ორიოდ რუსულის მცოდნეც აღმოჩნდა მათ შორის, მაგრამ საქართველოსი არცერთმა არაფერი იცოდა.

საღამოს დასასრულს საქართველოს შესახებ ერთი დოკუმენტური ქრონიკა ვუჩვენეთ. როცა ეკრანზე თოვლიანი კავკასიონის მწვერვალები აისახა, ხოლო ქვემოთ, ბარში, მწვანე ბეჭობებზე მიფენილი სვანური სოფლები გამოჩნდა, სტუმართა შორის გაუ-

გეგმები ჩურჩული და ჩოჩქოლი
ატყდა. ორი ბიჭი მაინც განსაკუ-
თრებით ხმამაღლა კამათობდა.

მეორე დღეს სწორედ ის ორი
ბიჭი მოვიდა გემთან და მე მთხო-
ვეს ქალაქში გავყოლოდი. დად-
უნივერსიტეტში მიმიყვანეს და ერთ-
ერთი დარბაზის კედელზე გრან-
დიოზული ფოტო-პანო მაჩვენეს.
ეს საქართველოს ჩემთვის ნაცნო-
ბი პეიზაჟი იყო, წინა პლანზე
ხანდაზმული ბერიკაცები ყანწე-
ბით ხელში, მხრებზე გადაგდებუ-
ლი ყაბალახებით მღეროდნენ.

— ეს ეგზოტიკური სურათი
ვილაცისაგან შევიძინეთ. დიდი
ხანია აქაა. მაგრამ არ ვიცოდით
რომელი ქვეყნის პეიზაჟი იყო,
წუხელ კი დავრწმუნდით, ეს სა-
ქართველოა.

მოიტანა ერთმა მსხვილი შავი
ფლომასტერი და პანოს ერთ კუ-
თხეში იაპონურად ჩვენი მამუ-

ლის სახელი გამოსახა, მერე სა-
წერი მე გადმომცა. მე ვიცი და
იეროგლიფების ქვეშ ჩვენი
რად მივაწერე — „საქართველო“.
რუსულის მცოდნე ბიჭმა ამიხსნა,
ჩვენ დიდი სავაჭრო კომპა-
ნიის თანამშრომლები ვართ, ამ
კედელს მეგობრობის კედელს
დავარქმევით. სიცილითა და ზე-
ვნა-ალერსით დავემშვიდობეთ
ერთმანეთს.

შებინდებისას ჩემ კაიუტაში
ვიჯექი და ილუმინატორში ვხე-
დავდი იაპონურ ქალაქს ჭრელ-
ჭრელა რეკლამებით, საოცარი წა-
რწერებით, კოლორიტით. გარეთ
თოვდა. მარტი თავისი თეთრი
ფანტელებით თითქოს შუშებზე
რალაცას წერდა, მე და იმ იაპო-
ნელმა ბიჭმა რომ მივაწერეთ კე-
დლის დიდ პანოს, თითქოს იმ ნა-
წერს აგრძელებდა. მაშინ უბის
წიგნაკში გაჩნდა სტრიქონები:

თოვს, ჩემს შუშებზე ფანტელებით იეროგლიფებს
წერს იაპონია.

დილა მთებზე ნისლეbs რომ მოხვეს,
დავაჯილდოებ უცხო მზერით თოვლიან ქოხებს,
საკვამურები დაართავენ ფიქრების მოხერს,
დაწვება თოვლი ამ დაღალულ გემის ბანებზე,
გამოვა ქალი და თვალებით თითქო დამეძებს,
არ ვიცი ენა, — ალბათ ისევ ღიმილებს გავცვლით.
თოვს და შუშებზე ფანტელებით იეროგლიფებს
წერს იაპონია, უკვე როგორც ნაცნობი კაცი.

ამ რამდენიმე წლის წინათ,
უფრო ზუსტად, 1968 წლის ზა-
ფხულში ქართველ მწერალთა
ერთი ჯგუფი თურქეთს გაემგზა-
რა.

ვიდრე ზოგიერთ ეპიზოდს გა-
ვიხსენებ, მინდა შეიკნინო: ვფი-

ქრობ ზოგჯერ არც გინახავს. არ
იცნობ, მაგრამ ისე, შორიდან წა-
რმოგიდგენია მეგობარი, წარმო-
გიდგენია და თითქოს კიდევ ვაყ-
ვარს. აი, ასეთი მეგობრების შე-
ხვედრა-გაცნობას იღუმალად მკა-
რნახობდა წინათგრძნობა. თურ-

ქეთში ზომ ძალიან ბევრი ჩვენი თანამემამულე ცხოვრობს. ეს კედევ არაფერი, საოცარი ისაა, რომ ოთხი-ხუთი საუკუნით დედა-სამშობლოსაგან მოწყვეტილ აღმაიანებს მშვენივრად შეეჩინარჩუნებათ მშობლიური ანა.

დღეს, როცა ჩვენი ქვეყანა ასე კეთილმეზობლურ, სამშვიდობო, სამეგობრო კავშირებს ახორციელებს თურქეთთან, უფრო მეტად მსიამოვნებს გავიხსენო ჩვენი იქ ყოფნის დღეებში თვითონ თურქი მასპინძლების მეგობრული დახვედრა, მათი განსაკუთრებული გულითაღობა გურჯებისადმი, ჩვენდამი — ქართველებისადმი. ეს სიყვარული და პატივისცემა ჩვენ ფაქტიურად, იქ მცხოვრებმა თანამემამულეებმა მოგვიმზადეს. გურჯი თურქეთში სამეგობრო-სამეზობლო, ჭირში და ღზინში ვამოსადეგი კაცია, გულუხვი მასპინძელი და ხელისგამწყობი, კეთილი, ღმობიერი, სიამართლიანი.

როცა ასეთი სახელი დაუმკვიდრებიან იქაურ გურჯებს, უკვე ჩვენც გავვიადვილდა ნდობისა და ყურადღების მოპოვება.

მახსოვს, სტამბოლის ერთ ქუჩაზე წყლის დასალევად პატარა სავაჭრო ურიკასთან შეეჩერო. ბიჭმა წყალი დამისხა, იგრძნო უცხოელი ვიყავი. მკითხა, სადაური ხართო, როგორც გაიგო ვინაობა, უმაღლე გადადმო მოთამაშე ბიჭებს გადასძახა თურქულად — ნიაზ, ნიაზ! შავტუხა ბიჭუნა მოვარდა, წაბლისფერი ქოჩორო

და თვალები მეცნო. მიცინოდა ვუცხოდი, უსიტყვოდ მოვიხუტე მკერდზე. მისი მეგობარი გვეყვებოდა, ზომ განახე თქვენებურიო. სხვათაშორის, ამ სტამბოლელმა ქართველმა ბიჭუნამ სუსტად იცოდა მშობლიური ენა. შემომჩვილა — ნენეი ადრე მომიკვდა და ქართული ამიტომ კარგად ვეღარ ვისწავლეო.

არ მაეწყდება სევდიანად პირმლიმარი ის სტამბოლელი ბიჭი, მაგრამ არც ის წყლის გამყიდველი თურქი ბიჭი მაეწყდება. თავისი მეგობრის გულისძგერისა რომ ასე იცოდა, მშობლიური ქვეყნის კაცს შეახვედრა. სახარული აჩუქა. ადრე დედაწართმეულ ქართველ ქაბუკს, რომ ის თურქი მეგობარიც არ აღმოჩენოდა, განა თავისთავში გადაარჩინდა სიზმარივით შორეული, მშობლიური მემლექეთისადმი სიყვარულს და ნატვრას?

პროგრესული და პოპულარული თურქი მწერალი აზიზ ნესინი, რომელიც ყოფილა საქართველოში, ალალი მეგობრულობით თავს დაგვტრიალებდა ყოველდღე.

ერთხელ მან გვითხრა: არ ეიცოდი ჩვენი მწერალი და თეატრალური კრიტიკოსი ჰაიათ ასილიაზიჩი თუ ლაზი იყო. ლაზები კი ქართველთა მოდემისანი არიან, ასილიაზიჩის პატივისცემა გამიორკეცდაო. აი, თურმე რატომ გამოირჩევა ის გულუხვობითა და მეგობრისადმი თქვენებური ერთგულებითო.

მე იქ უნახავ მამიდას შეეხვედი და უცნობი ბიძაშვილებიც აღმოვაჩინე. მაგრამ ნათესავთა შეხვედრა და ურთიერთ სიყვარული, რაც უნდა მღელვარე იყოს, ის მაინც ტრადიციულ, დაკანონებულ კალაპოტშია მოქცეული. იგი კანონიერია და ჩვეულებრივი, ამაზე აღარას ვიტყვი.

მაგრამ სტამბოლელ ხუთ ძმა—კორტანიძეთა შესახებ ნამდვილად არაფერი ვიცოდი. ისინი ძმობა-მეგობრობის გრძნობამ მოიყვანა ჩვენ სანახავად. უფროსი — ხასანი საქმოსანი კაცია, სტამბოლის ერთ-ერთ ახალ რაიონში მთელი უბანი აღუშენებია. სხვა — თაშორის. ქალაქის მერიას ამ უბნის მთავარი ქუჩისათვის „ხუთი ძმის“ ქუჩა უწოდებია.

მახსოვს, იმხანად კორტანიძეები თავის უბანში ახალი დიდი შენობის ფუძეს ჰყრიდნენ. ეს დიდი საკონცერტო დარბაზი იქნებოდა, გვიტხრეს და გვთხოვეს ღრმად გაჭრილ მიწაში. იმ ახალი წაგებობის ბალავრის ჩასადებად რომ იყო გამზადებული, საქართველოდან ჩამოტანილი რაიმე ნივთი ჩაგვეგდო. ზოგმა ხურდა ფუთი ისროლა, ზოგმა კიდევ სხვა რამ.

ხასანმა დაიფიცა, როცა შენობა მზად იქნება, სეზონს მხოლოდ საქართველოდან მოწვეულ საკონცერტო კოლექტივს გავახსენებო.

სალამო იყო, ირგვლივ დიდი ქალაქის ჩირაღდნები ელვარებოდა

თა მისი მძლავრი სუნთქვა გვექმნოდა.

უცხო, შორეულ, ჩვეულებრივ განსაკუთრებით მტკივნეულად ნაცნობ ქალაქში რაღაც სხვანაირად შთამაგონებლად მოქმედებდა სულზე და გულზე ოდესღაც მუჰაჯირად წასულ ჩვენებურებთან შეხვედრა. კაცი, სტამბოლის სრულუფლებიანი მოქალაქე, მოღვაწე, მისი ახალი აღმშენებელი, თითქმის სხვანაირად აღზრდილი, სხვანაირად განათლებული, სხვა სამყაროში, სხვა იდეალებით ჩამოყალიბებული ზნე-ჩვეულებით. გელაპარაკება შენებურ ენაზე; მშობლიურ ენაზე. უფრო მეტიც — უკვე ლაპარაკობდა მამაჩემის, ჩვენებური გლეხიკაცის შინაურ ენაზე. ასეთი სოფლური, ჩვენებური აქარულ-შავშეთური დიალექტებით გაწყობილი ენა წაიღო ბაბუამისმა აქედან და უკვდავი სოცოცხლის ფესვი ჩარგო შვილთა და ბაღიშთა სულებში.

როგორაა ჩვენი მემლექეთ-საქართველოო, ყოველ წაბიჯზე გვეკითხებოდნენ. რაც უნდა ბევრი მეთქვა, მაინც ისევე ამას გვეკითხებოდნენ

სწორედ იმ დღეებში ამაზე ვახინდა ლექსი:

მითხარ, როგორია მემლექეთი,
ჩემი სანატრელი საქართველო,
რამე იმნაირი გამაგონე,
გული დაკოდილი გავამრთელო.
მითხარ, როგორაა მემლექეთი
მცხეთა, ქობულეთი, კახაბერი,
იგი ნიადაგ თუ არ ვახსენე.

მაშინ ერთი წუთიც დამაბერებს.
მითხარ, როგორაა შემდეგეთი,
ჩვენ აქ არ გავიგონოთ ჩამქრალეები,
იზმითს, ეგეოსის ნაპირებზეც
ვაგეთ საქართველოს სახლ-კარები.

ოჯახში მიგვიწვიეს. ახლო-მა-
ხლო მცხოვრები ჩვენებურები.
ქალები, ბავშვები სულ აქ შეყრი-
ლიყვნენ. ბავშვები გვეხუტებოდ-
ნენ, კიბეებზე გვეგებებოდნენ.
წიგნებს გვთხოვდნენ. „დედა
ენა“ თუ წამოგვიღეთო. ანბანი
ქართული გვინდა ვისწავლოთ და
ჩვენებურ ენაზე წერილი მოგწე-
როთო, თქვენი ამბავიც მშობლი-
ურად გვინდა წავიკითხოთო.

ჰოდა, შინ რომ შევედი, და-
ბაზში მოხუცებულები შეყრილი-
ყვნენ. ცხონებული ბესო ქდნტი
არ დაიბნა. მოდიოთ, გვითხრა.
ლექსები წავუკითხოთ აქ მოსულ
თანამემამულეებს. ალბათ ქართ-
ველი პოეტისაგან ლექსი ამათ
არც მოუსმენიათ, რა იქნება ამა-
ზე მეტი მადლი. აბა, პოეტებო.
ხმა ამოიღეთ!

რატომღაც პირველი სიტყვა მე
მერგო. არ ვიცი რატომ. მაგრამ
პირდაპირ დავიწყე ლექსი თბი-
ლისზე:

ნუ დამიძახებ სტუმარს იმიტომ,
რომ უშენობა მწვადა ასწლობით.
შვილი მშობელთან ველარ მოვიდა.
ველარ იცნობდა ნაცნობს ნაცნობი.
მე მარადიდში დამრჩა მარჯვენა,
ხიხანის ციხედ ვიყავ ქვეშა
და შენი სიტყვის გაღასარჩენად
იღეწებოდა ჩემი სხეული.
მე შენ მიწის ერთი კენჭი ვარ
და შენი ზეცის ერთი მერცხალი,
მე საქართველოს დიდი სიმღერა
გულში ჩავინთე, ვით ნაკვერცხალი.

ამას თქვენი სახელითაც ვამბო-
ბდი, მეგობრებო-მეთქი, ვუთხ-
არი. ეს სტრიქონები ჩვენებურ
დიდ დარბაზებში მითქვამს
მხურვალე ტაშითაც გამიხარია.
მაგრამ იქ, სტამბოლელ ქართვე-
ლთა თვალში დანახული კურცხა-
ლი, მათი — მშობლიურ სიტყვას
დანატრებული გულების ფეთქვა.
იმ ერთ ოთახში დატეხული ოვაცია
საქვეყნო დიდებად მერგო, ავმა-
ღლდი და კიდევ ერთხელ ღრმად
დავიჯერე, რომ პოეზია მუდამ
საჭიროა.

ამ ბოლო დროს საერთაშორისო
სო ამბები, განსაკუთრებით ის
ამბები, რაც საბჭოთა ქვეყანასა
და თურქეთს შორის ხდება, ამ-
ბები ჩვენი ორი ქვეყნისა და ხა-
ლხის მეტი სამეგობრო დაახლო-
ებისა, ჩვენი კულტურებისა და
ხელოვნებათა მეტად გაცნობისა,
თითქოს ამსუბუქებს იმ სევდას.
თანამემამულეებთან მაშინდელ-
მა განშორებამ რომ დატოვა
ჩვენს გულებში. ეს კარგი ნაბი-
ჯია, საიმედო, საჭირო.

შინმოსული უცხოელ მეგობ-
რებს რომ გაიხსენებ, გინდა არა.
მარტო ფიქრი, არა მარტო შენი
გულის ზრახვანი, არამედ შენა-
მიწის თვით ბალახიც, ხეც, ჩანჩ-
ქერიც გრძნობდეს შენს განწყო-
ბილებას. ხედავდეს დედამიწის
ყველა კუთხეში შენს კეთილ მო-
კეთეს, შენს მეგობარს, ასეთ
დროს მე მითქვამს:

ხე, როგორც მიწის მაღალი ხელო,
ხე, რამაც ამდენ ავდარში გაძლო,
ხალხებო, ცაო, ზღვაო და ხმელო,
თქვენც ხელივით გაწვდილა სამშაოდ.

მეგობრობისა და სიკეთის და-
წყწყება არავის ძალუძს.

ასევე მინდა იმის მაგალითი ვა-
ვიხსენო, თუ შორეულ ქვეყანა-
შიც კი ხანდახან როგორ გაგაბე-
დნიერებს კაცს ღოღმე შენი თა-
ნამემაჟღერის მიერ ოდესღაც და-
ტოვებული მეგობრული სიკეთე.
ამ რამდენიმე წლის წინათ უნგ-
რეთში ყოფნისას. ბალატონის
ტბასთან ერთ ვენახოვან სოფელ-
ში გლეხთან მიმიწვიეს.

რთველი იყო. დიასახლისმა
გრაფინით ქაფმოდებული ყურძ-
ნის წვენი მოიტანა. უნგრულად
მიგვიპატიყა, მაგრამ ერთი სიტყ-
ვა ყურს მოხვდა „მაჰარი“.

თქვენც მაჰარს ეძახით ახალგა-
ზრდა ღვინოს-მეთქი? — ვიკით-
ხე გაოცებულმა, ხნიერი დიასახ-
ლისი ღიმილით მოგვიყვა და თა-
ნაც სარკმლიდან, იქით დიდ მიწ-
დორს გვიჩვენებდა. ომის დროს,
საბჭოთა არმია რომ გერმანელებს
მირეკავდა, აი ამ მიწდორში ცეც-
ხლმოდებული ტანკი დაეინახეთ
ქაღვბმა. გულმა გვიგრძნო, შიგ
ადამიანი იქნებოდა. ტრანშეები
გავძევრით. ახლოს რომ მივედი,
შევნიშნეთ აღმოდებული კაცი
ნახევრად ამოსულიყო და იწვო-
და. მივეშველეთ, ცეცხლი ჩაუქ-
რეთ. ძლივს სუნთქავდა. სოფელ-
ში მოვიყვანეთ, მოვასუღიერეთ
და აი ამ სახლში ბინა მივეცით.
გამოკეთდა. გვითხრა, საქართვე-

ლოდან ვარო. შევეტუნა. ~~გერმანი-
ლა~~ ლამაზი ბიჭი იყო. სეშტეშტო
მიწურულს დაღწილ-~~მისმინებდა~~
ზვრებიდან თითო-ორილა კალა-
თი ყურძენი ძლივს გამოგვეჭნა.
იმ ბიჭმა მოწურა წვენი, დააყენა.
ორ დღეში დაგვალევინა და თქვა,
ამას მაჰარი ჰქვიაო. მერე, უნგ-
რულად, ყველანი ღვინოს პირველ
დღეებში ჩვენც მაჰარს ვეძახათ.
სხვა სოფლებშიც გადავიდა ეს
გამოთქმა და, მგონი, მთელ უნგ-
რეთს მოედო.

დიასახლისს ნენი ერქვა სახე-
ლად. ეუთხარი, ჩვენში დედას
მიმართავენ ასე-მეთქი.

და ომიდან ოცდაათი წლის შუ-
მდგვ ახალი მაჰრით უნგრელმა
ქალმა იმ ბიჭის — ქართველი
ჯარისკაცის სადღეგრძელო და-
ლია, მე კი უნგრელი დიასახლისი
დავლოცი, როგორც დედა.

აგერ, უფრო ახალი მაგალითა.
თუ როგორ ეხმარება უბრალო
ადამიანთა შორის ნდობისა და
მეგობრობის გაღვივება სახელმ-
წიფოთა და მთავრობათა ურთი-
ერთგაგების მკვიდრი ატმოსფე-
რის შექმნას.

საბჭოთა და გერმანელი ხალ-
ხების დღევანდელი სამეგობრო
ურთიერთობის ლამაზი მაგალი-
თია საქართველოს და გერმანიის
ფედერაციული რესპუბლიკის საა-
რის ოლქის, ქალაქების თბილისი-
სა და საარბრიუკენის კულტურუ-
ლი ურთიერთობანი.

რა მომხიბლავი ადამიანური
სითბო და სიყვარული დაგვახვე-

დრეს შარშან საარბრიუკენის კულტურის მოღვაწეებმა, როცა იქ ჩავიდა ქართველ მწერალთა ჯგუფი მორის ფოცხიშვილის, ოთარ ჭელიძის, აწ განსვენებული ნოდარ რუხაძისა და ამ წერილის ავტორის შემადგენლობით.

ჩვენი დიდებული პოეტები მორის ფოცხიშვილი და ოთარ ჭელიძე ჩემი დიდი ხნის მეგობრები არიან. მაგრამ უცხო ცის ქვეშ გატარებულმა რამდენიმე დღემ სულ ახლად გაგვაცნო და შეგვაყვარა ერთმანეთი.

მარტინ ბუჰონი, შავულვაშიანი, მაღალი, მკვირცხლი ვაჟკაცი, პოეტი და ჟურნალისტი. მათავა ამ წამოწყებებისა. იგი, აეროდრომზე რომ დაგვხვდა, მოგვხვია და თქვა, მე გერმანელი ქართველი ვარო. იმავე საღამოს თავის ბინაში წაგვიყვანა. მთელი სახლი ქართული სუვენირებით, ნახატებით, დოქებით, ჭედური ნიმუშებით იყო მოფენილი. ეს კი მინიატურული საქართველოა ჩემთვისო.

მარტინი, რა თქმა უნდა, თავისი მშობლიური ქვეყნის დიდი პატრიოტია. მაგრამ საქართველოს სიყვარული სწორედ თავისი პატრიოტიზმის ასამაღლებლად გამოადგა. ამასთან საქართველო ზომსა და დასავლეთ გერმანიას შორის ახალი საიმედო სიახლოვის ასაშენებლად ივარგებს.

ერთ-ერთ მიღებაზე, ქალაქის ბიბლიოთეკაში, ჩემს გვერდით

აღმოჩნდა ვილაც ხმელი, უფერო, ლი მოხუცი. იგი დიდხანს იყო, მერე უცებ ხმადაბლა წყო რუსულად საუბარი. როგორია ახლა თბილისში დიდუბე. ომის დროს ტყვედ მოვხვდი და თბილისში გამამწესეს სამუშაოდო. მითხრა. ჩემი მეგობრობა მაშინ. იმ საშინელი მტრობის დროს დაიწყო საბჭოთა აღამიანებთანო.

წარმოიდგინეთ, ტყვე, დამარცხებულ, ყოფილი ნაცისტური არმიის ჯარისკაცს, რომელსაც იმ გამწარებულ დროს ჩვენში, ომით გულდაკოდილი აღამიანები, ბუნებრივია, ვერ მიეფერებოდნენ. ვერ აგრძნობინებდნენ ჩვენებურ გულითადობას, მაინც უგრძნია, მაინც უცვნია ის მთავარი, კეთილი და ლამაზი, რასაც ამდენი ხნის შემდეგ თვითონვე მეგობრობა უწოდა. ამ სევდამორეულმა გერმანელმა კაცმა გამიმხილა, რომ ჰყავს ერთი გადმოხვეწილი ნაცნობი, უკრაინელი, მაგრამ იმან საბჭოთა ქართველების ნახვა არ მოისურვაო. მე მივხვდი რატომ შეეშინდა იმ უკრაინელს ჩვენთან გამოჩენისა. იმას ალბათ საკუთარ სამშობლოსთან შეხვედრისაც ეშინია და რცხვენია.

და იმ წამს ჩემი უკრაინელი ძმები გამახსენდა: კოროტიჩო, პავლიჩო. სხვები და გული გამიმრთელდა სხვა, უფრო მძლავრი. მარადიული მეგობრული სიხარულის მაღლით.

ასე იყო იმ შორეთებში.

მაგრამ ყოველთვის, სადაც არ

უნდა იყო, რაღა თქმა უნდა. თვალწინ ისევ შენი საკუთარი მამული გიდგას.

დასალოცავო, დაუღალავო მიწავ და ხალხო.

სისხლო მამათა,

ხან თუ დუნია სუფრად დასახონ.

შენაც დადგები თავში თამადალ.

არ ხარ მომავლის მშვიდალ

მჭვრეტელი.

არც მოგიხდება გულდამშვიდება,

იყავ სიკეთე განუწყვეტელი,

ღედავ, ნურაფრის შეგეშინდება!

სიყვარულსა მალვა უნდაო, კარგად ნათქვამია ერთ ლექსში. მე მგონია, ზოგჯერ მეგობრობასაც უნდა მალვა.

ყველას ხომ ვერ აუხსნი დაწვრილებით ესა თუ ის მეგობარი, რომელიც ხშირად გხვდება, რომელიც შენთან დადის, რამ დავი-ახლოვა, რა ურთიერთობა გააკვშირებს, რაშია საქმე. ზოგიერთი მეზობელი, ან უბრალო ნაცნობი ექვის თვალითაც გიცქერის, ვაგჭორავს, რას არ იფიქრებს.

საქართველოში შენ ერთი მაინც არ იტყვი, როგორც იტყვან სხვებიო, ეუბნება დიდი გალაკტიონი თავის ერთ ჩვენთვის უცნობ, სანდო მეგობარს.

1944 წლის წვიმიან გაზაფხულზე, სოფლიდან ჩამოსული პიჭი სასტუმრო „პირველ მაისთან“ დავდგებოდი და ველოდი ვიღაცის გამოჩენას. ეს „ვიღაცა“ გალაკტიონი იყო. იგო ამ სასტუმროში ჩერდებოდა ხშირად. გამოვიდოდა უზარმაზარი პორტფელით ხელში. ვიღაც უბრალო კაცი დაემგზავრებოდა, ალბათ ნა-

ცნობი, ან მეგობარი. აი, იმას ვა-
უჩერდებოდა, დინჯად, ეგადაეგა-
ბით ესაუბრებოდა პოეტს. შავსა-
იშვითად დამინახავს ქუჩაში მი-
მავალი და მოსაუბრე რომელიმე,
ღედაქალაქელი პოეტი, ან ცნო-
ბილი ლიტერატორი.

დიდი ხნის მერე თბილისში შე-
მხვდა, მიცნო, რომ ბათუმელი
ვიყავი, მაგრამ გვარი არ იცოდა.
მკითხა, ხალვაში მეთქი, მივუგე-
შეჩერდა, ჩაფიქრდა.

— ბატონო გალაკტიონ, მეგო-
ბარი ხომ არავინ გყოლიათ ხალ-
ვაშებიდან — ვკითხე უეცრად.

— ხალვაში? იცი, ძამიკო,
ოდესღაც წიფის გვირაბში, ღა-
მით მატარებელი გაჩერდა. რუ-
სეთიდან ებრუნდებოდი, ცხრაას-
თვრამეტი იყო მგონი. შეშინებუ-
ლი მგზავრები ძირს დაეშენენ და
წინ გაემართნენ. რა მოხდაო. მეც
გავყევი. ორთქლმავალი გვირაბი-
დან გასულიყო და ტყესთან ბინდ-
ბუნდში ქშინავდა. წინ, რელსებს
შორის, დავინახე მალაღი, შავკა-
ბიანი ქალი იდგა. ადგილიდან არ
იძროდა. ორთქლმავალი სულ ახ-
ლოს მიდგომოდა. ალბათ მემან-
ქანემ ძლივს მოახერხა შეჩერება.
ყელმოღერებით იდგა მდუმარე
და სადღაც ზემოთ იცქირებოდა,
თითქოს ზედ მოსულ მატარებელს
ვერც კი ამჩნევდა. რა ნაზი იყო,
სათნო, საოცრად ლამაზი, მაგრამ
ვაყვაცური. ახლოს მისვლაც ვერ
გაბედა ვერავინ. რაღაცნაირი ჯა-
დოთი გაგვაშეშა სუყველანი და
ასე ხმაგაქმენდილნი ვუცქერო-
დით მას.

ამ დროს, უკან, მატარებლის
ერთერთ ვაგონთან ჩოჩქოლი, შე-
ძახილები და გასროლაც გაისმა.
თურმე ვაგონში იარაღი ეწყაო. ქა-
რთველი რევოლუციონერების
დასარბევად გამოგზავნილი. გა-
ტეხეს ვაგონი და ეს იარაღი სულ
ტყევი გაზიდეს იმ რევოლუციო-
ნერებმა.

ეს ქალი აღბათ მათი გამოგზა-
ვნილი იყო, რათა მატარებელი
გაეჩერებინა.

თქვა და უხმოდ ჩაიკისკისა ვა-
ლაკტიონმა. გამიღმა, მითხრა:

— არც კი გამოვლაპარაკებო-
ვარ, მაგრამ ის ხალვაში ჩემა
ცხოვრების მეგობარია.

ყაისინ ყულიევი, სახელოვანი
ბალყარელი საბჭოთა პოეტი, რა-
ინდული ხასიათის მეგობრული
კაცია. მოსკოვში უმაღლეს ლი-
ტერატურულ კურსებზე რომ შე-
ვედი, ის ამთავრებდა წელიწადს
ერთად ვიყავით. სულ საქართვე-
ლოზე მეკითხებოდა. გავივლი-
დით, სადმე დიდი სახლი მომე-
წონებოდა, ის დამტუქსავდა. რად
გინდა, მთაში რომ ქოხი გაქვს,
ის ყველაზე დიდია შენთვისო. ეს
მართლაც ასე იყო, მაგრამ ვერ
ვამბობდი. მერე გულახდილად
ვთქვი:

სხვა არაფერი არ მინატრია,
პატარა ოდის და ეზოს გარდა,
როცა აკვანი ირწყევა კართან,
როცა სიცოცხლეს მთათა და ბართა
ადამიანის ყოფნა ატყვია.

მაგრამ საოცარი ის იყო, ამ
ცოტა ხნის წინ ტურისტად პარი-

ზში ყოფნისას, ერთერთ
პროსპექტზე, საღამოთი. როცა
რამდენიმე წვერი ჩვენი ჯგუფისა
ვსერილობდით, ვილაცამ მძიმედ
ხელები მომხვია. შევხედე
ისინი. თავზე სვანური ქუდი ეხუ-
რა.

აი, რას ნიშნავს მეგობრობაო.
მითხრა და თავზე ხელი დაიდო.

— თბილისში რომ ჩახვალ, რე-
ვაზ მარგიანს უთხარი აუცილებ-
ლად, შენი ნაჩუქარი სვანური
ქუდით ყაისინ ყულიევი პარიზში
დასეირნობდა-თქო.

გამორჩეულად გულმართალი,
პატიოსანი და სიტყვაგაუტეხელი
კაცი იყო პოეტი ვიქტორ გაბეს-
კირია. დედამისი ბათუმში ცხოვ-
რობდა აგერ აქობამდე. საწყალი
ქალი ქუჩაში რომ გვიცნობდა
რომელიმე აქაურ ლიტერატორს.
ტირილით შემოგვჩვივლებდა, უბ-
ედური ვარ, ვიქტორი რა ხანია
აღარაა, მე კი ისევ დავბანდალობ
ამ დედამიწაზეო.

ჰოდა, ერთ ზაფხულს ვიქტორ
გაბესკირია და მასავით ადრე
ჩვენგან წასული კრიტიკოსი ვლა-
დიმერ ზამბახიძე, რომლებიც
ძველი მეგობრები იყვნენ, ბათუ-
მში ჩამოვიდნენ.

ძალიან უნდოდა ვიქტორს ჭო-
როხისა და მაჭახლის ხეობების
ნახვა. ჩავსვი „მოსკვიში“ და
ორივე მეგობარი ქალაქგარეთ წა-
ვიყვანე. მთელი დღე მაჭახელში
დავრჩით. ბადეც ჩავაფინეთ მდი-
ნარეში რამდენიმე ალაგას და
ცოტა თევზიც მოგვყვა. ბადურა
ნანადირევით ვიქტორს ეჭირა ხუ-

ლში. უცებ მესმის კამათობენ მე-
გობრები. მალე ხმას აუწიეს და
თითქმის ერთმანეთის ლანძღვაც
გაუბრეს. მოვიხედე, ერთს ხელში
ლიფსიკა თევზი უჭირავს და ამ-
ტკიცებს, ეს ჭანარიაო, მეორე ამ-
ბობს, არა, ეს მურწაო.

იტყვიან, მეგობრისგან უბრა-
ლო რაღაც ადვილად გეწყინე-
ბაო. ალბათ ასე დაემართა იმა-
თაც.

ისე გაიბუტნენ, საღამომდე
ხმასაც არ სცემდნენ ერთმანეთს.
შევწუხდი, მაგრამ თითქოს ეს
ამბავი მე არც გამიგია. ისეგ ისე
ვუყვებოდი ორივეს წინანდელ
დაწყებულ სათქმელს. ვეფერებო-
დი ორივეს. შინ მივიყვანე ჩემ-
თან, პატარა სუფრა გავმართე,
ჩვენი მცირე ნანადირევიც გავი-
ტანე. ბოლოს შევარიგე მეგობ-
რები, დავამშვიდე. მიხაროდა,
თუმცა გენახათ თვითონაც რო-
გორ უხაროდათ.

წყენა, რომელმაც თვითელს
ალბათ ძალიან მალე გადაუარა,
შეიძლებოდა კარგა ხანს ვერ გაე-
ღევენათ ჩაურევლად.

— ავაშენა ღმერთმა, რომ მოგ-
ვეხმარე და შეგვარიგე, — აცე-
ნოდნენ წასვლისას.

ბოლო ადამიანები, მეგობრე-
ბიც, რომელთა საქმეში ვერ ჩაე-
რევი. შეიძლება კარგა მოზრდი-
ლი გაუგებრობაც მოხდეს მაო
შორის, შენ გარედან ატყობ.
სრულიად უმნიშვნელო რაღაცის
გამო, მეგობრები უნდა დაშორდ-
ნენ ერთმანეთს. სული გთხოვს,
გული გერჩის — მიხვდი, უთხ-

რა ორი ღერი სიტყვა და ატყობა-
ფერი განელდება, გაიფანტება
ეჭვები, შეწყდება საყვარელთა
განუყოფელი ურთიერთობა.

მაგრამ თუ მიეკარე, ამოგადე-
ბენ. ვიქტორი სხვა კაცი იყო.
იგი გულმართალი, პატრიოტული
პოეზიის ტრფიალით ცოცხლობ-
და. ბევრი თავისი წრფელი აღ-
ტაცება და მოსაზრება პოეზიაში
გამოუთქვამს თავის დროზე, რის-
თვისაც ზოგჯერ მეგობართა საყ-
ვედურებიც დაუმსახურებია, მა-
გრამ უკან არ დუხევია.

1960 წლის ზაფხულს „ლიტე-
რატურულ საქართველოში“ და-
ბეჭდა ჩემი ლექსი „გენაცვალე“.
პარასკევი დღე იყო. კვირას კი
„კომუნისტში“ ვიხილეთ ვიქტორ
გაბესკირიას აღტაცებული წერა-
ლი ამ ერთ ლექსზე.

მას, ალბათ, მოწონებოდა, რომ
ამ ლექსში ქართველი კაცის მე-
გობრული გულის, მისი უძველ-
ესი მასპინძლური ტრადიციის
ხოტბაა.

ერთი ჩვეულებრივი ლექსი
იყო. ასეთი საქვეყნო ქება რაღაც
გადაჭარბებული მომეჩვენა. იმ
დროს პირადად მე ვიქტორს ვერ
კიდევ მხოლოდ საღამოთ ვიცნო-
ბდი.

ვინ რა იფიქრა არ ვიცი, მაგ-
რამ მე ხომ ნამდვილად ვიცოდა
და მჯეროდა — თავისი გულის
კარნახით თქვა ის სიტყვა ვიქტო-
რმა.

მეგობრობამ და ადამიანთან სი-
ახლოვის სურვილმა არ იცის სი-
ძნელის წინაშე ქედმოხრა.

ჯერ კაცს არ იცნობ, მისკენ კი-

გული გეძახის. შარშან ქართველ მწერალთა ჯგუფი გვეწვია თბილისიდან. კარლო კალაძეს თავისი მეუღლე, ცნობილი ხელოვნებათმცოდნე, გულიკო ჯაფარიძე ახლოდა. სახელოვან პოეტ კარლო კალაძეზე ერთხელ ქედაში გლეშამა მითხრა: ჩვენი კარლო სიცოცხლის მუგუზალიყო. გულიკო კი მე ვიტყვოდი, სიცოცხლის ანთებული სანთელი იყო.

მოეწყო ისე, რომ ვახტანგ წულუკიძემ, აჭარის განათლების მინისტრმა, თავის მშობლიურ ტბეთში მიგვიბატოცა. სექტემბერი იყო. მთაში თოვდა. გულიკო ულმობელ სენს უკვე საკმაოდ მიესუსტებინა. მაგრამ მთაში წასვლა, ძველი აჭარული ოჯახის გაცნობა, სადაც დედა — ქალი მისი თახამოგვარე ჯაფარიძეა, მაინც მოიწადინა. კარგად აიტანა აღმართები. დიდებული ღამე გავატარეთ ტბეთში. ენით აუწერელი და დაუფიქსარი შთაბეჭდილება წამოვიდეთ.

გულიკო სიხარულით ტიროდა. რა ხალხი ვნახე, რა მეგობრები გავიჩინე. ას წელიწადს არ დამავიწყდებიანო.

დიახ, ახალი შეთვისებული მეგობრობა მთელი საუკუნის ვადით ჩაასახლა გულში გულიკომ. თავად კი ორიოდ თვეში ჩვენგან სამუდამოდ წავიდა.

შემდეგ გახეთქი წავიკითხე კარლო კალაძის ახალი ლექსები. პირველად შევნიშნე მის სტრიქონებს ასეთი რამ: სევდა, ტკივილი, მარტოობის ულმობელი

გრძნობა. ძნელია შეჩვეულები, ცნობრების ერთგული შეგორება დაკარგვა.

ამას წინათ მოსკოვში ვიყავით. დიდი ილიას საღამო გაიმართა დედაქალაქში. ქართული ყვავილები ჯერ პუშკინთან მივიტანეთ, მერე — რუსთაველთან.

ამ ორი ბრძენკაცის ორი ძეგლი მოსკოვში ყველაზე ღამაზ ადგილებზე დგას. ეს იმას ნიშნავს, რომ რუსეთის უძველესი და უდიდესი ქალაქი ჩემი ზიარიცაა, არა თუ ზიარი, იგი ჩემია მთლიანად. და ამ „ჩემსას“, მაღალსა და მარადიულს, დაპატრონებია თვით რუსთაველი — მაღალი და მარადიული.

ამას რომ ვუიქრობდი, ბალშია გარუზინსკაიაზე ვიდექით შოთას ძეგლთან და კიდევ ერთი აზრი მიმწიფდებოდა გონებაში, აზრი იმისა, რომ ეს ჩვენი გადამრჩენელი და განმაახლებელი — ხალხების დიდი მეგობრობა არა დღეს, არამედ თვით რუსთაველიდან დაიწყო.

მეორე დღეს ლიტერატორთა სახლში ქართული ლექსის საღამო გაიმართა. ყველაზე გამოჩენილი რუსი პოეტები მოვიდნენ, პოეზიის ყველაზე უკეთესი მოყვარულნი შეიკრიბნენ.

რამდენი საზრუნავი აქვს მოსკოვს, მთელ ჩვენ სახელმწიფოს, რამდენი რთული საშინაო და საგარეო საკაცობრიო საკითხია გასარკვევი, მოსაგვარებელი, რა გონება, რა შრომა, ენერგიის დამბვა ჭირდება ყოველივე ამას.

მაგრამ ამოდენა ქვეყნის პატ-
რონმა და წარმმართველმა ძალამ,
მისმა პარტიულმა უმაღლესობამ
საჭიროდ და აუცილებლად ჩათ-
ვალა, რომ სწორედ ახლა სამშო-
ბლოს დედაქალაქს ქართული კუ-
ლტურის ზეიმი გაემართა.

ეს ჩვენი მეგობრული ცხოვრე-
ბის კანონის არსიდან მოდის. ეს
ჩვენი მუშაობის და არსებობის
წესია. ამიტომ იგი გულწრფელი,
ბუნებრივი და უშუალო გამოვი-
და.

საღამოზე ერთად, შეწყობილად
აქდებდა ქართული და რუსული
სიტყვა. აი, ეს იყო ენათა ძმობის,
ენათა მეგობრობის, მათი ერთად
სიცოცხლის დაუვიწყარი დემონ-
სტრაცია.

სახელს, ჩვენ ვიცით, აამაღლებს კარგი კაცობა,
სხვა ყველაფერი სახელს დამარხავს,
მარტო საკუთარს?
ჩემს სახელსაც დააქუცმაცებ,
თუ მეგობარი კაცი არა ხარ.

თანაც ვფიქრობდი: ჩვენ ერთი
დიდი, საძმო დროშა გვიფარავს,
მაგრამ თვითეულს კიდე თავისი

დასასრულ ჩემთან მოვიდა
ვლადიმერ სოლოუხინი. საჭირო-
ველოს გულითადი მეგობარი. მის
მი ოჯახის მეგობარი დასაწყისი
ლა, ძალიან მომენატრა ქობულე-
თი, აჭარის მთები, შეიძლება ამ
ზაფხულს შეგაწუხოთო. გულით
დავპატიყე. დავპირდი, შინ ვიქ-
ნები, გელოდები-მეთქი.

როგორც იტყვიან, ღმერთმა ნუ
მოგვიშალოს ეს ერთმანეთის ნა-
ხვის, ერთმანეთთან მისვლის იმ-
ედი და ამით განცდილი კმაყოფი-
ლება.

ბევრი გახმაურებული სახელი
ვიცით, მაგრამ არ ვიცით ამ სა-
ხელის პატრონი კაცობაში რო-
გორია. სოლოუხინი კაცობაშიც
კარგია. ერთხელ ვთქვი:

სიცოცხლის დროშა აქვს, თავი-
სებურად გულში შენთებული.
ამიტომ ჩემთვის ვიმეორებდი:

ჩემი ღლეებიც დაკეცილა,
როგორც დროშები,
ჟღერო მაწვება ჯავრი ქვეყნის
და სახლ-კარისა,
რომელ ავდარში ნეტავ კიდე გავითოშვები?
ან სად გაშატობს ჩახუტება
დროშის ტარისა?
მწუხრით მწუხრამდე,
რიჟრაჟიდან გარიჟრაჟამდე,
ნდობას, მშვიდობას, ძმობას, ტრფობას
შინდა ვკაჟავდე,
ცაო, ნათელო, არ გვიმუხთლო,
ალარ გაშავდე.

ლექსის საღამო რომ დასრულ-
და, დარბაზში ჩავედი. ერთი
ხნიერი რუსი ქალი იოსებ ნონე-
შვილს თვალცრემლიანი ეუბნე-
ბოდა: დიდი მადლობა, რომ ასე
ლაშაში ქართული სიტყვა გამა-
ვონეთ. ლექსად ასხმული თქვე-
ნებური სიტყვა მუსიკასავით ეა-
მა გულსო.

მაშინ ერთხელ კიდევ მესიამო-
ვნა. რომ აგერახლა კვლავ სამა-
რადისოდ, საიმედოდ დააკანონა
საბჭოეთის და ჩემი რესპუბლიკის
ახალმა კონსტიტუციებმა ჩვენი
ხალხების კულტურებისა და ენ-
ების, ჩვენი მშვენიერი ეროვნუ-
ლი ტრადიციების არსებობა-გან-
ვითარება.

ჩვენ. აჭარაში. საქართველოს
ამ უძველეს და ულამაზეს მხარე-
ში. სადაც მშობლიურმა ენამ უნა-
გრი უბედურება. დევნა განიცა-
და, მაგრამ მაინც არ მოკვდა, ახ-
ლა, ჩვენი კუთხის განთავისუფ-
ლების ასი წლისთავზე, განსაკუ-
თრებულად გვეამაყება ყოველი-
ვე ეს.

ისედაც, მეგობრობაში ხომ უბ-
ირველეს როლს ყოველთვის სო-
ტყვა ასრულებს.

მეც ჩემს საუბარს ჩვენი გადა-
მრჩენელი, ჩვენი მაცოცხლებე-
ლი სიტყვისადმი ლოცვით დავაბ-
რულებ:

ეს სიტყვა უნდათ იღებს და ლოდებს,
და მთებს, ჩემი რომ ჰქვია სამყოფი.
ეს სიტყვა უნდათ, როგორც ლურჯ ტოტებს
ყოველ ზაფხულში უხდათ ნაყოფი.
ამ სიტყვას ითხოვს მშობლიურ ხევში
ნისლი, რძესავით ჩამოღვარული.
გუთანზე მამის ხელი უხეში,
აკვანთან დედის სევდა მალული.
ეს სიტყვა უნდათ იმ ძველ საფუძრებს
და აჭარაში ატეხილ ვაზებს,
ყველაზე დამწველ ქარს რომ გაუძღეს
და ჩემი სუფრა ახლაც აავსეს.
ეს სიტყვა არეინ არ დამიჩაგროს!
ეს სიტყვა ყოფნის დედაბოძია,
მზე, სიძულვილმა ბნელში რომ ჩარგო,
ამ სიტყვამ ისევ ზე ამოსწია.

ნოღა კახიძე

სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიული ნაოსნობა

უკანასკნელ წლებში ქართველმა ისტორიკოსებმა არაერთი საყურადღებო ნაშრომი გამოაქვეყნეს სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს წარსულზე. ამათგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია „ტბეთის სულთა მატიაზე“, რომელიც ახლახან გამომცემლობა „მეცნიერება“ დასტამბა. იგი ასახავს ძველი ქართული ხელნაწერის შინაარსს, რომელიც უძვირუესი ისტორიული წყაროა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს, კერძოდ აჭარის, ისტორიის დღემდე ნაკლებად ან სრულიად უცნობი საკითხების გასაშუქებლად.

წიგნში შესული ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და საძიებლები დაურთო ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატმა თ. ენუქიძემ.

ნაშრომის დასაწყისში ავტორი არკვევს ძეგლის მოპოვებისა და მისი შესწავლის ისტორიას.

ხელნაწერი ძეგლი, სხვა სამ ისტორიულ საბუთთან ერთად, მიუყვლევი გიორგი ყაზბეგს შავშეთის ტბეთში მოგზაურობის დროს (1874 წელი) და ისტორიკოს დ. ბაქრაძისათვის გადაუცია. აქედან გაცნო მას ფრანგი მეცნიერი მარი ბროსე, რომლის კოლექციებიდან

მოხდა ხელნაწერი სააზიო მუზეუმში (ამჟამად ინახება სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის ლენინგრადის განყოფილების ქართულ ხელნაწერთა ფონდში). მისი ფოტოკოპი კი წიგნის ავტორმა თ. ენუქიძემ საჩუქრად გადასცა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ბათუმის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ბიბლიოთეკას.

ძეგლი დღემდე ცნობილი იყო „მიკიხიანის“ (მაჭახლის) ხევის (ხეობის) სულთა მატიათა“ სახელწოდებით (დ. ბაქრაძე, პ. ინგოროყვა, ი. სიხარულიძე, ს. კაკაბაძე და სხვ.). თ. ენუქიძე, რომელმაც მოგვცა ხელნაწერის პირველი სრული მეცნიერული აღწერილობა კომენტარებითა და შენიშვნებით, არ იზიარებს ამ მკვლევართა აზრს იმ ძეგლს ასათუტებს „ტბეთის სულთა მატიათა“ სახელწოდებით. ამას იგი იმიტომ ასაბუთებს, რომ, ჯერ ერთი, ძეგლში არ არის სათანადო მონაცემი იმისა, რომ ხელნაწერი მხოლოდ მიკიხიანის ხევის მცხოვრებთა მოსახსენებელს მიეკუთვნოს. ხეგების მიხედვით „სულთა მატიათა“ ჩვეულებრივ არ იქმნებოდა. მასში შედიოდა მოსახსენებლები.

ამა თუ იმ მონასტრის ან ეკლესიის შემწირველებისა, რომლებიც შეიძლება ყოფილიყვნენ სხვადასხვა კუთხიდან, ძირითადად ამ ეკლესიის სამრევლოდან და მონასტრის პატრონის საფეოდალოდან. ძველში კი შესულია სხვადასხვა გვარები ტბეთის მთელი ეპარქიიდან. მეორეც, „სულთა მატიანებს“ ეძღვნათ იმ ეკლესიის ან მონასტრის სახელი, სადაც ეს მატიანე შედგა (გვ. 10-11).

თ. ენუქიძის მიერ შემოთავაზებული სახელწოდება წიგნისა „ტბეთის სულთა მატიანე“ ჩვენი აზრით კიდევ უფრო ზრდის ხელნაწერის და თვით წიგნის მრავალმხრივ მნიშვნელობას, რეალურად ასახავს აგრეთვე მაშინდელი ტბეთის ეპარქიაში შემავალი სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს პროვინციების კულტურულ-ისტორიულ ურთიერთობას.

ნაშრომის სახელწოდებიდან ჩანს, რომ ხელნაწერი სასულიერო ხასიათის ტექსტია, „სულთა მატიანა“, ე. ი. მოსახსენებელთა ანუ შემწირველთა თავმოყრილი ნუსხა, რომელიც გარკვეული პერიოდის მანძილზე იქმნებოდა. ასეთი მატიანეები შუა საუკუნეებში ჰქონდა ყველა მნიშვნელოვან ეკლესიას. შემწირველები კი სხვადასხვა მწირთულებით მატერიალურად უზრუნველყოფდნენ ეკლესია-მონასტრებს და ამავე დროს ზრუნავდნენ როგორც საკუთარი, ისე თავიანთი მახლობლების სულის მოსახსენებლად.

სარეცენზიო ნაშრომში დადგენილია ხელნაწერის ქრონოლოგიური ფენები, მოცემულია მისი ტექნიკური და მეცნიერული აღწერილობა, რაც მთლიან სისტემაში წარმოგვიდგენს ძეგლს.

ხელნაწერის შინაარსიდან ირკვევა, რომ ჩვენამდე მოღწეულია სწორედ მისი დედანი — სხვადასხვა ზომისა და ხარისხის ეტრატის 18 კედვისაგან შემდგარი გრაფიკი, რომელსაც არა აქვს თარიღი. იგი ამავე დროს ნაკლებიც ყოფილა. ზოგიერთი კეფი დროთა განმავლობაში ძლიერ დაზიანებულია და ძნელად იკითხება. მატიანეს ნაწილი კი არ მოღწეულა. დამწერლობა შესრულებულია

ნუსხა-ხუცურით, რომელშიც მთავრული ასოებით ურევია. გამოყენებითაა მოყვანილი, წილობრივ ლერჯი მელანი. ასოები და ზოგიერთი სტრუქტურით დაუწერიათ. ძველი მხოლოდ ზოგჯერაფიქვალად, ხელის მიხედვით იარაღდება.

თ. ენუქიძის აზრით ძველის ძირითადი ფენა მიეკუთვნება არაუგვიანეს XII-XIII საუკუნეებს, მომდევნო ფენები კი XIII-XVII საუკუნეებს. მანვე პარველმა აღადგინა, დააზუსტა და დაავსო ხელნაწერის კეფების თავდაპირველი ქრონოლოგიური თანმიმდევრობა და მატიანის მთელი ტექსტი დავო ცალკეულ ქრონოლოგიურ ტაბულებად და ქვეტაბულებად (სულ შეიდი ძირითადი ტაბულა და ერთი ნარევი ტაბულა). ამგვარი სამუშაო საკმაოდ რთულად წარმოგვიდგება და ავტორმა იგი მაღალ შეფასებულ კვალიფიციურ დონეზე შეასრულა.

ნაშრომის ძირითადი მონაკვეთია ის თავი, რომელშიც ტბეთის სულთა მატიანე განხილულია, როგორც საისტორიო წყარო. ავტორს საჭიროდ ჩათვლია, და ჩვენი აზრით სრულიად სწორად, მოეცა ტბეთის საყდრის აშენების ისტორია, მისი ვრცელი აღწერილობა არსებული ისტორიული ლიტერატურის მიხედვით. აქვე დახასიათებულია ტბეთის ეპარქიაში ანუ მტბევერის სამწყსოში შემავალი თემების (შეშეთი, აქარა, კლარჯეთი) ისტორიაც. ნაშრომში ხაზგასმით არის აღნიშნული მტბევერთა საეპარქიოსოს როლი ამ პერიოდის საქართველოს რელიგიურ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში. მტბევერი ეპისკოპოსები იყვნენ გამოჩენილი მწიგნობრები და ტბეთის საყდარიც ქართული კულტურისა და მწიგნობრობის ერთ-ერთ კერას წარმოადგენდა.

მატიანეში ვკითხულობთ ძვირფას ცნობებს მასში დამოწმებული გვარების სოციალური კუთვნილების შესახებ. სხვა შესაბამის მასალებთან შედარების საფუძველზე თ. ენუქიძე თვლის, რომ

„ტბეთის სულთა მატიანის“ შემორჩენილი ტექსტები კერძო პირთა, ხოლო მისი დაკარგული ნაწილი წარჩინებულთა (მეფე-დედოფალთა და დიდებულთა, აგრეთვე საეკლესიო პატივის მქონე პირთა) მოსახსენებლები უნდა იყოს. შემორჩეულითა დიდ ნაწილს დაბალი ფენებიდან გამოსულად თვლის. ისინი უშუალო მწარმოებელ ძალას წარმოადგენდნენ მაშინ. ასეთებად არიან მიჩნეული კერძოდ მეფუტკრისძე, რომელიც მეფუტკრიდან ნაწარმოებია, აგრეთვე მკედლისძე (ნაწარმოებია მკედლიდან) და სხვა პირები, რომლებიც ხელოსნურ საქმიანობას მისდევდნენ. ამთაგან სავანგებო ყურადღება გამახვილებულია ხელოსან არსლან ოქრომჭედელზე. კულტურულ-ისტორიული თვალსაზრისით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ავტორის კვლევას იმის შესახებ, რომ ტბეთის მატიანეში მოხსენიებული არსლან ოქრომჭედელი ასოციაციას იწვევს ძველი ქართული ოქრომჭედლებიდან ცნობილ გვაზავასძებთან, სახელდობრ ასან გვაზავასძესთან, რომლის მოჭედილი წმინდა გიორგის ხატი ინახება ზემო სვანეთის სოფელ ნიკიფარში. ავტორის თქმით ასეთი იდენტიფიკაციისათვის არ არსებობს გადაუღლახავი დაბრკოლება. რადგან, მიუხედავად იმისა, რომ გვაზავასძეთა მიერ მოჭედილი ხატები სვანეთში შემოგვრჩა, ეს სრულიადაც არ ნიშნავს გვაზავასძეების მაინცდამაინც სვანეთში მოღვაწეობის ფაქტს. მას სავსებით დასაშვებად მიაჩნია, რომ გვაზავასძეები ცხოვრობდნენ და მოღვაწეობდნენ შავშეთში, ხოლო მათ მიერ მოჭედილი ხატები შემდეგ მოხვდნენ სვანეთში. ამასთან ერთად ავტორი ვარაუდობს, რომ ხატების ნაწილი საგანგებოდ მოაქვდნენ მათ სვანეთის ეკლესიისათვის. მკვლევარი იმოწმებს იფარის წმ. გიორგის ხატის წარწერას, საიდანაც ჩანს, რომ მარუშის შეკვეთით ასან ოქრომჭედელს საგანგებოდ გაუკეთებია ხატი იფარის წმინდა გიორგის ეკლესიისათვის. ასეთი მსჯელობის ერთ-ერთ ამოსავალ წერტილად ავ-

ტორს ის მიაჩნია, რომ თავისთავად გვაზავასძე არ ჩანს სვანური გვარის, რომ ძე-თი წარმოებული გვარები სწორედ ტბეთის სულთა მატიანეშიც იმყოფება მრავლად (იგი შესაძლებელია იყოს თვით სახელების არსლან-ისა და ასან-ის გაიგივებასაც). ავტორის დაკვირვებით გვაზავასძეთა ხატები წარწერების ნიშნებით პალეოგრაფიულად XI საუკუნეზე გვიანდელ ხანას მიეკუთვნება და ქრონოლოგიურად ტბეთის სულთა მატიანის ადრეულ ფენებს უახლოვდება (გვ. 34-35).

ტბეთის სულთა მატიანისეული არსლან ოქრომჭედლის გარშემო მსჯელობა ერთი კონკრეტული ფაქტია იმისა, თუ როგორ აამეტყველა მკვლევარმა მატიანეში მოხსენიებული თითქმის შიშველი გვარსახელები და მას ფართო შიან-არსი მისცა, იგი მეცნიერულ რანგში აუყვანა. ასეთი ფაქტები ზრდის ნაშრომის მნიშვნელობას.

მატიანეში იხსენიებიან აგრეთვე დაბალი სასულიერო რანგისა (მნათე, დიაკონი, ხუცესი) და შედარებით მაღალი წრის (მწერალი, წინამძღვარი, მოძღვარი) პირები. მატიანისეული ტბელისძეებიც წარჩინებულთა წრიდან გამოსულები ჩანან და დასმულია საკითხი მათი ნათესაური წარმომავლობის შესახებ ცნობილ აბუსერიძე ტბელთან. მატიანეში მოხსენიებულ ზოგიერთ გვარებს (გარდანეთ, ვაცასძე და სხვ.) მკვლევარი ფეოდალთა გვარებს ამსგავსებს. ტექსტში ორი შემთხვევაა დაფიქსირებული, როდესაც აღნიშნულია მოხსენიებულ პირთა დამსახურება. ეს პირებიც დაბალ წრეს განეკუთვნებიან.

აღნიშნული ცნობები დამატებითი წყაროა იმდროინდელი საზოგადოების სოციალური სტრუქტურის შესწავლისათვის.

შემდეგი დიდი მეცნიერული ღირებულება ტბეთის სულთა მატიანისა იმაში მდგომარეობს, რომ იგი ფრიალ საინტერესო მასალას გვაწვდის სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში გავრცელებულ ძველ ქართულ გვარებზე, მათ წა-

არმოებასა და წარმომავლობაზე, ისტორიული გეოგრაფიისა და ტოპონიმიის საკითხებზე.

ძველში გვხვდება სხვადასხვა სუფიქსით ნაწარმოები 350-მდე გვარი. წიგნში ვკითხულობთ, რომ ყველაზე მოავლად წარმოდგენილია ძე-ზე, შემდეგ ეთ-სა და შვილ-ზე დაბოლოებული გვარები, უფრო იშვიათად ურ, ელ, ულ, ფზე, ნა, ია, ში და სხვა სუფიქსებით ნაწარმოები გვარები.

იმდროინდელ გვართა წარმოებაში, როგორც ჩანს, მთელი რიგი თავისებურებანიც შეიმჩნევა. სუფიქსური წარმოებით ერთმანეთისაგან განსხვავებულია ქალისა და მამაკაცის გვარები. არცერთი ქალის გვარი არ ბოლოვდება ძე-სა და შვილ-ზე. ამ სუფიქსებით მხოლოდ მამაკაცის გვარებია მიღებული (აბაბისძე, ბებუჩისძე, გუჯარისძე, კანჯარასძე, სიდასძე, ტბელისძე, შავჩიტისძე, ცაღმარავისძე, ცანდასძე, წითელბერისძე, წინწყელასძე, სუმბატისშვილი, ქეთარასშვილი, აღსართანშვილი და სხვ.); ეთ-ზე დაბოლოებული 109 გვარიდანაც მხოლოდ ოთხი გვარია ქალი-სა (გუნდარეთ შორენა, კადიეთ მარიამი, დავლაეთ ცხორება, ჭარდენეთ მარიამი), დანარჩენი მამაკაცის გვარებია (აბესლამეთ, ბერსელეთ, ბუწნელეთ, გიორგაეთ, გლიჯეთ, გოგაბერეთ, გორგაზეთ, გუიანეთ, გუნდარეთ, დოლიეთ, ევნატეთ, ვარდანეთ, ვაყათ, ზარქეთ, თავხელეთ, თევთიეთ, კანჯარეთ, კეჭერეთ და ა. შ.). ავტორისეული აზრით ურ და ულ სუფიქსებით ნაწარმოებია მხოლოდ ქალის სახელები და გვარები (აბესლამური, ახალური, გუინაური, თევთიური, სიკალაური, ჩიკოტაური, ცაცაური, ქოქოლაური მარიამ, ქუაბელური ნათელი, ხინკილაური, ჭოთური, ფთიელური, ვაბრიჩილური მარინე, გიორგაული, ვერძაული ცხორება, ზაქიარაული, კირკიტური ნათელი). საინტერესოა ისიც, რომ ულ და ურ მაწარმოებლიანი ქალის გვარები და სახელები მიღებულია მამაკაცის სახელებიდან ან გვარებიდან, რომ,

ხშირად, მამაკაცის ერთი და იგივე ხელიდან იწარმოებოდა ძე ან ეთ. ლოსართიანი მამაკაცის გვარი ულ ბოლოსართიანი ქალის გვარშიც გვხვდება, მხოლოდ ქალის გვარების მაწარმოებელი სუფიქსი ყოფილა ფზე, რომელიც მატინანში ორჯერ გვხვდება (მაქვაფზე ხათუთა, შერაფზე ცხორება). საინტერესოა, რომ ფზე ქალის ვინაობის აღსანიშნავად ხანდაზმულ პირთა ქობულეთურ მეტეველებში დღესაც შეინიშნება, როდესაც იტყვიან, მაგალითად, ბაუჯა ფზე (სოფელი კობალაური) იგულისხმება გათხოვილი ქალი.

დამახასიათებელია, რომ მატინანისეული გვარების დიდმა ნაწილმა (ზოგმა შეცვლილი, ზოგმა სრულიად უცვლელი სახით) დღევანდლამდე მოაღწია და ისინი აჭარის (მათ შორის ძირითადად მაჭახლის ხეობის) სხვადასხვა სოფლებში სახლობენ. ესენი უმთავრესად ძე-ზე დაბოლოებული გვარებია: აბესლამაძე, ბალაძე, ბასილაძე, ბედინაძე, ბერაძე, გათენაძე, გამიშიძე, გიორგაძე, გორაძე, გორგაძე, გორგოშაძე, გვიანიძე, დავითაძე, დავლაძე, ვარშანიძე, ვერძაძე, თევთიძე, კაკალაძე, კახაბერიძე, კირკიტაძე, კობლაძე, კვირიკაძე, მახაჭაძე, მგელაძე, მელაძე, მიქელაძე, მორთულაძე, ოსანაძე, სამოელიძე, ფოთელაძე, შამანაძე, შუშანიძე, ძნელაძე, ჭანაძე, ხინკილაძე, ჯაფარიძე, ჯიგანაძე და სხვ. გამოთქმულია ვარაუდი, რომ დღევანდელი გვარები ქონდარიძე, ფუტკარაძე, მოფინაძე, ფერსელიძე, ლასტაკანიძე, ჭავთარაძე, ქობულაძე, წითელაძე, ციმნარიძე, პირპილაძე, მალაყმაძე უნდა იკითხებოდეს მატინანისეულ გვარებში: გუნდარისძე, მეფუტკერისძე, მოფირნასძე, თერსელისძე, რასტავანისძე, ქეთარასშვილი, ქუაბელისძე, წითელაეთ, ცივნარისძე, პილპილასძე, მალეყმასშვილი.

მატინანში გეოგრაფიული სახელები ანუ ტოპონიმები წარმოდგენილია როგორც უშუალოდ, დამოუკიდებლად, ასევე მოხსენიებულ გვარებში და ამა თუ იმ პირთა სადატურობის აღმნიშვნელ სი-

ტყეებში. მაგალითად, ძეგლის ძირითად და უძველეს ფენაში (XII-XIII სს) მოხსენიებულია მაჰახლის ხეობის ისეთი ტოპონიმები, რომლებიც დღეს სოფლებად იწოდებიან. ასეთებია: ზედაეი, იფრატე, ხერთვისი, აკრია (ზემო მაჰახელა, მოქცეული თურქეთის სახელმწიფო საზღვრებში), ჩხუტუნეთი, ჩიქუნეთი (აჭარისაღმართის სასოფლო საბჭო, ხელვაჩაურის რაიონი). აღნიშნული გეოგრაფიული სახელები სინგურითაა დაწერილი. სხვა მიკრო თუ მაკრო ტოპონიმებიდან დასახელებულია ერკე, ჯოჭო, კიბე, კირნათი (კალნათ ფორმით) (ხელვაჩაურის რაიონი), ზენდლი (ქედის რაიონი), რომლებიც აგრეთვე ამჟამად სოფლებად ითვლებიან. მატიაწეში მოხსენიებული გვარებიდან (გვიანეთ-გუიანისძე, დავითისძე-დავითაძე, ძნელასძე, ცხადეთი, პილბილასძე, ბაიკლასძე, კირკიტაული-კირკიტასძე, ხიკალეთი, ხინკლასძე) წარმოშობილი ჩანს დღევანდელი სასოფლო უბნები: გვიანეთი, დავითეთი, ძნელიეთი, ცხადეთი (სოფელი ზედა ჩხუტუნეთი), პირბაღეთი (სოფელი ცხემლარა), ბასილეთი, კირკიტეთი, სიკალეთი, ხინკილეთი (სოფელი ჩიქუნეთი). (ამავე რიგისა ხომ არ არის სოფელი ერგე და მიღებულია გვარიდან ერგელისძე?). ძეგლი იცნობს აგრეთვე თურქეთის სახელმწიფო საზღვრებში მოქცეულ სხვა ბევრ ქართულ გეოგრაფიულ სახელსაც.

ხელნაწერი ამავე დროს მნიშვნელოვანი ისტორიული წყაროა იმ დროათვის გაგრეცლებული მამაკაცისა და ქალთა სახელების შესწავლისათვის. ქეგლში დატულია მამაკაცის 160-ზე მეტი და ქალის 80-მდე სახელი. ირკვევა, რომ მამაკაცთა სახელებიდან უფრო გავრცელებული ყოფილა გიორგი, იოვანე, ივანე, მიქაელი, ნიკოლოზი, დავითი, დემეტრე, ბასილი, იორდანე, ზაქარია, თევდორე, გრიგოლი, კუირიკე, აგრეთვე აბაღა, აბაშ, ბიბილა, გაბრიელ, გივი, გოგი, გუგუნა, გუიანა, დიმიტრი, ესაია, ზებედა, თომა, იაკობ, ილარიონ,

კვირია, კობახო, კოკობინა, ლაშაძე, მარკოზ, მახაოა, მგელა, ონოფრე, პეტროპოლი, პეტრე, სუნბატ, ქაგუაძე, ჟიქო, ოციკი, ყურაალა, ციენარა, ზინკაძე, ცხადა, ხინკილა და მრავალი. ქალთა სახელებიდან გაგრეცლებული ჩანს მარიამ, ნათელი, ბორენა, თამარი, თინა, თამისი, რუსუდანი, შორენა, ცხორება, ბურდუხანი, გვანცა, დიფალა, თუთა, მართა, მარია, მარინა, ნათია, პარასკევა, შუშანა, ჩხუტუნია, ცაცა, ხათუნა, ხორეშანი, ხუაშკი და ა. შ.

სარეცენზიო ნაშრომს ერთვის ვრცელი რეზიუმე რუსულ და ინგლისურ ენებზე, საძიებლები (პირთა, მამაკაცთა და ქალთა სახელებისა, გეოგრაფიულ სახელთა, ტერმინთა, დაქარაგმებულ სიტყვათა), აგრეთვე ფოტოტაბულები, რომლებშიც მოცემულია ძეგლის ახედსხვა ფენების დაწერილობის ნიმუშები მათი საგარაუდო თარიღების მითითებით. ძეგლის დედნის ფოტოები და მისი შესაბამისი ტექსტები დაბეჭდილია ერთმანეთის პარალელურად, რაც მკითხველს საშუალებას აძლევს უფრო კარგად აღიქვას ძველი დაწერილობის ნიმუშები.

წიგნი გაფორმებულია სათანადო პოლიგრაფიულ დონეზე, რაც გამოჩენილობა „მეცნიერების“ მუშაკთა უდავოდ იდგი დამსახურებაც არის.

განხილული ხელნაწერი ძეგლა ტბეთის სულთა მატიაწე იმდენად მრავალმხრივი და რთული შესასწავლი ძეგლია მისი სპეციფიკურობის გამო, რომ მასთან დაკავშირებული ყველა საკითხის მთელი სისრულით გაშუქება, დაზუსტება და დაკონკრეტება ნაშრომში, წინებრივია, შეუძლებელი იყო. მაგრამ არის რიგი საკითხებისა, რომლებიც სათანადო ახსნას მაინც საჭიროებდა.

ნაშრომში დამოწმებულია მე-16 საუკუნის ცნობა, რომ შავშეთი მაჰახლის ხეობით და „აჭარა დანდალოს ზეითი“ მტბევარის სამწყსოს ეკუთვნოდა, ე. ი. მტბევარის ეპარქიაში შედიოდა. „დანდალოს ქვემოთ აჭარა“ კი ქუთათლის

სამწყსო იყო. აქედან გამომდინარე, ზე-
ნი აზრით, საჭირო იყო იმის გარკვევა.
თუ როგორ მოხვდნენ ტბეთის სულთა
მატიანეში შემწირველები ზენდიდან.
კობედან, აგრეთვე ჯოჭოდან, ერგედან
და სხვა, რომლებიც „დანდალოს ქვე-
მოთა აპარის“ ტერიტორიაზე სახლობდ-
ნენ. თუმცა, წიგნში გამოთქმულია გა-
რაუდი, რომ ტბეთის სამწყსოში მისი
წარმოქმნიდან შედიოდა არა მარტო შა-
ვშეთი, არამედ, შესაძლოა, მთელი აჭა-
რაც, ხოლო შემდეგ ტბეთის ეპარქიის
ტერიტორიული ფარგლები შეიკვეცა და
მას მხოლოდ აჭარის, დანდალოს ზემო-
თი ნაწილი ექვემდებარებოდა. მაგრამ
მეტი დამაჯერებლობისათვის სათანა-
დოდ დასაბუთებული არგუმენტების მო-
ტანა იყო საჭირო. ავტორი წერს, რომ
ძველში მოხსენიებული ონომასტიკონი
„განეკეთვნება ძირითადად ძველ ქარ-
თულ ისტორიულ თემს — შავშეთს, ნა-
წილობრივ კლარჯეთს და აჭარას“. ცხა-
ლია, აქ იგულისხმება მაჭახლის თემიც,
მაგრამ იგი გამოცალკევებით უნდა მა-
ეთითებინა. მაჭახელი ცალკე ისტორი-
ულ-ეთნოგრაფიულ რეგიონს შეადგენ-
და. მაჭახლის ხეობის ცალკე მინიშნება
მით უფრო მიზანშეწონილი იქნებოდა,
რადგან საკუთრივ მასზე მოდის ხელნა-
წერის ანთროპომასტიკონისა და გეოგ-
რაფიული სახელების დიდი ნაწილი,
რომელმაც დღემდე უცვლელად მოაღ-
წია. სხვათა შორის, ესეც იყო ერთ-
ერთი ძირითადი მიზეზი იმისა, რომ ზე-
მოთ დასახელებული ზოგიერთი მკვლევ-
არი ძველს სწორედ მაჭახლის ხეობის
სულთა მატიანედ ასათუარებდა.

დასმულ საკითხთან დაკავშირებით
მოველოდით, რომ წიგნში, მოკლედ მა-
ინც, საუბარი იქნებოდა იმ გზებზე, რო-
მლითაც ძველში მოხსენიებული სოფ-
ლები და გვარები დაკავშირებული იყუ-
ნენ ტბეთის ეპარქიასთან, ტბეთის ეკ-
ლესიასთან, რომელსაც სულის მოსახ-
სენებელს სწირავდნენ. პირველ რაჟში
მხედველობაში გვაქვს მაჭახლის ხეობა-
ში გამავალი გზა, რომლითაც, როგორც

უმოკლესი საკომუნიკაციო საშუალებით
(ქორონისპირა გზასთან შედარებით) შა-
ვშეთი შავი ზღვისპირეთს უკავშირდებო-
ბოდა. ამ გზას უნდა ჰქონოდა უმეტესად
სტრატეგიული მნიშვნელობა. მაჭახ-
ლის ხეობაში გამავალი გზის მნიშვნე-
ლობაზე ცხადად მიუთითებს მრავალა
თალიანი და საკმაოდ ფართო ხიდეების
არსებობა, რომლებითაც დღესაც სარგე-
ბლობენ. საყურადღებოა ის ფაქტიც,
რომ თქმულება-გადმოცემებით აღნიშ-
ნული ხიდების მშენებლობა სულთა მა-
ტიანის ქრონოლოგიურ ჩარჩოებს უკავ-
შირდება.

ნაშრომი დიდად მოიგებდა, რომ მას
დართოდა სქემა, რომელშიც აისახებო-
და ძველში მოხსენიებული გვარებისა
და გეოგრაფიული სახელების ტერიტო-
რიული გაერთიანების საზღვრები.

ჩამოთვლილი შენიშვნები თუ ნაკლავ-
ნებები ოდნავადაც არ ამცირებენ სა-
რგევნო წიგნის მეცნიერულ ღირებუ-
ლებას. წიგნის მნიშვნელობა დიდად
წმინდა ისტორიული თვალსაზრისით.
სიმბოლურია, რომ ტბეთის სულთა მა-
ტიანე — XII-XVII საუკუნეების უნი-
კალური ქართული ხელნაწერი — ასე
კარგად დამუშავებული სახით, გამოიცა
მისი მოპოვებიდან (1874) ასზე ცოტა
მეტი ხნის შემდეგ. სიმბოლურია იმა-
თაც, რომ ამ ხელნაწერის აღმოჩენის
ისტორია აჭარის ოსმალთა ბატონობისა-
გან განთავისუფლებისა და მისი დღე-
სამშობლო საქართველოსთან დაბრუნე-
ბის პერიოდს ემთხვევა. იგი თავისი ში-
ნაარსით უმეცაოესი ძეგლია, რომელიც
ქართული მწიგნობრობის, ქართული
კულტურის კერაში იწერებოდა საუკუ-
ნეთა მანძილზე. მასში, როგორც აღი-
ნიშნა, ძალიან ბევრს ვკითხულობთ სა-
კუთრივ დღევანდელი აჭარის წარსულ-
ის შესახებ, მის გვარსახელებზე, ტოპო-
ნიმებზე. რაც უფრო ბევრჯერ გადაავ-
ლებს თვალს მკითხველი ფოტოზე გად-
მოტანილ გაცრეცილ ხელნაწერებს, მით
უფრო მეტი აზრი ებადება მას, პირველ
რიგში საკითხის დაინტერესებულ

მკვლევართ, და მრავალმხრივ აღიქვამს მხარის სულიერ ცხოვრებას, მის მჭიდრო კავშირთურობას სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს სხვა კუთხეებთან.

წიგნს აქვს მნიშვნელობა საგანმანათლებლო და მხარეთმცოდნეობითი თვალსაზრისითაც. განსაკუთრებით აჭარის სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში მომუშავე მასწავლებლებს (პირველ რიგში ისტორიკოსებს, გეოგრაფებს) ამ წიგნის სახით საშუალება და საფუძველი ეძლევათ მოსწავლეებს გააცნონ მხარის ისტორიული წარსულის ბევრი საინტერესო მხარე, რომლის ამოკითხვა სხვა წიგნებში შეუძლებელია. მათიანი-სეული გვარები ისტორიკოსებსა და გეოგრაფიის მასწავლებლებს საშუალებას აძლევს მოუთხრონ მოსწავლეებს აჭარა-

ში დღეს გავრცობილი ბევრი გვარის წარმოებასა და წარმომავლობაზე. ცვლილებებზე, რაც გვარ-სახელებს წარმოებაში განიცადა დროთა განმავლობაში. გეოგრაფიული სახელების წარმოშობაზე. ეს ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლებსაც დიდ დახმარებას გაუწევს. სასურველია, რომ სათანადოდ შერჩეული მათიანი-სეული სახელები შევიდეს სახელთა შერჩევის ნომენკლატურულ სიაში.

წიგნი „ტბეთის სულთა მათიანე“ ქართული ისტორიული მეცნიერების მნიშვნელოვანი შენაძენია. იგი ეტრატზე ამეტყველებული ისტორიაა, რომელიც შუქს ჰფენს სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს საგვარეულოთა ისტორიის, ანთროპომასტიკონისა და ისტორიული გეოგრაფიის საკითხებს.

6¹²⁰/147

ფან 40 სს.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ЧОРОХИ“

ОРГАН СОЮЗА СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 78118